कोलम्बसाचा वृत्तांत

केलनकृत अमे िकेच ' इतिहासाच्या ीय पुस्तकावरून,

माहादेव गोविंद शास्त्री ः इट्टंकर,

यांनी

नो ।शक्षा मडळीच्या आज्ञेवरून अमेरिकन मिशन

छापखान्यात छापिला.

मुंबई,

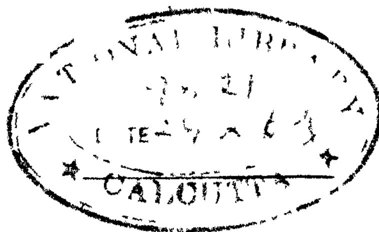
इसवी सन १८४९

शालिवाहन शक १७७१.

THE LIFE OF COLUMBUS.

TRANSLATED INTO MARATHI FROM ROBERTSON'S HISTORY OF AMERICA, BOOK II

BY MAHADEO GOVINDA SHASTRI.

BOMBAY;

PRINTED AT THE AMERICAN MISSION PRESS,

BY ORDER OF THE BOARD OF EDUCATION

GRAHAM, PRINTER

1849

कोलम्बसाचा वृत्तांत.

कोलम्बसाचा जन्म आणि विद्या

पोर्तुगीज लोकांनीं नवीन देश शोधून काढिले, या कीर्तीस भुलून अन्यदेशींचे लोक त्यांच्या चाकरीस राहिले होते, त्यांत **खिस्तोफर कोलोन** अथवा **कोलम्बस** म्हणून एक पुरुष होता. हा, **जेनवा** देशीच्या प्रजासत्ताक राज्याच्या ताब्यांतला होता. याचा जन्मकाल अथवा जन्मभूमि यांतून एकही निश्चितपणें ठाऊक नाहीं; परंतु हा ज्या कुळांत उत्पन्न झाला तें कूळ अनेक दुर्दैवप्रसंगांनीं जरी गरीबीस मिळालें होतें, तरी तें संभावित असे. या **कोलम्बसाच्या** वडिलांनीं आपल्या निर्वाहाकरितां सफरी लोकांचें काम पत्करिलें होतें; त्या उद्योगांत मनुष्याची प्रख्याति करणारे असे विशेष गुण व बुद्धि, हीं याच्याठायीं लहानपणींच दिसूं लागलीं. हा जो याच्या बुद्धीचा मुळचा कल त्यास याच्या आईबापांनीं प्रतिबंध न करितां याजकडून विद्याभ्यास करवून तो कल वाढवून स्थिर केला, असें दिसतें. त्या काळीं शास्त्रविद्या शिकविण्याविषयीं काय ती **लाटिन** भाषा असे, त्या भाषेचें कांहीं ज्ञान यानें संपादन केल्यानंतर यास भूमिति, भूसृष्टिविद्या, ज्योतिष, व नकाशे काढण्याची कला,

हीं शिकवूं लागले; तेव्हां नौकागमनविद्या ह्मणून जो याचा आवडता विषय त्याचा आणि त्या विद्यांचा परस्पर-संबंध ह्मणून त्यांजकडेस हा इतकी उत्कंठा व ओढ धरून प्रवृत्त झाला, कीं त्या विद्यांचें अध्ययन त्वरित होऊन त्यांत याची गति झाली.

हा सफरी कामांत शिरतो. इ. स. १४६१. असा गुणसंपन्न होऊन, चवदा वर्षांच्या वयांत समुद्रावरील सफरी कामांत शिरून यास इतक्या महत्वास चढविण्याविषयीं कारणभूत असा जो समुद्र त्याच्या ठायीं यानें आपला वर्त्तनक्रम आरंभिला. भूमध्यसमुद्राच्या ज्या बंदरांस **कोलम्बसाच्या** देशचे लोक ह्मणजे **जेनवा** देशांत राहणारे वारंवार जात असत, त्याच बंदरीं हा प्रथम जाऊं लागला. परंतु हें कृत्य याच्या चपल मनास फारच स्वल्प याजकरितां यानें उत्तरेकडील समुद्राकडे पर्यटन केलें, आणि हा

इ. स. १४६७. **ऐसलान्दाच्या** किनाऱ्याच्या प्रदेशीं गेला. तेथें इंग्लिश लोक व दुसरे लोक मासे धरण्याच्या कामाकरितां नुकतेच जाऊं लागले होते. त्या काळीं नौकागमन व्यापार हा पराक्रमाचा उद्योग होय, असें चोहींकडे मानूं लागले होते. याकरितां **कोलम्बस**, **ऐसलान्द** बेट ज्याला प्राचीन कालचे लोक सरशेवटची मर्यादा मानीत, त्याच्या पलीकडे जाऊन तेथून ध्रुववृत्तामध्यें कितीएक अंशपर्यंत गेला. यानें समुद्रपर्यटन केलें तेणेंकरून याची अपूर्व दर्शनाची हौस पूर्ण होऊन यास तादृश संपत्तीची प्राप्ति न होतां याच्या नाविकविद्येच्या ज्ञानाची मात्र वृद्धि झाली. नंतर याच्या नावाचा व याच्याच कुळांतला एक गलबताचा सरदार मोठा नामांकित

होता, त्याच्या जवळ हा चाकरीस राहिला. तो मनुष्य, आपल्या पदरच्या खर्चावर थोडीशीं लढाऊ गलबतें आपल्या ताब्यांत ठेवून, कोणे समयीं व्यापारामध्यें आपल्या देशाची बरोबरी करणारे जे **विनीशिअन** लोक यांजवर, व कोणे समयीं **मुसलमान** लोकांवर, गलबतें हाकारून जाई, तेणेंकरून त्यानें संपत्ति आणि लौकिक हीं दोनही संपादन केलीं होतीं. ह्या सरदाराजवळ **कोलम्बस** कितीएक वर्षेपर्यंत राहिला होता. खलाशाच्या कामांत माहितगारी चांगली ह्मणून जशी **कोलम्बसाची** प्रख्याति होती, त्याप्रमाणेंच याच्या धैर्याचीहि प्रसिद्धि असे. एके वेळेस असें झालें, कीं **पोर्त्तुगाल** देशच्या किनाऱ्याच्या दूर **नेथर्लान्द** देशापासून पुष्कळ माल भरून कांहीं **विनीशिअन** लोक तारवें नेत होते; त्यांबराबर निकराची लढाई होत असतां याच्याकडे ज्या तारवानें काम होतें ते तारूं, शत्रूच्या ज्या तारवाशीं भिडून लढत होतें त्यासुद्धां पेटलें. अशा मोठ्या भयप्रद प्रसंगीं, याचा निर्भयपणा आणि धारिष्ट यांनीं यास सोडिलें नाहीं. यानें समुद्रांत उडी टाकून तेथें एक वल्हें तरंगत होतें त्यास गच्च धरून त्याच्या आश्रयानें, व आपल्या पोहण्याच्या सफाईनें, तेथें दोन तीन कोसांवर किनाऱ्यास लागून, ज्यापासून पुढें मोठमोठे पराक्रम घडायाचे होते असा जो आपला जीव तो वांचविला.

प्रवास करण्यापुरतें बल याच्या अंगीं येतांच, हा **लिस्बोन** एथें निघून गेला. तेथें याच्या देशचे बहुतेक लोक राहत असत. याचे गुण व बुद्धिकौशल्य, यांविषयीं त्यांच्या मनांत

हा पोर्त्तुगीज लोकांची चाकरी पत्करितो.

लवकरच हितावह विचार वागूं लागले, ह्मणून त्यांनीं यास आग्रह करून विनंती केली कीं, या राज्यांत आपण राहावें, कारण नाविकविद्येंत जी आपली कुशलता व प्रवीणता योंहीकरून आपण एथें उदयास आल्यावांचून राहणार नाहींत. नवीन देश पाहण्याची ज्यांस फार आवड, अथवा आपली प्रसिद्धि व्हावी ह्मणून ज्यांस फार इच्छा, असे जे उद्योगी पुरुष यांचें फार मन लागायाजोगा पोर्तुगीज लोकांच्या दरबारांत त्या काळीं रोजगार असे. कोलम्बसास जो याच्या मित्रांनीं बुद्धिवाद सांगितला तो यानें चांगला कान देऊन ऐकिला; आणि पोर्तुगाल देशची एक संभावित स्त्री यास थोर मानूं लागल्यावरून तिजबरोबर यानें लग्न केलें, आणि लिस्बोन शहरांत स्थायिक होऊन राहिला. या संबंधामुळें सफरी कामापासून कोलम्बस मोकळा झाला असें नाहीं, तर तेणेंकरून उलटें यास जें नाविक विद्येचें ज्ञान होतें तें वाढवून त्या ज्ञानाची आणखी वृद्धि करावी, अशी इच्छा उत्पन्न झाली. कोलम्बसाची बायको बार्थोलोमेओ पेरेस्त्रेलो याची मुलगी होती. प्रिन्स हेन्रि यानें प्रथम गलबतांतून स्वाऱ्या केल्या त्या वेळेस जे सरदार नेमिले होते त्यांमध्यें पेरेस्त्रेलो हा होता. यानें, हेन्रीच्या आश्रयानें पोर्तोसान्तो आणि मडेरा हीं दोन बेटें शोधून काढून तीं वसिवलीं. पेरेस्त्रेलो नाविकशास्त्रामध्यें पुरा माहितगार होता; तो देशपर्यटन करीत असतां त्यानें जें दर दिवसाचें वृत्त लिहून ठेविलें होतें तें, व जे समुद्र किनाऱ्याचे नकाशे काढिले होते ते, सर्व कोलम्बसास प्राप्त झाले; आणि त्यांपासून पो-

लग्न करून लिस्बोन शहरांत स्थायिक होऊन राहतो.

पेरेस्त्रेलोचें दर दिवसाचें वृत्त आणि समुद्र किनाऱ्याचे नकाशे यास प्राप्त होतात.

र्तुगीज लोकांनीं ज्या मार्गानें शोध केले तो मार्ग, व तो उद्योग करण्यास ज्या गोष्टी उपयोगीं पडल्या, व ज्यांपासून त्यांस उमेद येऊं लागली, त्या सर्व **कोलम्बसास** समजल्या. या सर्व गोष्टींचा यानें चांगला अभ्यास केल्यावर याचे मनांतील जी गोष्ट होती तीस पुष्टीकरण होऊन अधिकच उत्तेजन आलें; आणि जेव्हां यानें **पेरेस्त्रेलोनें** जे नवीन देश पाहिले होते त्यांच्या नकाशांचा मन लावून अभ्यास केला आणि वर्णनें वाचिलीं, तेव्हां तर ते देश पाहण्याविषयीं अनिवार्य उत्कंठा झाली. ती उत्कंठा तृप्त करण्याविषयीं हा समुद्रांतून **मडेरा** बेटास गेला, आणि कितीएक वर्षेपर्यंत त्या बेटाबराबर, व **कानेरी** बेटें, **आझोर्झ** बेटें, **गीनि** देशांतील सर्व वसाहतीच्या जागा, आणि **पोर्त्तुगीज** लोकांनीं **आफ्रिका** खंडांत जितकीं स्थलें शोधून काढिलीं होतीं त्या सर्वांबराबर व्यापार करीत असे. पोर्त्तुगीज लोकांनीं शोधून काढिलेल्या स्थलांबराबर हा व्यापार करितो.

त्या वेळीं, जलमार्गानें पृथ्वीवरील ज्या ज्या प्रदेशीं व्यापार चालत असे, त्या त्या प्रदेशीं **कोलम्बसानें** गलबतांतून पर्यटनें केलीं. अशा नानाप्रकारच्या पर्यटनांमुळे यास जी माहितगारी झाली होती, तिच्या योगाने **यूरोप** खंडामध्यें जे नाविकविद्येमध्यें अत्यंत कुशल होते त्यांत याची गणना होऊं लागली. परंतु इतक्या प्रशंसेने याचें समाधान न होऊन यास जी महत्पदप्राप्तीची इच्छा होती तिणेंकरून याचें लक्ष कांहीं अधिक संपादन करण्याकडे लागलें. **पोर्त्तुगाल** देशांतील नाविक लोकांचें पर्यटन सफल होऊं लागल्यामुळें अपूर्व दर्शनाची इच्छा आणि ईर्षा ही जागृत झाली; आ- या शोधांचें फल.

णि ज्यांहींकरून **पोर्त्तुगीज** लोकांनीं शोध केले व ज्यांपासून नवीन अचाट कृत्य आरंभिलें असतां सिद्धीस जाईल अशा त्यांस उमेदी आल्या, त्या गोष्टींचा सर्व विद्वान् लोक विचार करूं लागले. **पोर्त्तुगीज** लोकांनीं ज्यावरून शोध करण्याच्या युक्ति बांधिल्या तें तत्व, आणि ज्या रीतीनें शोध चालविले ती रीति, या दोन गोष्टींच्या विचाराकडेस, स्वभावतः शोधक, खोल विचार करण्यास समर्थ, आणि नवीन पराक्रमाच्या कृत्यांविषयीं तत्पर, असें जें **कोलम्बसाचें** मन, तें बहुधा इतकें लागलें, कीं तेणेंकरून **पोर्त्तुगीज** लोकांची युक्ति सुधारायास, आणि आजपर्यंत जे शोध करायास त्यांनीं वृथा प्रयत्न केले होते, ते तडीस न्यावयास, उपयुक्त अशी कल्पना हा प्रथम योजूं लागला.

हा हिंदुस्थानांत जाण्याकरितां नवीन मार्गाची कल्पना बांधितो.

समुद्रांतून **हिंदुस्थान** एथें जाण्याकरितां मार्ग शोधून काढणें, हाच काय तो त्या काळचा मुख्य हेतु होता. आणि **पोर्त्तुगीज** लोकांनी **केपडेवर्ड** ह्मणून **आफ्रिका** खंडाच्या पश्चिम टोंकास ज्या वेळीं वळसा घातला त्या वेळापासून जितकीं पर्यटनें झालीं, तितक्यांमध्यें त्या हेतु कडेसच त्यांचें लक्ष होतें. त्या गोष्टीचीं **आफ्रिका** खंडांत जितके शोध केले, त्यांच्याशीं तुलना करून पाहतां ते शोध जमेस धरायाजोगे नाहींत असें दिसलें. **हिंदुस्थानांतील** फार पिकाऊ जमीनीची व तेथील द्रव्याची बहुतकाळापासून माहिती होती; तेथील मसाले व दुसरे किंमतवार जिन्नस यांची सर्व **यूरोप** खंडांत फार इच्छा असे. या व्यापारांत **विनीशिअन** लोक अगदीं गढून गेले होते, तेणेंकरून त्यांस अतिशय

संपत्ति प्राप्त झाली, यामुळें सर्व अन्यदेशींच्या लोकांत त्यांच्याविषयीं हेवा उत्पन्न झाला. ज्या देशीं जाण्यास **पोर्तुगीज** लोकांची इच्छा होती त्या देशांत जावयास नवा रस्ता शोधून काढण्याविषयीं ते कितीही तत्पर असोत, परंतु ते दक्षिणेकडेस मात्र जाऊन त्या रस्त्याकरितां शोध करीत होते, व **आफ्रिका** खंडाच्या दूरच्या टोंकाभोंवतीं गलबतें हाकारल्यावर **हिंदुस्थानांत** पोहोंचूं अशी आशा बाळगीत होते. तथापि हा मार्ग अज्ञानच होता. आणि तो जरी शोधून काढिला असता तरी त्याच्या अतिशय दूरपणामुळें **युरोप** खंडांतून **हिंदुस्थानांत** जाणें ह्मटलें ह्मणजे त्या काळीं तें एक मोठें दुर्घट आणि सिद्धीस न जाण्याजोगें कृत्य आहे, असे दिसलें असतें. **केपनोन** यापासून विषुववृत्तापर्यंत जाण्याच्या कामांत पन्नास वर्षे मोडलीं; त्यापेक्षां त्या स्थलापासून **हिंदुस्थानांत** जावयास दूरचें जें समुद्रपर्यटन तें सिद्धीस नेण्याकरितां फारच काळ लागेल; तशांत **पोर्तुगीज** लोक ज्या मार्गानें जात तो मार्ग असा अशाश्वत, जोखिमीचा आणि फार त्रासदायक, असा **कोलम्बसानें** विचार करितांच, **हिंदुस्थान** एथे जाण्याकरितां जवळचा असून सरळ असा रस्ता निघेल किंवा नाहीं याविषयीं स्वभावतः तो विचार करूं लागला. नाविकविद्येच्या सिद्धांतांत व ते सिद्ध करण्यांत जें यास चांगलें ज्ञान होतें त्यामुळें जी जी कल्पना याच्या मनांत येई तिचा फार वेळ आणि पुर्तेपणीं विचार करून, व प्राचीन ग्रंथकारांचे तर्क आणि सूचना यांमध्यें व अर्वाचीन काळच्या नावाडी लोकांच्या प्रत्यक्ष पाहण्यामध्यें वि-

आजपर्यंत नवीन शोधाविषयींचा मंदक्रम.

चारपूर्वक तारतम्य पाहून, शेवटीं **कोलम्बसानें** असा सिद्धांत केला कीं, **आटलान्तिक** महासागरांतून नीट पश्चिमेकडे गलबत हाकारून गेलें असतां जे नवीन देश, फार विस्तीर्ण जो **हिंदुस्थान** देश त्यामध्यें असावेत असा संभव होतो, त्यांचा निखालस शोध लागेल.

यानें केलेल्या सिद्धांतांचीं मूळ तत्त्वें

असा **कोलम्बसानें** नानाप्रकारचे व अनेक कारणांपासून उपस्थित झालेले असे जे नियम व प्रमाणें यांवरून जो हा सिद्धांत केला होता, तो असा नवीन व लोकोत्तर नसाच दिसण्यांत असत् कल्पनेचा दिसे. पृथ्वीची आकृति गोलरूप आहे असें तेव्हां ठाऊक होतें, व तिच्या आकृतीच्या मानाचा बऱ्याच शुद्ध रीतीनें निर्णय केला होता, यावरून पाहतां उघड दिसूं येतें कीं **यूरोप**, **आशिआ**, आणि **आफ्रिका**, हीं तीन खंडे त्या काळीं जितकीं माहीत होतीं, तितकीं मिळूनही या भूगोलावरील एक लहानसा प्रदेश होईल. तस्मात ज्या विस्तीर्ण प्रदेशाचा आपल्यास शोध लागला नाहीं, त्यास अनुपयुक्त सागरानें आच्छादिलें नाहीं, तर मनुष्यास राहावयास योग्य असे देश त्या प्रदेशांत आहेत, असें मानणें हें, सृष्टिकर्त्याचें चातुर्य आणि लोकोपकार यां विषयींच्या ज्या आपल्या कल्पना त्यांस उचित आहे. याप्रमाणें असेंही दिसूं लागलें, कीं भूगोलाच्या या बाजूवरील महाद्वीपांत जितकी जमीन आहे, तितकीच दुसऱ्या गोलार्धांत बहुतकरून असावी. पृथ्वीची आकृति आणि रचना यांवरून दुसरें एक महाद्वीप आहे.ह्मणून जे हे निर्णय केले, त्यांचें अर्वाचीन काळीं गलबतांतून पर्यटन करणाऱ्या लोकांच्या

प्रत्यक्ष अवलोकनावरून व तर्कावरून दृढीकरणही झालें होतें; तें असें कीं, पोर्तुगीज लोकांतील एक नावाडी त्या काळीं पश्चिमेकडेस जाण्याची जी मर्यादा होती, तिच्याही पलिकडेस गेला होता, तेव्हां कृतीनें कोरलेला एक लांकडाचा तुकडा समुद्रांत तरंगत होता तो त्यानें उचलिला. आणि ज्यापेक्षां तो पश्चिमेकडील वाऱ्यानें लोटत लोटत त्याजकडेस आला, त्यापेक्षां त्या भागाकडे आपणास अज्ञात असे जे देश आहेत, तिकडून हा तुकडा इकडेस आला, असें त्यानें अनुमान केलें. मडेरा बेटांच्या पश्चिमेस कोलम्बसाच्या मेहुण्यानें त्याच तऱ्हेचा आणि त्याच वाऱ्यानें आलेला एक तुकडा पाहिला, आणि मोठमोठ्या आकृतीचे वेतही लाटांवर तरतां पाहिले. टोलेमीनें हिंदुस्थान एथेंच उत्पन्न होणाऱ्या पदार्थांचे जे वर्णन केलें आहे, त्याप्रमाणेंच ते वेत दिसले. पश्चिम वाऱ्यामुळे मुळांसकट उपटलेले वृक्ष आझोर्झ बेटांच्या किनाऱ्याकडेस वाहून येत असत, आणि एका वेळीं दोन मनुष्यांचीं प्रेतें त्या किनाऱ्यास लागलीं होतीं. त्यांचे चेहरे विलक्षणच होते. ते युरोप व आफ्रिका या दोनही खंडांतील लोकांसारिखे नव्हते.

शास्त्रीय सिद्धांत व प्रत्यक्ष दर्शनें यांपासून जीं जीं प्रमाणें सांपडलीं त्या त्या प्रमाणांच्या आधारावरून पश्चिम समुद्रांत नवीन देशांचा शोध लागेल, अशी कोलम्बसास आशा प्राप्त झाली; आणि अन्य कारणांवरून ह्या देशांचा आणि हिंदुस्थानाचा संबंध असावा, असेंही हा मानूं लागला. प्राचीन कालचे लोक हिंदुस्थानांत भागीरथीच्या कांठापर्यंत देखील गेले

गंगेपलिकडील देशांविषयीं प्राचीन विद्वानांचें मत

नव्हते; तथापि तिच्या पलीकडील प्रांतांचीही वर्णनें लिहावयांस कितीएक ग्रीक ग्रंथकार प्रवृत्त झाले. जें दूर किंवा अज्ञात त्याविषयीं अतिशयोक्तीनें कथन करावयास मनुष्यें प्रवृत्त होतात, आणि तसें करण्यास कोणाचा प्रतिबंधही नसतो. यावरूनच त्या ग्रंथकारांनीं त्या देशांचें मान अमर्याद लिहिलें आहे;

क्टीसिआस;

क्टीसिआस असें लिहितो कीं, **हिंदुस्थान** विरहितकरून **आशिआ** खंड जेवढें मोठें आहे तेवढेंच **हिंदुस्थान** मोठें आहे; पदार्थ विज्ञानी **प्लिनि** हा ज्याच्या अनुरोधानें चालतो,

ओनिसीक्रिटस,

त्या **ओनिसीक्रिटसानें** असा वाद केला आहे कीं **हिंदुस्थान**, पृथ्वीच्या जितक्या प्रदेशावर वस्ती आहे त्याच्या तृतीयांशा एवढें आहे.

निआर्खस; यांचा मतें.

निआर्खसानें असें सांगितलें आहे कीं, **हिंदुस्थानाच्या** एका टोंकापासून दुसऱ्या टोंकास जावयास सरळ नीट गेलें तर चार महिनें लागतील. **मार्को पोलो** हा पूर्वेकडेस इतका दूर गेला होता कीं तेथपर्यंत युरोपीअन लोकांतून कोणीएक कधींच गेला नव्हता. त्यानें पर्यटन करीत असतां जें दर दिवसाचें वृत्त लिहून ठेविलें होतें, त्यावरून पाहतां प्राचीन लोकांनीं जीं अतिशयोक्तीचीं

मार्को पोलोचें दर दिवसाचें वृत्त.

वर्णनें लिहिलीं होतीं, त्यांस बळकटी येत्ये. **काथे** आणि **सिपांगो** हीं राज्यें, तसेंच बहुत दुसरे देश, ज्यांचीं नांवें **यूरोप** खंडांत माहीत नव्हतीं, त्यांचीं जीं **मार्को पोलोनें** प्रौढ रीतीनें वर्णनें केलीं होतीं त्यांवरून **हिंदुस्थान** देश फार विस्तीर्ण आहे असें दिसे. हीं वर्णनें जरी अपुर्तीं होतीं, तथापि **यूरोप** खंडांतील लोकांस पूर्वेकडील दूरदूरच्या प्रदेशांचीं जीं वर्णनें त्या काळीं मिळालीं होतीं, त्यांमध्यें हीं फारच शुद्ध होतीं;

त्यापासून कोलम्बसानें वास्तव सिद्धांत काढिला. यानें असा वाद केला कीं, ज्यापेक्षां हिंदुस्थान पूर्व दिशेकडेस फार विस्तृत झालें आहे, त्यापेक्षां तें पृथ्वीच्या गोलाकृतीमुळें आफ्रिका खंडाच्या पश्चिमेस आलीकडे जी बेटें शोधून काढिलीं आहेत त्यांच्या जवळजवळ असावें. यावरून त्या बेटांमध्यें आणि हिंदुस्थानामध्यें फार अंतर नसावें, आणि पूर्वेकडील सर्वांपेक्षां जे दूरचे देश, तेथें जावयास फार सरळ आणि जवळ असा रस्ता शुद्ध पश्चिमेकडेसच गलबतें हाकारून गेलें असतां सांपडावा. युरोप खंडाच्या पश्चिमेकडील प्रदेशांच्या जवळ हिंदुस्थान असावें, अशी जी कोलम्बसाची कल्पना तीस प्राचीन काळच्या कितीएक शिष्ट ग्रंथकारांचींही प्रमाणें सांपडलीं. त्या काळीं असें होतें कीं, कोणतेंही मत त्या ग्रंथकारांच्या प्रमाणांवांचून लोक आदरानें मानीत नसत. हेरक्युलीज, याचे स्तंभ अथवा जिब्रालटरची सामुद्रधुनीही ईस्तइंडीज एथून फार दूर नसावी, आणि तीमध्यें येण्या जाण्यास समुद्रांतून मार्ग असावा, असें आरिस्टोटलीज यानें कल्पिलें. यापेक्षां विशेष समजून पडण्याजोग्या शब्दानीं सेनेका निश्चय पूर्वक ह्मणतो कीं, वारा जर चांगला लागला तर स्पेन देशांतून हिंदुस्थानांत थोड्या दिवसांत गलबत पोहोंचेल. आतलान्तिक बेट मोठें प्रख्यात आहे ह्मणोन प्लातोनें वर्णिलें आहे, आणि कितीएकानीं त्यास वास्तविक देश ह्मणोन कल्पिलें आहे, त्याच्या पलीकडे अज्ञात महाद्वीप आहे. तें बेट स्पेन देशापासून जवळच आहे, असें तो ह्मणतो. या सर्व गोष्टींचें कोलम्बसानें मनन केलें. कोलम्बसाच्या अंगीं कल्पना योजण्याचा फारच आवेश असे,

हिंदुस्थान युरोपाचा पश्चिमेस असावें ह्मणून जी याची कल्पना तीस प्राचीन विद्वानांचीं प्रमाणें.

नथापि आपली कल्पना शक्ति खरीच आहे असा यास अभिमान नसे, परंतु उलटी तद्विषयीं शंका असे. याकरितां आपल्या प्रमाणांवर तसाच प्राचीन लोकांच्या लेखांवर केवळ भरंवसा न ठेवितां, यानें आपल्या मताचें प्रतिपादन करण्याकरितां जीं प्रमाणें योजिलीं होतीं, त्यांचें स्वरूप समजण्याविषयीं जे त्या वेळचे पुरुष समर्थ होते, त्यांचेंही मत घेतलें. गलबतांतून पश्चिमेस गेलें असतां नवीन देश शोधून काढण्याचा संभव आहे, याविषयींच्या ज्या आपल्या कल्पना त्या यानें फ़्लोरेन्स एथें **पाइल** ह्मणोन एक वैद्य होता त्यास विदित
१४७४ केल्या. या गृहस्थास भूसृष्टिरचनेच्या शास्त्राचें चांगलें ज्ञान आहे असा त्याचा लौकिक होता. त्याच्या विद्वत्तेवरून, व त्याच्या निष्कपटपणाच्या उत्तरावरून, **कोलम्बसानें** जो त्याच्या ठायीं विश्वास ठेविला होता त्यास तो पात्र होता असें दिसून येतें. त्या वैद्यानें मनःपूर्वक **कोलम्बसाची** कल्पना मान्य केली, व तिच्या दृढीकरणार्थ कितीएक ज्या झालेल्या गोष्टी त्याही सुचविल्या, आणि असा वर्णनीय उद्योग सतत चालविण्याकरितां **कोलम्बसास** उत्तेजन देऊन त्या उद्योगापासून परिणामीं तुमच्या देशास कीर्ति, आणि **यूरोप** खंडास सुख, यांची प्राप्ति होईल असें सांगितलें.

आपला सिद्धांत तडीस नेण्याच्या याच्या युक्ती.

प्रौढ कल्पना योजायास आणि त्या सिद्धीस न्यावयास **कोलम्बसा** इतकें ज्यांच्या आंगीं सामर्थ्य नाहीं त्यांस हे सर्व तर्क, व विचार, आणि प्रमाणें, हीं, बाह्यतः रमणीय, आणि निष्फल, अशा एका मताचें आद्दिकारण सिद्ध करायास मात्र उपयोगीं पडलीं असतीं; आणि त्या मतापासून चातुर्यानें सं-

भाषण करायास, अथवा मनःकल्पित तर्क चालवायास, एक विषय उपस्थित झाला असता; परंतु **कोलम्बसाच्या** उत्सुक आणि साहसी स्वभावामुळें याचे मनांत ही युक्ति येतांच ती सिद्धीस नेण्याविषयीं तो प्रवृत्त झाला. आपले मत खरें आहे अशी याची पुर्तेपणीं खात्री झाल्यावर तिचा प्रत्यय पाहण्याकरितां नवीन शोध करावे ह्मणून समुद्रांतून पर्यटन करण्याकरितां **कोलम्बस** उतावीळ झाला. परंतु हें करण्याकरितां **कोलम्बसास** या अशा महत्कृत्याचा अंगीकार करण्याविषयीं समर्थ असे जे **युरोप** खंडांत मोठ्या अधिकाराचे गृहस्थ होते, त्यांतून कितीएकांचा प्रथमतः आश्रय संपादन करावा लागला. **कोलम्बसास** स्वदेश सोडून जरी फार दिवस झाले होते, तरी त्याजवर जी याची प्रीति होती ती उडाली नव्हती. याजकरितां याला अशी इच्छा झाली कीं, आपल्या श्रमांचें आणि नवीन कल्पनेचें फळ आपल्या देशास प्राप्त व्हावें. याकरितां **कोलम्बसानें** आपली युक्ति **जेनवा** देशांतील सेनेट ह्मणजे वृध्धवृध्ध जे मुख्य सभासद त्यांस दर्शित केली. आणि आपले देशानें प्रथम आपल्या चाकरीचा स्वीकार केल्यास जे नवीन देश शोधून काढायाचे आहेत त्या देशांच्या शोधार्थ, मी एथील प्रजा सत्ताक राज्याच्या बाहुल्याखालीं गलबत हाकारीन, असें यानें कबूल केलें. परंतु **कोलम्बस** दुसऱ्या देशीं फार दिवस जाऊन राहिला होता त्यामुळें याची शक्ति आणि गुण याचे देशच्या लोकांस माहित नव्हते, आणि ते लोक जरी समुद्रतीरीं राहणारे होते, तरी त्यांस समुद्रांतून दूरदूरची पर्यटनें करण्याची तादृश सवय नव्हती. त्यामुळें

हा जेनवा एथील लोकांस अर्ज करितो

कोलम्बसास आपली कल्पना सिद्धीस जाईल ह्मणून ज्या कारणावरून आशा प्राप्त झाली होती, त्या कारणाची वास्तव कल्पना करायासही ते समर्थ नव्हते. त्या लोकांनीं विचार न करितां, छांदिष्ट कल्पना करणाऱ्या पुरुषांचें जसें स्वप्न त्याप्रमाणें **कोलम्बसाचें** बोलणें मानून, यास अमान्य केलें; व आपले प्रजा सत्ताक राज्याची प्राचीन काळीं जशी भरभर होती तशी भरभर होण्याचा जो हा समय प्राप्त झाला होता, तो अगदींच हातचा घालविला.

पोर्तुगालच्या राजास. आपल्या देशाविषयीं जें करणें उचित होतें तें केल्यानंतर, तेथील लोकांनीं जरी **कोलम्बसाचा** हिरमोड केला, तरी याची उमेद खचली नाहीं, परंतु उलटा आपला अंगीकृत उद्योग न सोडितां, तो यानें मोठ्या उत्कंठेनें पुढें चालविला. **पोर्तुगाल** देशचा दुसरा **ज्योन्** राजा याच्या राज्यांत **कोलम्बसानें** फार दिवस वस्ती केली होती, त्यामुळें आपल्या सेवेवर त्याची ही सत्ता आहे असें जाणून, यानें त्या राजासही आपलें मत दर्शित केलें. एथें याच्या मताचा अधिक आवडीनें स्वीकार होईल, अशा सर्व गोष्टी दिसत होत्या. हा राजा महत्कृत्यास हात घालणारा, व समुद्रांतील व्यापारामध्यें अभिज्ञ, आणि नवीन देश शोधून काढायास जे प्रयत्न करतील त्यांस आश्रय देण्याविषयीं अभिमानी, असा समजून **कोलम्बसानें** त्याचे जवळ विनंती केली. ह्या राजाची प्रजा **यूरोप** खंडांत जितके नौकाशास्त्र जाणणारे होते, त्यांपेक्षां फारच माहितगार असे. आणि समुद्रांतून मोठ्या धैर्यानें, अथवा कधींच केलें नाहीं, असें नवीन पर्यटन करण्याचें आल्यास तेणेंकरून तीस

भयही वाटत नसे. **कोलम्बस** जो रोजगार करीत होता त्यांमध्यें याची कुशलता आणि याच्या अंगींचे चांगले गुण यांची **पोर्तुगाल** देशांत पक्की माहिती होती. **कोलम्बसाची** जी युक्ति ती केवळ स्वप्नवत् नसावी असें याच्या कुशलतेवरून दिसून आलें. आणि **कोलम्बसानें** कांहीं असदुद्देशानें तो बेत योजिला असेल, अशी जी शंका ती याचे विषयीं मानूं नये, असें याच्या गुणांवरून दिसून आलें; नंतर त्या राजानें मोठ्या सुप्रसन्नतेनें **कोलम्बसाचा** सर्व मजकूर ऐकून घेतला, आणि याच्या युक्तीचा विचार करण्याकरितां **स्यूता** एथील बिशप **डिएगो ओर्तीज** आणि दोघे याहुदी वैद्य यांस ती विदित केली. हे भूसृष्टिविद्येंत फार निपुण होते, आणि अशा जातीचा विषय आला असतां त्यांचें संमत घेण्याचा या राजाचा परिपाठ असे. **जेनवा** देशांतील अज्ञानानें जसें **कोलम्बसास** आडवें येऊन याची निराशा केली, त्याप्रमाणेंच **लिस्बोन** शहरामध्यें, तेथील लोकांस स्वमताचा जो अभिमान होता, तोच एक यास तसाच भयंकर शत्रु उभा राहिला. ज्या पुरुषांच्या निर्णयांवरून **कोलम्बसाची** युक्ति मान्य अथवा अमान्य व्हावी असें होतें, ते पुरुष **पोर्तुगाल** देशांतील नौकागमन विद्येतील मुख्य अधिकारी असत. त्यांनीं **हिंदुस्थानांत** जावयास **कोलम्बसानें** जो अधिक जवळचा व अधिक निश्चयात्मक असा मार्ग काढिला होता, त्याजहून केवळ उलट्या गोंखानें गलबत चालवून **हिंदुस्थानांत** जायाचा मार्ग शोधून काढायास सांगितलें होतें. याकरितां आपले मताचा धिकार करणें; अथवा **कोलम्बसाचें** मत चांगलें ह्मणोन स्वी-

त्यानें याचें बोलणें ऐकून घेण्याकरितां मंडळ्या नेमल्या.

कारणें, या दोनही खेदकारक गोष्टी सहन केल्यावांचून, कोलम्बसाच्या युक्तीस त्यांच्यानें मान्य करवेना. कोलम्बसाच्या मताचें स्वरूप पुरतेपणीं बाहेर पडायाजोगें यानें आपल्या कल्पनेचें विशेष विवरण करावें, ह्मणून कपटानें कोलम्बसास हवेतसे प्रश्न विचारून व हजारो दूषणें देऊन यास त्रासविलें, आणि शेवटील निर्णय करायाचा तो लांबणीवर घातला. कोलम्बसाची युक्ति सिद्धीस गेली असतां त्यास जी प्रतिष्ठा आणि हित प्राप्त होणार, तीं दोनही आपण हरण करावीं, असा त्या

यानें केलेल्या शोधाविषयीं यत्न करायास तो प्रवृत्त होतो.

वेळेस त्यानीं कट केला. आणि कोलम्बसानें जो मार्ग दर्शित केला त्या मार्गानेंच जाऊन यानें जे शोध योजिले होते, त्यांविषयीं यत्न करून पाहायास गुप्तपणें एक गलबत पाठवावें अशी राजास शकल सांगितली. त्या प्रसंगीं राजास योग्य ज्या कल्पना त्यांचा त्यास विसर पडून, त्यानें त्यांची आपल्या थोरपणास अनुचित अशी जी विश्वास घाताची मसलत ती कबूल केली. परंतु कोलम्बसाची युक्ति सिद्धीस नेण्याकरितां जो मालीम योजिला होता, त्याचे अंगीं याचे बुद्धि कौशल्य आणि धैर्य यांचा अभाव होता. तेव्हां असें झालें कीं तोंडचा वारा सुटला, आणि जाऊन उतरावें अशी कोठें जमीनही दिसेना, तेव्हां त्याचें धैर्य सुटून तो परत लिस्बोन शहरांत आला; आणि जळो ही केवळ विपरीत आणि संकटांत घालणारी युक्ति, असे अपशब्द बोलूं लागला.

हा पोर्तुगाल देश सोडून स्पेन देशाच्या दरबारास जातो.

ज्यांचें अंतःकरण निष्कपट त्यांस अशा प्रसंगीं जसा साहजिक राग येतो; त्याप्रमाणेंच हें अयोग्य कृत्य उघडकीस येतांच कोलम्बसासही संताप आला. नंतर त्या रागाचे

उकळीत असा धडधडीत विश्वास घात करणारे लोकांबराबर कोणताही संबंध ठेवूं नये, असा **कोलम्बसानें** निश्चय केला; हा तत्क्षणींच तें राज्य सोडून इसवी सनाच्या समाप्तीस **स्पेन** १४८४ देशांत जाऊन उतरला. **कोलम्बसाची** युक्ति मान्य करायास, आणि ती सिद्धीस न्यावयास, कोणी साहाय्यदाता मिळाला असता त्याचा आश्रय संपादन करण्याविषयीं कांहीं प्रतिबंध नव्हता, ह्मणून **फेर्डिनान्द** आणि **इसाबेला**, ज्यांकडेस ते वेळीं **कास्तील** आणि **आरागोन** या दोन एकत्र झालेल्या राज्याचा अधिकार होता, त्यास आपण स्वतांच आपली कल्पना निवेदन करावी असा याने निश्चय केला. परंतु राजे आणि प्रधान यांस विज्ञप्ति केली असतां तीपासून निश्चयेकरून फळ उत्पन्न होतेंच असें नाहीं, याचा यास नुकताच अनुभव आला होता; यामुळे आपला भाऊ **बार्थोलोमेयो** यास **इंग्लान्द** एथें पाठविण्याची प्रथम सावधगिरी राखिली. **यूरोपांतील** अत्यंत चतुर आणि श्रीमान् असे जे राजे त्यांतलाच सातवा **हेन्री** असा त्याचा लौकिक होता; त्याजपाशीं बोलणें चालवावें याजकरितां **कोलम्बसानें** आपल्या भावास आपलें मत पूर्णपणीं समजावून दिलें.

आपल्या भावास इंग्लान्दास पाठविलें

स्पेन देशचे दरबारांत आपले बोलण्याचा स्वीकार करतील किंवा नाहीं याविषयीं जे संशय आणि भयें **कोलम्बसाचे** पोटांत आलीं होतीं, त्यांस कारण होतें; तें असें कीं, त्यासंधीस **आरब** लोकांचें **स्पेन देशांत ग्रनाडा** ह्मणून जें अखेरीचें राज्य त्याजबराबर **जिवावरची** लढाई करण्यांत **स्पेनदेश** गुंतला होता. **फेर्डिनान्द** याचा स्वभाव दिक्कतखोर आणि

स्पेन देशांत याचे कार्य सिद्धास जे अडथळे आले ते.

त्या लोकांची चाल व ज्या लढाईंत ते गुंतले होते ती लढाई याचे कार्य सिद्धीस अनुकूल नव्हती.

संशयी असे, त्यामुळें साहसी आणि असाधारण अशा कृत्यांची त्यास आवड नसे. **इसाबेला** जरी मोठी उदार आणि मोठी साहसी होती तथापि हरएक बाबतींत ती आपल्या नवऱ्याच्या ताब्यांत असे. **स्पेनदेशचे** लोकांनीं प्राचीन काळची जी मर्यादा तिचे पलीकडेस गलबतांतून पर्यटन करण्यास आजपर्यंत प्रयत्न केले नाहींत, आणि त्यांचा शेजारचे **पोर्तुगीज** लोक आश्चर्य वाटायासारिखे नवीन शोध करीत चालले होते हें पाहिल्यावरही, त्यांचेसारिखा व्यापार आपणास साधेल किंवा नाहीं हें पाहण्याचा, व त्यांची बरोबरी करण्याचाही यत्न केला नाहीं. ख्रिस्ती धर्मावर विश्वास न ठेवणारे जे **आरब** लोक त्यांची लढाई चालली होती, तींत आपली उद्योगशीलता आणि जयश्रीविषयक उत्साह हीं दाखविण्याचा त्या **स्पेनदेशीय** लोकांस चांगला योग आला होता. परंतु ही गोष्ट **कोलम्बसास** प्रतिकूळ होती; त्यामुळें जे लोक स्वभावतः कोणत्याही गोष्टीचा निश्चय करण्यामध्ये आळशी आणि मंद, अशा लोकांपासून त्वरित काम करून घेणें यास परम अशक्य होतें. परंतु ज्या लोकांपासून अभय व आश्रय **कोलम्बसानें** मागितला होता, त्यांचे वयाचे स्वभावास फार चांगलें पडत असे. **कोलम्बस** मन मिळाऊ रीतीचा असूनही भारदस्त होता; आणि आपले भाषणांत व कृतींत पदोपदीं दृष्टि देणारा, सदाचरणांत कोणी दोष न ठेवण्याजोगा, आणि धर्मसंबंधि सर्व कर्मानुष्ठानांकडे जें याचें लक्ष असे त्यांत लोकांनीं याचें प्रतीक घेण्याजोगा, असा होता. असे प्रतिष्टा मिळण्याजोगे जे याचे अंगीं गुण होते, तींहींकरून यास पुष्कळ अंतरंग मित्र

म्हणून याची कल्पनाच पुर्तेपणी त्यांचा ध्यानांत आली नाहीं.

मिळालें एवढेंच नाहीं, तर सर्वांपासून मान्यताही मिळाली. **कोलम्बसाची** जी मध्यम प्रतीची संपत्ति तीस उचित असा जरी याचा साधेपणा असे, तथापि यास दारिद्र्यामुळें **स्वप्नवत्** युक्ति सुचून, हा कोणीएक यत्किंचित् प्रयास कर्ता आहे, असें लोकांनी कल्पिलें नाहीं; तर ज्या पुरुषाच्या सिद्धांताकडेस मोठें लक्ष देणें योग्य अशा पुरुषासारिखा याचा आदर केला.

फर्डिनान्द आणि **इसाबेला** हीं उभयता **आरब** लोकाबरोबर लढाई करण्याचे कामांत जरी अगदीं गुंतलीं होतीं, तथापि त्यांनीं **कोलम्बसाची** इतकी मान्यता ठेविली कीं **इसाबेला** राणीनें **फर्डिनान्द डितालावेरा** म्हणून जो तिचा गुरु होता, त्यास याचे युक्तीचा विचार करण्यास सांगितलें. त्या गुरूनें अशा जातीचे विषयाचा निर्णय करण्यास जे त्या त्या देशचे लोक फार समर्थ होते, त्यांचा तद्विषयीं विचार घेतला. परंतु **स्पेन** देशांत आजपर्यंत खऱ्या विद्येची इतकी थोडी प्रवृत्ति झाली होती कीं अशा गहन विषयाचा विचार करायास जे उगीच विद्येचा डौल घालणारे असे विद्वान् निवडिले होते, त्यास **कोलम्बसानें** ज्या मूळ पीठिकेवरून आपले तर्क रचिले, आणि तद्विषयक आशाही धरिली, ती मूळ पीठिकाच पुर्तेपणी समजली नाहीं. त्यामधील कितीएकांनी पृथ्वीचे मानाविषयीं जे त्यास विपरीत ज्ञान झालें होतें, तेणेंकरून असा वाद केला, कीं **कोलम्बसानें** पूर्वेकडील जे दूर दूरचे देश शोधून काढण्याविषयीं योजिले आहेत, तेथे जलमार्गानें जाण्यास तीन वर्षांपेक्षा कमी काळ पुरणार नाहीं.

याचे युक्तीचा विचारशून्य न्यायाधीशांनीं तपास केला.

दुसऱ्यांनीं असा निर्णय केला, कीं प्राचीन कालच्या विद्वान् लोकांचें समुद्राचा अंत नाहीं ह्मणोन जें मत आहे, त्याप्रमाणेंच कोलम्बस समुद्रांतून गेला असतां याचे अनुभवास येईल. अथवा जर तसाच आग्रह धरून हा पश्चिमेची जी मर्यादा तिच्या पलीकडेस तारूं हाकारून गेला, तर पृथ्वी गोलाकार आहे, यामुळें याचे परत येण्यास प्रतिबंध होईल. आणि ईश्वरानें ज्या पृथ्वीच्या दोन खंडांचा संबंध तोडून ठेविला आहे, त्यांमध्यें व्यापार चालू करायास जर कोलम्बसानें वृथा प्रयत्न केला, तर त्यांत तो प्राणास मात्र मुकेल. बहुतेक लोकांनीं या विषयावर विशेष वादविवाद करण्यांत न शिरतां, सामान्यतः कोलम्बसाची युक्ति लोकांत एक ह्मण आहे तिच्या आधारावरून निषेधिली: अज्ञानी, आणि मोठे कृत्यास ज्यांच्यानें हात घालवत नाहीं, अशा लोकांस बहुधा या ह्मणेखालीं लपायास जागा असत्ये. ती ह्मण ही कीं, "सर्व मनुष्यांमध्यें मी कांयतो शाहणा असें आपणास मानणें हें पोकळ अभिमानाचें होय." ते असें बोलले कीं, कोलम्बसाने जे हें ढोंग माजिवले आहे, त्याप्रमाणे जर खरोखर देश असते, तर आंजपर्यंत ते गुप्त राहिले नसते; आणि प्राचीन कालचे शाहाणपण आणि चातुर्य, यांनीं या अपूर्वकल्पनेचें यश जेनवा देशांतील एके अप्रसिद्ध गलबत हाक्याम मिळावयाकरितां वगळून ठेविलें नसतें.

त्यांनीं त्याविषयीं प्रतिकूल समजाविलें

असे विलक्षण तर्क घेणाऱ्या पुरुषाबराबर बोलणे चालवायास, कोलम्बसास आपली सर्व कुशलता आणि सहनशीलता खर्चावी लागली. कोलम्बसास अज्ञानाच्या दुराग्रहा-

बराबर भुजावें लागलें एवढेंच नाहीं, परंतु त्यापेक्षां अधिक अनिवार्य जो असत्य ज्ञानाचा अभिमान त्याबराबरही भुजावें लागलें. असे पुष्कळ वादविवाद झाल्यावर, योग्य रीतीनें या विषयाचा निवाडा करायास असमर्थ अशा न्यायाधीशांस आपला विषय समजवून देण्यांत, व त्यांची खात्री करण्यांत, निष्फळ प्रयत्न करण्यामध्यें पांच वर्षे घालविल्यानंतर, परिणामीं टालेवरा यानें फेर्डिनान्द आणि इसाबेला यांस कोलम्बसाविषयीं प्रतिकूल समजाविलें; त्यावरून आरब लोकांबराबर जी लढाई चालली आहे, तिचा शेवट होईपर्यंत नवीन आणि खर्चाचे कृत्यांत शिरणें हें फार वेडेपण, अशी कोलम्बसाची समजूत घालणें त्या उभयतास प्राप्त पडलें.

ह्या सागण्यामध्यें कठोरपणा दिसूं नये ह्मणोन जी युक्ति फेर्डिनान्द आणि इसाबेला यांनीं योजिली होती, ती आपल्या बोलण्याचा शेवटचा निषेध करण्यासाठीं योजिली आहे, असे कोलम्बसाने कल्पिलें. परंतु मनुष्य मात्राच्या कल्याणार्थ असा नियम आहे कीं, मोठे, आणि असाधारण, असे विचार योजण्यास समर्थ, अशी जी उत्तम कल्पना शक्ति, तिच्याबराबर नेहमीं मोठ्या आवेशाचा उत्साह असतो. तो उत्साह, दिवस गतीमुळें थंडा पडत नाहीं, आणि निराशेमुळें भग्नही होत नाहीं. अशा प्रकारचाच कोलम्बसाचा स्वभाव मोठा आवेशी असे. कोलम्बसाची जरी अशी मोठी निराशा झाली, आणि ज्या दरबारांत इतके दिवस उगीच व्यर्थ आशा लावून याचें मन रिझवलें होतें, त्या दरबारापासून जरी एकाएकीं परतला, तथापि आपले स्वकीय कल्पनेच्या प्रामा-

याचें बोलण्याच्या शेवटचा निषेध झाला तरी याचा उत्साह थंडा पडला नाहीं

णिकपणाविषयीं जो **कोलम्बसाचा** निश्चय होता तो कमी झाला नाहीं; आणि आपल्या कल्पनेचा खरेपणा प्रत्ययास आणून देण्याविषयीं जी याचे अंगीं उताविळी होती, ती पहिल्यापेक्षां अधिक वाढली. राजकीय संस्थानाचा आश्रय मिळावा ह्मणून निरर्थक उपार्जना केल्यानंतर **कोलम्बसानें** राजांपेक्षां कमी पदवीच्या गृहस्थांस अर्ज केला. आणि **मेडीनासिडोनिआ,** व **मेडीनोसिली** एथील ड्यूक पदवीचे गृहस्थांस अनुक्रमानें विनंती केली. हे लोक जरी रयतेंतले होते, तथापि **कोलम्बसानें** जें साहसकृत्य योजिलें होतें त्यास पुरून उरे इतकी शक्ति आणि द्रव्य त्यांचेपाशीं होतें. हा कालपर्यंत ज्या बोलण्यामध्यें **कोलम्बस** गुंतला होता त्यांत जसें कांहीं फळ झालें नाहीं, त्याप्रमाणेंच हें बोलणेंही निष्फल झालें; असें होण्याचीं दोन कारणें दिसतात, तीं अशीं कीं, या गृहस्थांपेक्षां मोठ्या पदवीचे गृहस्थांस **कोलम्बसाचे** हेतूंचा जसा बोध झाला नव्हता, तसाच यांसही झाला नसावा; अथवा **फेर्डिनान्द** यानें जी युक्ति निषेधिली, तीस आपण अनुकूळ झालों तर त्याच्या मीपणास धक्का लागेल, आणि त्याची आपणावर वक्रदृष्टि होईल असें त्यांस भय वाटलें असावें.

इंग्लान्दामध्यें याचा भावानें जें बोलणें चालविलें तें.

अशी निराशा होत गेल्यामुळें **कोलम्बसास** परम दुःख झालें, आणि यानें जो आपला भाऊ **इंग्लान्दचे** दरबारांत पाठविला होता, त्याजकडील कांहीं वर्तमान न आल्यामुळें तर त्या दुःखांत फारच भर पडली. **बार्थोलोमेओ** हा जलमार्गानें **इंग्लान्दास** जात असतां, दुर्दैवामुळें तो समुद्रांतील चांचे लोकांच्या हातीं सांपडला, त्यांनीं, त्यास सर्वस्वीं नागवून कि-

तीएक वर्षे बंदिशाळेंत अडकवून टाकिला होता. शेवटीं तो तेथून पळून गेला आणि **लंडन** शहरास जाऊन पोंचला. परंतु ते वेळेस त्यास दरिद्रानें इतकें पीडिलें होतें, कीं दरबारांत घालून जाण्याजोगा जामा निमा करण्या पुरता तरी पैसा मिळिवण्याकरितां, बरेच दिवस त्याला नकाशे काढून विकण्यानें प्राप्त पडलें. नंतर **कोलम्बसानें इंग्लान्दचा** राजापाशीं निवेदन करण्याकरितां ज्या गोष्टी त्यास सांगितल्या होत्या, त्या त्यानें त्या राजापाशीं निवेदन केल्या. **हेन्री** राजा अतिशय संशयी, आणि कृपण स्वभावाचा होता, त्यामुळें तो नवीन आणि खर्चाचे कामांत मन घालीत नसे, तथापि **कोलम्बसाचे** बोलण्याचा त्यानें जसा अधिक खुष मर्जीनें स्वीकार केला, तसा ज्या अन्य राजांकडे तें बोलणें लाविलें होतें त्यांनीं केला नाहीं.

कोलम्बसास स्पेन देशांत उत्तेजन मिळण्याचा कांहीं आशा आहेत.

इकडेस **कोलम्बसास** आपल्या भावाची वाट काय झाली, हें न समजल्यामुळें, आणि **स्पेन** देशांत आतां उत्तेजन मिळण्याची आशा न राहिल्यामुळें, **इंग्लान्दचे** दरबारांत आपले युक्तीचा स्वीकार अधिक आवडीनें करितील या आशेनें स्वतः तेथें जाण्याचा यानें निश्चय केला. या कामाकरितां यानें तयारी केली, आणि आपले पाठीमागें आपल्या मुलांचा बंदोबस्त राखण्याविषयींही यानें तर्तुद करून ठेविली. इतक्यांत **पालोसचे** जवळच्या ज्या **राबिडा** मठांत **कोलम्बसाचे** मुलांनीं विद्याभ्यास केला होता, त्या मठाचा अधिपति **जुवान पीरेज** यानें येऊन थोडे दिवस प्रवासास जाण्याचें ठेवावें, अशी अंतःकरणपूर्वक विनंती केली. **पीरेज** हा मोठा वि-

द्वान् होता, आणि त्याची व **इसाबेला** राणीची ओळख असून तिचेजवळ त्याची कांहीं मान्यताही असे. या गृहस्थाची मनापासून **कोलम्बसावर** भक्ति असे, कारण कीं **कोलम्बसाचें** सामर्थ्य आणि प्रामाणिकपणा, हीं त्यास अनेक प्रसंगीं विदित झालीं होतीं. त्या गृहस्थास नवीन पदार्थ पाहण्याची इछा असे ह्मणून, अथवा **कोलम्बसाशीं** स्नेहभाव असे ह्मणून, त्यास उत्तेजन येऊन तो, आपले शेजारी गणित विद्येमध्यें पुरा असा एक वैद्य होता त्यास समागमें घेऊन, **कोलम्बसाचे** युक्तीचा यथार्थ रीतीनें विचार करावा ह्मणून प्रवृत्त झाला. असा विचार केल्यानंतर त्याचे पुर्तेपणीं समाधान झालें कीं ज्या मूळ पीठिकेवरून **कोलम्बसाने** आपले मताची उभारणी केली ती मूळ पीठिका सुदृढ आहे, आणि **कोलम्बसानें** जी योजना केली आहे ती सिद्धीस जाण्याचाही संभव आहे. या अशा महत्कृत्यास आश्रय देणारांस जी कीर्त्ति व लाभ प्राप्त होतील, ती स्वदेशास प्राप्त व्हावी ह्मणून, **इसाबेला** राणीस त्याने विनंतीपत्र पाठविले, आणि या कल्पनेस जें लक्ष उचित आहे ते देऊन तिचा पुनः विचारकरणें आपणास आवश्यक आहे अशी विज्ञप्ति केली.

याचे युक्तीचा विचार केल्यानंतर तो खरी आहे अशी खात्री होती

ज्या पुरुषाची **इसाबेला** मान्यता राखीत होती त्याचे विनंतीवरून तीस द्रव आला, आणि त्या मोठ्या विषयावर त्याजबरोबर संभाषण करण्याकरितां त्यास **सान्टाफे** या गावीं तत्काळ येण्याकरितां आज्ञा केली, कारण **ग्रनाडास** वेढा पडला होता त्यामुळें त्या काळीं दरबार तेथें भरत असे. त्या उभयतांच्या भेटीपासून प्रथम हें निष्पन्न झालें कीं **कोलम्बसास**,

परत येण्याची तयारी करण्यापुरतें थोडेसें द्रव्य पाठवून पुनः दरबारास येण्याकरितां मोठ्या आदरसत्कारानें बोलावणें पाठविलें. त्याच वेळेस असा रंग दिसून आला होता, कीं ग्रनाडा देश ताब्याखालीं आणिला असतां आरब लोकांबराबर जी लढाई चालली आहे तिचा लवकरच चांगला परिणाम होऊन स्पेन देशांतील लोकांस नवीन कृत्यांत शिरायास मोकळीक होईल; यावरून, व राजाची कृपा होऊन नुकतीच कोलम्बसाची मानमान्यता झाली होती यावरून, कोलम्बसाचे मित्रांस याचे युक्तीस आश्रय मिळेल याविषयीं पूर्वीपेक्षां अधिक विश्वास धरायास उमेद आली. या मित्रांमध्यें आलोन्सो दि किन्तानिल्ला ज्याचेकडे कास्तील एथील वसुलाचा अधिकार होता हा एक, आणि लूइस दि सान्तांजेल ज्याचेकडे आरागोन एथील धर्म खात्यांतील वसूल घेण्याचें काम होतें हा दुसरा, हे पुढारी होते. हा मोठा उद्देश सिद्धीस नेण्याविषयीं जी त्यांचे आंगीं यथायोग्य उत्कंठा होती, तिणेंकरून त्यांचे नावास इतिहासांत उत्तम स्थलीं लिहिण्याची योग्यता प्राप्त झाली आहे. या गृहस्थांनीं कोलम्बसास मोठ्या पदवीचे गृहस्थांस भेटविलें, आणि याचे कार्याकडे त्यांचें चित्त लागे असें केलें.

कोलम्बसाच्या कल्याणाकडे ज्यांचें लक्ष होतें अशा बहुत संभावित पुरुषांस यास नेऊन भेटवितात.

परंतु फेर्डिनान्द याचे मनांत कोलम्बसास हितावह अशा कल्पना उत्पन्नकरणें फार कठीण होतें, कारण कीं कोलम्बसाची योजना अतिविलक्षण आणि छांदिष्ट आहे, असें तो अद्यापि मानीत होता. कोलम्बसाच्या पक्षाचे लोकांचा श्रम निष्फल करण्याकरितां पूर्वीं याची युक्ति दुःसाध्य आहे असें

प्रथम जें मोठें बक्षीस मागत होता तेंच पुनः मागतो.

ज्यांनीं ह्मटलें होतें, त्यांचीच सांप्रत जें याच्याशीं बोलणें चालणें करायाचें त्यांत योजना करण्याची युक्ति **फेर्डिनान्द** यानें काढिली. पूर्वीं निश्चयें करून सिद्धि होईल अशी जी **कोलम्बसास** आशा होती तीच आशाधरून ज्यावेळीं हा त्यांचे पुढें आला, आणि पूर्वीं जें मोठें बक्षीस मागत होता तेंच मागूं लागला, तेव्हां त्यांस आश्चर्य वाटलें. **कोलम्बसानें** असें बोलणें लाविलें, कीं नवीन शोध करण्याकरितां माझे हाताखालीं थोडेसे आरमाराची संजोगणीकरून द्यावी; आणि पुढें मी जितके समुद्र व देश शोधून काढीन तेथील आरमाराचा अधिकार आणि राजकीयसत्ता मला वंशपरंपरा असावी; तसेंच मला व माझे मुलांबाळांस तेथें जो नफा होईल त्याचा दाहावा हिसा सतत मिळावा; आणि या मकृत्याचा पासून जे लाभ होतील त्यांचा माझ्या द्रव्यानुसार मला वांटा मिळावा अशा करारानें, आपला उद्देश सिद्धीस जाण्याकरितां जितकें द्रव्य पाहिजे होतें, त्याचा अष्टमांश **कोलम्बसानें** आगाऊ देऊं केला. जर हें मोठें कृत्य सफल झालें नाहीं, तर बक्षीस अथवा लाभ याविषयींचें माझें कांहींच बोलणें नाहीं. या वर्तणुकीवरून **कोलम्बसाची** आपले मताच्या खरेपणाविषयीं पक्की खात्री आहे असें जे निभ्रांत प्रमाण दिसून आलें त्याचा विचार न करितां, आणि इतका विलंब लागला व इतके प्रतिबंध आले तथापि **कोलम्बसाचे** मनाचा मोठेपणा याचें मुळचें जें ह्मणणें होतें त्यावाचून दुसरे हलक्या बोलण्याकडेस वळला नाहीं, असें पाहून आश्चर्य भरितन होतां, **कोलम्बसाचे** युक्तीचा जे पुरुष विचार करीत होते ते,

याचे पर्यटनास खर्च किती लागेल, आणि यानें जें बक्षीस मागितलें त्याचें मौल्य काय होईल, याविषयींच विचार करूं लागले. **कोलम्बसाचे** पर्यटनाचा खर्च तर विशेष नव्हता, तथापि त्यांनीं असें समजाविलें कीं सांप्रत **स्पेनदेशाची** जमा, खर्च होऊन फार उणी झाली आहे याकरितां, या देशास हा एवढा मोठा खर्च फार भारी. त्यांनीं असा वाद केला, कीं **कोलम्बसानें** जें कबूल केलें आहे तें सर्व जरीं केलें, तथापि अधिकार आणि प्राप्ति यांविषयींचें जें **कोलम्बसानें** मागणें घातलें आहे तें फार जरब आहे; आणि जर करितां याच्या सर्व मोठमोठ्या आशा स्वप्नवत् झाल्या, तर असें आचाट कृत्य करणारास अशा मोठ्या देणग्या केवळ अविचाराच्याच दिसणार नाहींत, तर उपहासासही पात्र होतील. अशा प्रकारें सावधगिरी आणि शाहाणपण यांचे डबदार भूषणावरून त्यांचें मत खऱ्यासारिखें भासलें, आणि त्या मतास **फर्डिनान्द** याचाही मोठा आश्रय होता; त्यावरून **इसाबेला** राणीनें **कोलम्बसास** कोणत्याही प्रकारें आश्रय देण्याचें सोडिलें, आणि याचे बरोबर जें नवीन बोलणें चालणें आरंभिलें होतें तेंही त्वरित बंद केलें.

याच्या मागण्या फार खर्चाच्या आहेत असें बोलतात.

कोलम्बसाचे आजपर्यंत जितके हिरमोड झाले त्यांमध्यें या हिरमोडापासून त्यास फारच दुःख झालें. तें असें कीं प्रकाशाच्या अकल्पित किरणाप्रमाणें **इसाबेला** राणीकडून **कोलम्बसास** जें आमंत्रण आलें होतें, तेणेंकरून सिद्धि होण्याचे असे रंग दिसून आले, कीं त्यावरून **कोलम्बसास** आतां आपले श्रमाची परिसमाप्तिच झाली अशी आशा धरायास उमेद

या अकल्पित संकटावरून. याची उमेद फार खचली.

त्यास अन्यदेशीं जाण्याकरितां मार्गस्थ झालाच आहे, आणि यास एकादा अधिक भाग्यवान्, आणि मोठें कृत्य उचलणारा, असा राजा भेटून तो याचीं बोलणीं मान्य करील, आणि स्पेन देशास यश व लाभ मिळविण्याचा एकदां योग आला असतां, तो योग नाशकारक भीतीनें मी आपले हातचा घालविला, असा स्पेनदेश सर्वकाल शोक करीत बसेल.

या कारणावरून इछिलेली गोष्ट सिद्ध होत्ये.

अशी चांगली संधि साधून एवढ्या पदवीच्या गृहस्थांनीं सबल कारणें सांगितल्यावरून इच्छिलेली गोष्ट निष्पन्न झाली. त्या गृहस्थांनीं इसाबेला राणीचे सर्व संशय व भयें दूर केल्यानंतर, तिणें तत्काळ कोलम्बसास परत बोलवायास आज्ञा केली; कोलम्बसाच्या ह्मणण्याप्रमाणें त्यास कामास लावायाचा निश्चयही तिणें दर्शित केला; आणि आपलेजवळ द्रव्य थोडें ह्मणून फार श्रमी होऊन तिणें, मोठ्या औदार्यानें कोलम्बसाच्या समुद्रांतून पर्यटन करण्याचे तयारीस जितकें द्रव्य पाहिजे होतें त्याची उभारणी करण्याकरितां, आपलें जवाहीर गाहाण ठेवायास देऊं केलें. ते वेळीं सान्तांजेल यानें कृतज्ञतेच्या परमानंदामध्यें तिच्या हस्ताचें चुंबन करून, द्रव्याची उभारणी करण्याकरितां जी तिणें युक्ति योजिली ती अपमानकारक आहे असें समजून, तीपासून तिचें रक्षण करायास जितक्या द्रव्याची अपेक्षा होती तितकें द्रव्य तत्काळ देण्याचा त्यानें पत्कार घेतला.

कोलम्बस मार्गस्थ होऊन कितीएक कोस पुढें गेला होता, इतक्यांत इसाबेला राणीकडील जासुदानें यास येऊन गांठिलें. तेव्हां आपले कल्याणार्थ इसाबेला राणीचा अक-

ल्पित निश्चय ऐकून हा लागलाच सान्ता फे एथें परत आला; त्यासमयीं यास जो आनंद झाला त्यांत थोडासा किंतु राहिला होता, परंतु इसाबेला राणीनें याचें अंतःकरण पूर्वक आगत स्वागत केल्यामुळें, व याचे ध्यानींमनीं जें जलपर्यटन करायाचें होतें त्यास निघण्याचाही रंग लवकरच दिसून आला यामुळें, कोलम्बसानें उपार्जना करण्यांत व कार्यसिद्धि होईल किंवा नाहीं या घोरांत जीं त्रासदायक आठ वर्षें स्पेन देशांत परम दुःखानें काढिलीं होतीं, त्या सर्वांचें यास विस्मरण पडलें. यासमयीं तहाचें बोलणें मोठ्या त्वरेनें सुरळीत चाललें, आणि कोलम्बसा बराबर जो तहनामा अथवा कलमबंदी ठरविली तिजवर १४९२ च्या एप्रील महिन्याचे १७ वे तारिखेस सही झाली. त्यांतील मुख्य कलमें.

हा परत आल्यावर तहनामा पुनः चालू करितात.

१ फेर्डिनान्द आणि इसाबेला यांचेकडेस जें सागराचें स्वामित्व होतें त्या नात्यानें त्या उभयतांनीं, कोलम्बसास तो आपल्या उद्योगानें जे समुद्र व बेटें आणि महाद्वीपें शोधून काढील, तेथील आरमाराचे नाइकीच्या कामावर योजिलें; आणि असा ठराव केला, कीं कास्तील एथील आरमाराचे मुख्य नाइकास आपले इलाख्यांत जेवढे अधिकार आणि हक्क आहेत, तेवढ्याच पदवीनें कोलम्बस आणि त्याचे वारस यांनीं या जाग्याचा वंश परंपरा उपभोग करावा.

तहनाम्याचीं कलमें.

२ फेर्डिनान्द आणि इसाबेला यांनीं, कोलम्बस जीं बेटें आणि महाद्वीपें शोधून काढील त्या सर्वांमध्यें यास राज्यकारभार चालविण्याची मुख्यारी दिली; परंतु त्या देशांतील कोणते एके देशांत पुढें कामकारभार यथास्थित चालवि-

ण्याकरितां दुसरा कामगार ठेवण्याची गरज लागली, तर **कोलम्बसानें** तिघांचीं नावें लिहून द्यावीं इतका मात्र याचेक-डेस अधिकार दिल्हा, आणि त्यां तिघांतून पसंत पडेल तो त्या कामावर त्या उभयतांनीं नेमावा असें केलें, आणि सुभे-दारीचा अधिकार सर्व हक्कांसुद्धां **कोलम्बसाचे** कुटुंबास वंश परंपरा चालावा असें ठरविलें.

३ **कोलम्बस** जे देश शोधून काढील तेथील उत्पन्न आ-णि व्यापार यांपासून खर्चवेंच भागून जो नफा होईल त्याचा दाहावा हिसा **कोलम्बस** व **कोलम्बसाचे** वारस यांस **फेर्डि-नान्द** आणि **इसाबेला** या उभयतांनीं द्यावा असें केलें.

४ शोधून काढलेले देशांत जर व्यापार संबंधें कांहीं तंटा बखेडा अथवा वाद उत्पन्न झाला तर त्याचा निवाडा करायास स्वतां **कोलम्बसास** अथवा तो जे न्यायाधीश नेमील त्यांस पूर्ण अधिकार आहे, असें त्या उभयतांनीं सांगितलें.

५ या पर्यटनास, व **कोलम्बस** जे देश शोधून काढील त्यांचे बराबर व्यापार चालवायास, जो खर्च लागेल त्याचा आठवा हिसा **कोलम्बसानें** द्यावा आणि त्याबद्दल जो नफा होईल त्याचा अष्टमांश **कोलम्बसानें** घ्यावा अशी परवानगी झाली.

फेर्डिनान्द रा-जा, आरागोन एथील राजा या नात्यानें याचे कार्यास अगदीं हात भार लावीत नाहीं.

या तहनाम्यामध्यें **फेर्डिनान्द** याचें नांव **इसाबेला** राणीचे नावाबराबर जरीं जोडिलें आहे, तरीं त्याचा **कोलम्बसावर** इतका अविश्वास होता, कीं त्यानें **आरागोन** एथील राजा या नात्यानें या महत्कृत्यास अगदीं हात भार लाविला नाहीं. **कास्तील** एथील सरकारांतूनच या पर्यटनाचा खर्च भागा-

याचा होता ह्मणोन इसाबेला राणीनें या कार्याचे सिद्धीपासून जो लाभ होईल तो आपले प्रजेसच मिळावा असें करून ठेविलें.

या तहनाम्यावर सही होतांच कोलम्बसाचे जलपर्यटना- करितां सामानसुमान सिद्ध करून देण्यांत मन घालून, व अतिशय त्वरा करून, कोलम्बसानें निरर्थक उपार्जना करण्यांत जो काळ व्यर्थ घालविला होता, त्याचा वचपा काढावा याविषयीं त्या राणीनें प्रयत्न केला. मे महिन्याच्या १२ वे तारिखेस इसाबेला राणीकडून जें व्हायाचें होतें तें सुपूर्त झालें, आणि कोलम्बस, राजा आणि राणी यांचा शेवटचा निरोप घेण्याकरितां त्यांचेपाशीं गेला. या पर्यटनामध्यें अमुक ठिकाणीं उतरणें व अमुक रीतीनें चालणें वगैरे सर्व, कोलम्बसाच्या शाहाणपणावरून बिनदिक्कत त्या उभयतांनीं याचे अंगावरच टाकिलें. परंतु पोर्तुगाल देशाचे राजास संताप येण्याचें वास्तव कारण टाळावयाकरितां, गीनि देशाचे कांठावरील, अथवा ज्या देशांस पोर्तुगीज लोक आह्मी शोधून काढिले असें ह्मणतात त्या देशांतून कोणतेही एका देशांतील त्या लोकांच्या ज्या वसाहतीच्या जागा असतील त्यांचे जवळ तुह्मी जाऊं नये, असें त्या उभयतांनीं कोलम्बसास बजावून सांगितलें. जीं तारवें कोलम्बसाच्या ताब्यांत द्यावयाचीं होतीं त्यांस आंडालूसिआ या प्रांतांत समुद्रकांठीं पालोस ह्मणून एक गांव होतें तेथील बंदरीं तयार करून ठेवावीं, ह्मणून इसाबेला राणीनें आज्ञा केली. पूर्वीं लिहिलेला मठाधिपति जूआन पीरेज, ज्यानें कोलम्बसावर पूर्वींच मोठे उपकार करून ठेविले होते, तो त्या गांवाच्या शेजारींच राहात असे. त्या

याच्या जलपर्यटनाविषयींची तयारी.

पोर्तुगीज लोक ज्या देशांस आपलेसे ह्मणतात त्या देशांत जाऊं नये असें यास सांगतात.

चांगल्या धर्मोपदेष्ट्याच्या वजनामुळें, व कोलम्बसाचा आणि तेथील राहाणवाल्यांचा कांहीं संबंध होता त्यामुळें, कोलम्बसानें तहनाम्यामध्यें जें द्रव्य देण्याचे कबूल केलें होतें तितकें त्यांपासून उत्पन्न केलें एवढेंच नाहीं, परंतु त्यांतील कितीएक गृहस्थांनीं आपले बरोबर यावें अशी त्यांचेपासून कबुलातही करून घेतली. त्या गृहस्थांमध्यें पिंझोन या नावाचे तिघे बंधु मुख्य होते, हे पुरुष मोठे श्रीमान् आणि नाविकशास्त्रामध्यें पुरे माहितगार असून, आपलें आयुष्य व संपत्ति या पर्यटनाचे भरीस घालावी अशी त्यांची इच्छा होती.

जुआन पोरेज याच्या वजनामुळें यास द्रव्य आणि मनुष्यें यांची कुमक मिळाली.

परंतु इसाबेला आणि कोलम्बस या उभयतांच्या सर्व प्रयत्नानें जें आरमार सिद्ध झालें तें, ज्या लोकांच्या हातून तयार झालें त्यांचे थोरपणास, व ज्या कार्याकरितां त्याची योजना केली होती त्या कार्याचे महत्वास, योग्य नव्हतें, कारण त्या आरमारांत सारीं तीन गलबतें होतीं. आरमाराचा अधिपति कोलम्बस याजकडे ज्या गलबताचा अधिकार होता तें या तिहींमध्यें मोठें होतें खरें परंतु त्यांतही फार ओझें मावत नव्हतें. सान्ता मारीआ या वरदी कुमारिकेची कोलम्बस मनापासून भक्ति करीत असे, ह्मणून याणें त्या गलबताचें सान्ता मारीआ असें नाम ठेविलें. दुसऱ्या गलबताचें नाव पिंटा असें होतें, आणि त्याचा अधिकार मार्टिन् पिंझोन याचेकडे होता, व त्याचा भाऊ फ्रांसिस याचेकडेस तें गलबत हकारण्याचें काम होतें. तिसऱ्या गलबताचें नाव नीण्या हें गलबत विन्सेंट यानेझ पिंझोन याचे हाताखालीं होतें. हीं दोनही गलबतें हलकीं होती, आणि त्यात मोठमोठे ना-

गलबतांचीं नावें व त्यांचें वर्णन.

यांपेक्षां अधिक ओझें मावत नसे, व त्यांत लढाऊ सामानही त्या नावांपेक्षां ज्याजती नसे. या गलबतांस शोभत असल्यास आरमार हें नाव योग्य आहे. त्या आरमारावर बारा महिनेपर्यंत पुरावयाजोगी सामग्री भरली होती; त्यावर एकंदर मनुष्यें ९०, त्यांत बहुतेक खलाशी, व थोडकेसे कोलम्बसाचे दैवावर हवाला देऊन जे पराक्रमी पुरुष निघाले होते ते, आणि कांहीं इसाबेला राणीनें आपले दरबारांतील ज्या गृहस्थांस कोलम्बसा बरोबर जाण्यास नेमिले होते, ते असे मिळून होते. स्पेन् देशचे दरबारास ज्या गोष्टींमुळें भीति उत्पन्न होऊन इतका वेळपर्यंत कोलम्बसा बरोबर करारनामा ठरवायास विचार पडला, त्या गोष्टींपैकींच जरी या महत्कृत्याचा खर्च होता, तरी तो चार हजार पौंडांपेक्षां अधिक नव्हता.

गलबतावरील लोक किति.

या जलपर्यटनाच्या तयारीचा खर्च.

पंधरावे शतकांत गलबतें तयार करण्याची युक्ति पराकाष्टेचीच अनाडी असे, आणि तसलीं गलबतें माहितीच्या किनाऱ्यानें जवळचें असून सुलभ असें जलपर्यटन करावयास मात्र उपयोगीं पडत; असें असतांही, कोलम्बस तशाच आरमारानिशीं अज्ञात समुद्र शोधून काढायास प्रवृत्त झाला. त्यासमयीं समुद्रामध्यें मार्ग समजण्याकरितां याचेजवळ समुद्र तीराचे नकाशे नव्हते, व पुढें कोण कोणत्या अडचणी या जवर येऊन गुजरतील त्यांचीही यास माहिती नव्हती; परंतु इतके दिवस हा ज्या महत्कार्याचे विचारांत अगदीं निमग्न होऊन गेला होता, तें कार्य सिद्धीस नेण्याविषयीं जो याचे अंतःकरणांत मोठा उत्साह असे, तेणेंकरून यापेक्षां अल्प साहसी पुरुष ज्या ज्या गोष्टींनीं भयाभीत झाले असते, त्या गो-

हीकडे यानें लक्षही दिलें नाहीं; यावरून कोलम्बसाचें धैर्य आणि अघटित कल्पना हीं स्पष्ट दिसून येतात. कोलम्बसानें मोठ्या उत्सुकतेनें आपले सामग्रीची तयारी केली, आणि इसाबेला राणीनें या कामाची त्यांचेकडेस मुक्त्यारी दिली होती त्यांनीं ही यास फार चांगलें साहाय्य केलें, त्यामुळें या पर्यटनाकरितां ज्या ज्या वस्तूंची अपेक्षा होती त्या सर्व लवकर तयार झाल्या. कोलम्बसाचे मनांत धर्मसंबंधी विचार पुरतेपणीं बिंबून गेले होते, त्यामुळें दुर्घट, आणि जेणेंकरून ख्रिस्ति धर्माचें ज्ञान मुख्यत्वें वृद्धिंगत करावयाचें होतें, अशा जलपर्यटनांत ईश्वरानें आपल्यास सुरक्षितपणें न्यावें ह्मणून सर्व लोकांचे समक्ष त्याची प्रार्थना केल्याशिवाय कोलम्बस निघाला नाहीं; याच उद्देशानें कोलम्बस आपले ताब्याखालीं जितके लोक होते त्यांसुद्धां सांप्रदायाप्रमाणें राबिडा मठास मोठ्या समारंभानें गेला; तेथें जाऊन त्या सर्वांनीं आपापलीं पापें कबूलकरून दोषनिर्मुक्त झाले, आणि त्या मठाधिपतीचे हस्तापासून पवित्र प्रसाद ग्रहण केला; त्या मठाधिपतीनें पूर्वीं या महत्कृत्यास मोठ्या उत्साहानें आश्रय दिला होता ह्मणून तोही तें कृत्य सफल होण्याकरितां त्यांचे बरोबर प्रार्थना करूं लागला.

ईश्वरानें आपल्यास सुरक्षित न्यावें ह्मणून सर्वांनीं समक्ष त्याची हा प्रार्थना करितो.

त्याचे दुसरे दिवशीं शुक्रवारीं, ह्मणजे १४९२ च्या आगस्त महिन्याचे ३ तारिखेस, प्रातःकाळीं सूर्योदयाच्यापूर्वीं ही मौज पाहण्याकरितां जे पुष्कळ तमासगीर लोक जमले होते, त्यांचे समक्ष कोलम्बसानें गलबत हकारिलें. ते समयीं हें ज[illegible]टन उत्तम प्रकारें सिद्धीस जावे अशी त्या लोकांची इच्छा[illegible]ी.

स्पेन देश सोडितो.

परंतु त्यांत कांहीं अढ जोखीम प्राप्त होईल, अशी त्यांच्या मनांत भीति येऊन, त्यांनींही ईश्वराची प्रार्थना केली. कोलम्बसानें गलबत हकारल्यावर थेट कानेरी बेटांकडे जाण्याचा मार्ग धरून, हा तेथें जाऊन पोंहोचला. (इ.स.१४९२ १३ आगस्ट) या मार्गांत, इतर प्रसंगीं अवश्य अवलोकन करण्यासारखी, अशी एकही गोष्ट घडली नाहीं; परंतु फारच मोठें आणि फलद्रूप होण्यासारिखें जें हें जलपर्यटन यामध्यें सर्व गोष्टींकडे कोलम्बसास लक्ष द्यावें लागलें. बंदर सोडून एक दिवस झाल्यावर पिंटा या गलबताचें सुकाणूं ढिलें पडलें; त्या गलबतावर जे खलाशी लोक होते त्यांस धर्माचें वेड फार होतें, व त्यांचे आंगीं कलाकौशल्यही नव्हतें, त्यामुळें ही गोष्ट घडतांच हा आपले पर्यटनास अपशकून झाला असें समजून ते फार भयाभीत झाले. (सुकाणूं ढिलें पडलें हा अपशकून झाला असें खलाशी लोक मानितात) कानेरी बेटें स्पेन देशापासून अगदीं जवळ, तेथें जात असतांच तीं गलबतें ढबगाईस येऊन अस्ताव्यस्त झालीं तेव्हां ज्या जलपर्यटनास बहुत दिवस लागणार, व ज्यांत अनेक अडचणी प्राप्त होणार, त्या जलपर्यटनास तर तीं तारवें अगदींच उपयोगी नाहींत असें दिसून आलें; परंतु कोलम्बसानें आपली सर्व शक्ति खर्चून तीं तारवें पुनः तयार केलीं, आणि आपले बराबर पुरेशी नवी सामग्री घेऊन कानेरी बेटांतील फार पश्चिमेकडचें जें गोमीरा बेट तेथून हा सेप्तेंबर महिन्याचे ६ व्या तारिखेस निघाला.

वास्तविक म्हटलें तर या जलपर्यटनास एथूनच आरंभ झाला, कारण कीं कोलम्बसानें नेहेमी गलबतें चालविण्याचा जो मार्ग असे तो या स्थलापासून एकाएकीं सोडून दिला, (यानें जो मार्ग धरिला तो.)

आणि आपले जाण्याचा रोंख शुद्ध पश्चिमेकडेस धरून ज्या समुद्रांत जाण्याचा मेहेमीचा रास्ता नसे व जो समुद्र यास अज्ञात अशा समुद्रामध्यें यानें गलबत घातलें. प्रथम दिवशीं वारा अगदीं कमी होता ह्मणून कोलम्बसाच्यानें फार लांब जावलें नाहीं, परंतु दुसरे दिवशीं यास कानेरी बेटें दिसेनाशीं झालीं. त्यासमयीं बहुतेक खलाशिलोक, जे नुकतेच भयाभीत आणि खिन्न झाले होते, त्यांनीं जेव्हां हें अघोरकृत्य मनांत आणिलें, तेव्हां इतःपर आपले दृष्टीस जमीन पुनः कधीं पडणार नाहीं असें समजून, त्यांनीं ऊर बडवायास आणि नेत्रांतून अश्रू टाकायास आरंभ केला. ते वेळीं कोलम्बसानें, आपला उद्योग अवश्य सफल होईल अशी त्यांची खात्रीकरून, आणि ज्या देशांस आपण जात आहों ते देश अति समृद्धिमान् आहेत यास्तव तेथें गेलें असतां मोठा धनलाभही होईल, अशी आशा दाखवून त्या लोकांचें समाधान केलें. कोलम्बसाच्या बरोबरच्या लोकांची उमेद किती होती ती लवकरच दिसून आली, तेणेंकरून कोलम्बसास असें ज्ञान झालें, कीं आपले महत्कृत्याचे स्वरूपावरून जीं कितीएक संकटें अवश्य प्राप्त होतील असें दिसतें त्यांचे बराबर, तसेंच आपल्या ताब्यांतील लोकांचें अज्ञान यापासून प्रायः जीं उत्पन्न होतील त्यांचे बराबर झुजायास आपणास सिद्ध झालें पाहिजे. दुसरें यानें असें पाहिलें कीं आपले मनांत जे शोध कर्तव्य आहेत ते समाप्तीस नेण्याकरितां नौकाशास्त्र संबंधि कुशलता आणि साहसी धैर्य या दोन गोष्टींप्रमाणेंच लोकांचीं मनें वशकरून घेण्याची युक्तिही आवश्यक आहे. कोलम्बसाच्या व ज्या

कार्य सिद्धीविषयीं खात्रीकरून व द्रव्य प्राप्तीची आशा दाखवून खलाशी लोकास उत्तेजन आणितो.

देशानें यास कामावर योजिलें त्याच्या भाग्योदयामुळें, कोलम्बसाचा स्वभाव मोठ्या उत्साहाचा आणि याची कल्पनाशक्ति मोठी करामतीची असून, दुसरे प्रकारचे सद्गुणही यामध्यें होते; असे गुण व सद्गुण एकत्र जमण्याचें म्हटलें म्हणजे विरळा. मनुष्य मात्राचें पुरें ज्ञान, मनोहरण करण्याचें चातुर्य, एकादी मसलत करण्यांत दमादमानें दीर्घ प्रयत्न करणें, स्वकीय मनोविकारांचें पूर्ण आकलन करणें, आणि अन्य लोकांचे हुरूप आपले उपयोगीं पाडून घेणें, हे सर्व गुण कोलम्बसाचे आंगांत भरले होते; या गुणांच्या योगें कोलम्बसास अधिकाराचें काम करण्याची योग्यता आली होती. कोलम्बसामध्यें हे सर्व गुण असून, हा जो रोजगार करीत असे त्यामध्यें यास इतकें विशेष ज्ञान होतें कीं तेणेंकरून संकटाच्या अथवा जोखिमीच्या समय प्राप्त झाला असतां, भरवसा उत्पन्न होई. भूमध्यसमुद्रामध्यें केवळ कांठानें पर्यटन करण्याची मात्र ज्यांस सवई अशा स्पेन देशांतील अडाणी खलाशीस, कोलम्बसानें २० वर्षेपर्यंत अनुभव घेऊन सिद्ध केलेली, आणि पोर्त्तुगीज लोकांनीं नवीन शोधून काढलेल्या युक्तींचें जें यास ज्ञान होतें तेणेंकरून विशेष वृद्धिंगत झालेली, जी नौकागमन विद्या, ती फारच मोठी आहे अशी दिसली. ते सागरांत येताक्षणींच कोलम्बसानें स्वतः सर्व गोष्टींची व्यवस्था राखिली. जो जो हुकुम बजावावयाचा त्याची चौकशी आत्या राखीत असे, आणि आपण थोडके तासपर्यंत झोप घेऊन बाकीचा सर्व वेळ तारवाचे मजल्यावर बसलेला असे. जे समुद्र पूर्वी पाहिले नव्हते, त्या समुद्रांतून कोलम्बसास आवयाचें

याचें सामर्थ्य चपळता आणि लक्ष.

होते, ह्मणून हा, पाण्याचा अंत पाहण्याची दोरी, आणि वेध करण्याचीं यंत्रें, नेहेमी हातांत बाळगी. पोर्तुगाल देशांतील ज्या पुरुषांनीं नवीन नवीन देश शोधून काढिले होते, त्या पुरुषांप्रमाणें कोलम्बस भरती, ओहोट, आणि उदकाचे प्रवाह, यांचे गतीकडेस लक्ष देत असे; तसेंच पक्ष्यांचे उडण्यावर, आणि मासे, समुद्रांतील वनस्पति, व लाटांवर तरंगणारी हरएक वस्तु या सर्वांच्या स्वरूपावर, नजर ठेवीत असे; आणि जी जी गोष्ट घडे ती ती आपल्या रोज नाम्यांत सविस्तर लिहून ठेवी. ज्या खलाशीलोकांस जवळ जवळचीं पर्यटनें करण्याची माम सवई होती, त्या खलाशी लोकांचे मनांत या पर्यटनाचे दूरत्वामुळें भ्रांति उत्पन्न होण्यास चुकणार नाहीं, असें समजून कोलम्बस, ते लोक वास्तविक जितकें चालत तितकें त्याचे पासून छपवायास यत्न करी. याच हेतूनें गोमिरा बेट सोडल्यावर दुसरे दिवशीं ते लोक जरी १९ कोस चालले तरीं कोलम्बसानें असें दर्शविलें कीं ते सारे १५ च कोस चालले, आणि तें पर्यटन समाप्त होईपर्यंत अल्प गणना करायास कोलम्बस नेहेमी तीच युक्ति योजीत असे. सेप्टेंबर महिन्याचे १४ व्या तारिखेस कानेरी बेटांचे पश्चिमेस २०० कोसांपलीकडे ह्मणजे स्पेन देशचे लोक आजपर्यंत कांठ सोडून समुद्रामध्यें जेथपर्यंत गेले होते त्यापेक्षांही दूर, हीं तारवें गेलीं. तेथें जातांच नवीन आणि अद्भुत अशा गोष्टी त्यांचे दृष्टीस पडल्या, तेणेंकरून ते चकित होऊन गेले. तो प्रकार असा झाला, कीं त्या लोकांचे जवळ जीं होका यंत्रें होतीं, त्यांतील लोहचुंबकाचे कांटे शुद्ध ध्रुवाकडेस न वळतां

यास युक्ति योजावी लागली.

खलाशी लोकांचीं भयें आणि भ्रांती.

पश्चिमेसही वळूं लागले, आणि ते असे असे पुढें गेले तसा तसा अधिकच फेर पडूं लागला. सांप्रत काळीं हें अंतर तर आपले परिपाठांत पडून गेलेलें, व ज्यांचे कारणांचा शोध लावण्यास मनुष्याची कल्पना शक्ति समर्थ नाहीं, अशा ज्या सृष्टींतील दुर्ज्ञेय गोष्टी त्यांतील, असें जरीं अद्यापि आहे, तरी कोलम्बसाच्या बरोबरचे लोक असें विलक्षण दर्शन होतांच भयाभीत होऊन गेले. अशा समयीं ते लोक अज्ञात आणि अपार अशा सागरांत होते, आणि हे स्थल नेहेमींच्या पर्यटनापेक्षां फारच दूर होतें. या प्रसंगीं वस्तुस्वभावांनही फेर पडूं लागून आपणास जो एकटाच मार्गप्रदर्शक उरला आहे तोही आपणास सोडून जाण्याच्या बेतांत आहे, असें त्यांस दिसून आलें; परंतु असें दर्शन कां झालें याविषयीं कोलम्बसानें मोठ्या त्वरेनें आणि चातुर्यानें एक अपूर्व युक्ति काढिली, तिच्या योगानें कोलम्बसाचें जरी समाधान झालें नाहीं, तरी याचे लोकांस ती युक्ति इतकी सत्य भासली, कीं तिणेंकरून त्यांचे पोटांतील भयें नाहींशीं होऊन कुरकुर बंद झाली.

होकायंत्रामध्यें अधिकच फेर पडूं लागल्यामुळें ते भयभीत होतात.

कोलम्बस कानेरीबेटें जितक्या अक्षांशांवर आहेत तितक्याच अक्षांशांच्या सुमारानें, अजूनही शुद्ध पश्चिमेस चालला. या गतीनें जाता जाता, कोलम्बस नियमित देशींच्या वाऱ्याचे हद्दींत येऊन पोहोंचला. तो वारा, अयन वृत्तांमध्यें व त्यांचे पलीकडेस कांहीं अंशपर्यंत, पूर्वपश्चिम एकसारिखा वाहत असतो. ह्या वायूची संत झुळुक लागण्यानें कोलम्बस इतक्या एकसारिख्या त्वरेनें चालला कीं, यास त्याच्या मारण्या-

नियमित देशी वाऱ्याच्या हद्दींत येतो.

ची थोडकीच गरज पडली. जेव्हां हा कानेरी बेटांचे

समुद्र वनस्पतींनीं वेष्टित;

पश्चिमेस सुमारें ६०० कोस गेला, तेव्हां तेथें यानें समुद्र, वनस्पतींनीं इतका भरलेला पाहिला, कीं, तो यास एका विस्तीर्ण कुरणाप्रमाणें दिसला; आणि कित्येक ठिकाणीं त्या वनस्पती गलबतांचे गतीस प्रतिबंध करीत इतक्या दाट होत्या, असेंही दिसून आलें. अशा विलक्षणिक दर्शनावरून नवीन भय आणि काळजी उत्पन्न झाली. त्यासमयीं नौका चालण्याजोग्या समुद्राचे शेवटच्या हद्दीवर आपण येऊन पोहोंचलों, आणि या तरंगणाऱ्या वनस्पती आमचें पुढें जाणें बंद करितील, व यांमध्यें आह्मास अज्ञात अशा रीतीनें बुडालेले असे घात होण्याजोगे खडक, अथवा जमीनीचा कांहीं विस्तीर्ण प्रदेश, गुप्त असावा, असें त्या खलाशी लोकांनीं कल्पिलें. त्या वेळीं ज्या गोष्टीवरून तुमचे पोटांत भीति उत्पन्न झाली, तिणेंकरून तर तुह्मांस धैर्य यावें, आणि जमीन जवळ येण्याचें हें चिन्ह आहे, असें तुह्मीं मानावें, असें सांगून कोलम्बस त्यांची समजूत घालूं लागला. त्याच वेळीं वाऱ्या-

पक्षी पश्चिमेकडे उडून जातात; अशा दर्शनांवरून खलाशी लोकांस पुनः थोडीशी आशा उत्पन्न होते.

ची चांगली झुळुक लागून ते पुढें गेले; आणि गलबतांच्या सभोवतीं कांहीं पक्ष्यांनीं घिरट्या घालून ते पश्चिमेस उडून गेले, असें दृष्टी पडतांच त्या निराश झालेल्या खलाशी लोकांस थोडेसें धैर्य येऊन नवीन आशा उत्पन्न झाली.

ओक्टोबर महिन्याच्या १ तारिखेस ते लोक, कोलम्बसाच्या गणिताप्रमाणें पाहतां, कानेरी बेटांच्या पश्चिमेस ११५५ कोस गेले; परंतु आपले लोक या पर्यटनाच्या अतिशय दूरत्वामुळें फार भयाभीत होऊन जातील, याकरितां कोलम्बसानें

जमीन दृष्टीं पडण्याचीं सर्व चिन्हें खोटीं पडल्यामुळें, खलाशी लोक आंतल्या आंत जी कुरकुर करीत होते ती सोडून देऊन, प्रसिद्धपणें फंद वगैरे करायास ते प्रवृत्त होतात.

असें दर्शविलें, की आपण ८७६ कोसच आलों. कोलम्बस भाग्यवान् होता ह्मणून याचें गलबत चालिवणारास व दुसरीं गलबतें हाकणारांस, ही कोलम्बसाची चूक काढून याची लबाडी उघड करण्यापुरती युक्ति नव्हती. यासमयीं या लोकांस जमीन सोडून पाऊण महिना अधिकच झाला होता; ते प्राचीनकालच्या पर्यटन करणाऱ्यांनीं जेथपर्यंत जाण्यास प्रयत्न केला, व जावेल असें कल्पिलें होतें, त्यापेक्षांही दूर गेले होते. पक्ष्यांचें उडणें आणि दुसऱ्या कितीएक गोष्टी यांवरून, नवीन शोध लागण्याचीं जीं कोलम्बसानें पूर्व चिन्हें काढिलीं होतीं, तीं सर्व खोटीं पडलीं. समुद्रामध्यें जीं जमीनीसारिखीं दर्शनें होत तींहींकरून, कोलम्बसानें एक युक्ति योजून, त्या भोळसर लोकांस हुशारी आणून, त्यांचें मनोरंजनही केलें होतें, परंतु तीं दर्शनेंही जेव्हां स्वप्नवत् झालीं, तेव्हां त्या लोकांस कार्यसिद्धि होण्याची आशा सार्वकाल दूर आहे, अशी दिसून आली. अशा प्रकारचे विचार, या पर्यटनाचा हेतु, व कारणें, यांविषयीं युक्तिसिद्ध कल्पना चालवून वादविवाद करणें, हाच ज्या पुरुषांचा उद्देश व धंदा होता, त्यांचे मनांत बहुत वेळ आले. नंतर त्यांनीं ही गोष्ट जे अज्ञानी आणि भित्रे लोक होते, त्यांचे मनांत प्रथम पक्की ठसवून दिल्ही; मग क्रमाक्रमानें ती, जे चांगले माहितगार व आग्रही लोक होते, त्यांच्यापर्यंत गेली; असें होतां होतां सर्व तारवेंभर ती गोष्ट पसरली. नंतर आंतल्या आंत जी कुचकुच अथवा कुरकुर चालली होती ती सोडून देऊन ते लोक प्रसिद्धपणें फंद वगैरे करायास प्रवृत्त झाले. त्या समयीं त्यां-

र्मी इसाबेला राणीस असें दूषण लाविलें, कीं परमुलखांतील एका दरिद्री गृहस्थाच्या निरर्थक प्रतिज्ञा, आणि अयुक्तिक तर्क, यांचेकडेस, अशी छांदिष्ट युक्ति सिद्धीस नेण्याकरितां, इतक्या लोकांचे जीव संकटांत पडत, इतकें लक्ष देणें, हें भोळेपण केवळ अविचारामें होय. नंतर त्या लोकांनीं असा निश्चितार्थ ठरविला, कीं आपण अज्ञात आणि निराश अशा मार्गानें इतकें दूर येण्यास धैर्य केलें, तेणेंकरून आपण आपली चाकरी पुरी बजाविली, आणि इतःपर निश्चयें कांहीं नाश करून घेण्याकरितां अशा जिवावर उदार झालेल्या साहसी पुरुषाबरोबर पुढें जाण्यास नाकबूल केलें, तर आपणास कोणाचा दोषही लागणार नाहीं.

त्यास असें भय वाटलें, कीं इतका वेळपर्यंत जो वारा चांगला लागत आहे तो परतल असतां विपरीत लागून आपलें मार्गे जाणें बंद करील

त्यांनीं असा वाद केला, कीं आपलीं मोडकळीस आलेलीं तारवे समुद्रांतून जाण्यास टिकाव धरीत अशीं आहेत तोपर्यंत, स्पेन देशास परत जाण्याचा विचार योजणे आवश्यक आहे; परंतु हा प्रयत्नही सिद्धीस जाईल असे दिसत नाहीं, का कीं हा वेळपर्यंत जो वारा चांगला लागत आहे तो परतले असतां विपरीत लागून आपलें परत जाणें बंद करील, असें भय प्रदर्शन केलें. त्या सर्वांनीं असे कबूल केलें, कीं जेणेंकरून सर्वांचें रक्षण होईल तो मार्ग कोलम्बसाकडून जबरीनें धरवावा. त्यांमध्यें जे अधिक उद्धट होते त्यांतून कित्येकांनीं, कोलम्बसाच्या औ

कोलम्बसास समुद्रांत टाकून देण्याची योजना.

पदेशिक वादांपासून एकाएकीं मुक्त होण्यास, त्याला समुद्रांत ढकलून द्यावें, अशी जलदीची आणि निश्चयाची युक्ति काढिली. कारण त्यांची अशी समजूत होती, कीं आपण परत स्पेन देशास गेल्यावर ज्यास सिद्धि प्राप्त झाली नाहीं अशा

कल्पक पुरुषाच्या मरणानें लोकांचे मनांत विशेष कळकळ उत्पन्न होणार नाहीं, आणि तेणेंकरून याच्या मरणाची चौकशीही कोणी शोधकपणाच्या बुद्धीने करणार नाहीं.

त्याकाळीं कोलम्बसास आपला नाश होण्याचा समय प्राप्त झाला आहे असें पुरतेपणीं समजून आलें; आणि अज्ञान व भीति यांचे घातकी कृत्यापासून खलाशी लोकांमध्यें अप्रीति उत्पन्न होऊन ते आपणावर उलटून पडायास सिद्ध झाले आहेत असें पाहतांच कोलम्बसाचे मनांत चिंताही उत्पन्न झाली. तथापि यानें ते समयीं मोठें धैर्य धरून त्यांच्या मसलती आपणास ठाऊक नाहींत असें दाखविलें. कोलम्बसाच्या मनांत जरी अस्वस्थता आणि काळजी उत्पन्न झाली होती, तरी ज्या मनुष्यास आपण केलेल्या कृत्यांवरून समाधान वाटतें, व आपली कार्यसिद्धि होईल असा विश्वास असतो, त्या पुरुषाप्रमाणें याचें मुख प्रसन्न दिसे. आपल्या लोकांचें समाधान करण्याकरितां कधीं कधीं त्यांचें मन मिळवून घेण्याच्या सर्व युक्ती हा योजीत असे, आणि जी कीर्ति व संपत्ति त्या लोकांस प्राप्त होणार होती तिचीं अतिशयोक्तीनें वर्णनें करून, कधीं कधीं त्यांच्या मोठ मोठ्या इच्छा आणि द्रव्य लोभ यांस उत्तेजन आणण्यास प्रयत्न करीत असे. कोणे प्रसंगीं अधिकाऱ्याच्या नात्यानें बोलणें बोलून, जर तुम्हीं, आपल्या भित्र्या गुणांनीं ईश्वराचा महिमा वृद्धिंगत करण्याकरितां, व दुसऱ्या देशांपेक्षां स्पेन देशाचें नाव वाढविण्याकरितां, जो मी हा महत्प्रयास चालविला आहे, यास प्रतिबंध कराल, तर तुमच्या राजाकडून मी तुमचें शासन करवीन, असें

त्यांस शांतवन करण्याचे वेगळे वेगळे उपाय.

याचें मुख प्रसन्न दिसतें.

त्यांचें मन मिळवून घेण्याच्या युक्ति योजितो.

त्यांस एक वेळ आज्ञा लाविली, आणि दुसरे वेळेस भयप्रदर्शन करितो.

हृष्ट भयही दाखवी. जे दंगेखोर लोक होते त्यांजवरही, त्या पुरुषाच्या ते सन्मान रात्रीत आले होते त्याचे शब्दांचा भार पडला, आणि ते शब्द त्यांच्या मनांतही भरले; व त्यां-हींकरून त्या लोकांनीं आपल्या मनांतील अघोर कर्मे सोडून दिल्हीं एवढेंच नाहीं, तर आपले नौकाधिपती बराबर आण-ण्यां कांहीं वेळ पुढें आण्याचेंही पत्करिलें.

[illegible] स्वस्थवृत्ती- तें कांहीं फल उत्पन्न होतें.

ते पुढें गेल्यावर जमीन जवळ येण्याचीं चिन्हें जशीं जशीं अधिक निश्चयात्मक दिसूं लागलीं, तशी तशी त्यांस अधिकच आशा येत चालली. पक्ष्यांचे कळपचे कळप नैर्ऋत्य दिशेकडेस जात आहेत असें दृष्टीस पडूं लागलें. पूर्वी पोर्तुगीज लोकांतील नावाडी लोकांतून कित्येकांनीं नवीन शोध करते वेळेस पक्ष्यांचे गमनावरून मार्ग काढिला होता, त्याप्रमाणें कोलम्बसही शुद्ध पश्चिमेकडेस जाण्याचें सोडून पक्षी जिकडेस गेले तिकडेसच वळला. परंतु या नव्या दिशेकडे जाण्यांत पहिल्यापेक्षां चांगलीं सुचिन्हें दृष्टोत्पत्तीस आल्यावांचून कितीएक दिवस गेले, आणि ३० दिवसांत समुद्र आणि आकाश यांवांचून दुसरा पदार्थ दृष्टीस पडला नाहीं, तेणेंकरून कोलम्बसाचे लोकांच्या मनांत पूर्वी आशा उत्पन्न होण्यास जो वेळ लागला होता त्यापेक्षां अल्प काळांतच त्या नष्ट झाल्या. त्या लोकांस पहिल्यापेक्षां अधिक भीति उत्पन्न झाली, आणि प्रत्येकामध्यें उतावीळपणा, संताप, आणि निराशा, हीं दिसून आलीं. त्यांस आपण ताबेदार आहों हें ही भान नाहींसें झालें. ज्या कामगारांचें मत आजपर्यंत कोलम्बसाचे मतास अनुसरून होतें, व ज्यांनीं याचा अधिकार

त्यांस पुनः भीति प्राप्त होत्ये. [illegible]ची भीति.

राखिला होता, तेही सांप्रत या पक्षास मिळाले. त्या सर्वांनी तारवाचे तकपोशीवर अमून गर्दी केली, आणि कामले अधि-काऱ्याबरोबर उपदेसपर भाषणें बोलू लागले. या बोल-ण्यामध्यें दबकावणीचीं भाषणें बोलून यावेळेस यूरोपखंडास परत चलावें असें त्यांनीं कोलम्बसास निक्षून सांगितलें.

कोलम्बसानें असा विचार केला, कीं आपल्या पूर्वीच्या युक्ति प्रयुक्ती सांप्रतकाळीं उपयोगीं पडणार नाहींत, कारण त्या बहुत वेळ करून पाहिल्यामुळें त्यांस कांहीं ऐवज राहिला नाहीं; आणि भीतीमुळें ज्या लोकांच्या हृदयांतील दीलदा-रीचे विचार समूळ नाहींसे झाले आहेत त्या लोकांच्या मनांत हें पर्यटन सफल होईल याविषयीं पुनः उमेद आणणेंही फार कठिण आहे. कोलम्बसानें असें पाहिलें कीं हें बंड जबर आणि सर्वांच्या संमतानें झालें आहे, त्यापेक्षां यास मोडायास सामोपचाराचे किंवा जबरीचे उपाय योजण्याची कल्पनाही निरर्थक आहे; अशा प्रसंगी ज्या वृत्तींवर याच्या शर्थ चा-लेना त्यांचें समाधान करणें, व ज्या प्रवाहास त्याच्या अति-शय वेगामुळें याच्यानें कुंठित करवेना, त्या प्रवाहास मार्ग देणें हेंच कोलम्बसास आवश्यक पडलें; यानें देवास स्मरून त्या लोकांस असें वचन दिल्हें, कीं जर आणखी तीन दिवसपर्यंत तुम्ही मजबरोबर पुढें चलाल, आणि मी सांगेन तें ऐकाल, तर मी तुमचे म्हणण्याचा स्वीकार करीन, आणि जर तीन दिवसांत जमीन दृष्टीस पडली नाहीं, तर मी हें महत्कृत्य सो-डून देऊन स्पेन देशाची वाट धरीन.

अशी ते खलाशीलोक क्रोधांध आणि स्वदेशास जाण्या-

कोलम्बसाचें संकट.

खलाशी लोकां-बरोबर जो क-रार केला तो

विषयीं उतावीळ झाले होते, तथापि तें बोलणें त्यास अयुक्त दिसलें नाहीं, व इतकी थोडी मुदत केल्यामुळें कोलम्बसही मोठ्या संकटांत पडला नाहीं, कारण कीं जमीन शोधून काढण्याचीं चिन्हें सांप्रत इतकीं पुष्कळ आणि इतकीं घडण्याजोगीं दिसत होतीं कीं तीं कधीं खोटीं पडणार नाहींत असें यास वाटलें होतें. काहीं दिवसपर्यंत अंत पाहावयाची दोरी तळीं पोहोंचली होती, आणि तिच्या योगानें जी माती वर आणिली होती तिजवरून जमीन लांब नाहीं असें दिसून आलें होतें. पाखरांचे कळप वाढूं लागले आणि त्या कळपांमध्ये केवळ समुद्रावर फिरणारे पक्षी होते असें नाहीं, तर जमीनीवर राहणारे ह्मणजे समुद्रतीर सोडून फार पलिकडेस न जाणारे देखील होते. पिंटा या नावाचे गलबतावरील खलाशी लोकांनीं वेताची छडी पाण्यावर तरंगतां पाहिली; ती नुकतीच तोडलेली होती असें दिसलें. तसाच कृतीनें कोरलेला एक लांकडाचा तुकडाही त्यांचे दृष्टीस पडला होता. नीण्या या गलबतावरील खलाशी लोकांनीं वृक्षाची एक फांदी समुद्रांतून वर उचलून घेतली होती, तीस चांगलीं ताजीं तांबडीं फळे होतीं. सूर्य मावळायास गेला ह्मणजे त्याचे सभोंवार जे ढग असत त्यांचेंही स्वरूप पालटूं लागलें होतें. वायु अधिक मंद आणि उष्ण असा झाला होता, आणि रात्रीस जो वारा सुटे तो एकसारिखा नसे त्यांत बहुत प्रकार होत असत. या सर्व चिन्हांवरून जमीनीजवळ आपण आलों ह्मणून कोलम्बसाची इतकी खात्री झाली, कीं ओक्तोबर महिन्याच्या ११ वे तारिखेस सूर्यास्ताबराबर कार्यसिद्धि हो-

उत्तेजन देण्याजोगीं दर्शनें.

ण्याकरितां सर्वांनीं मिळून ईश्वराची प्रार्थना केल्यावर, यानें अवजारें गुंडाळायास व गलबतें स्थिर चालवायास आज्ञा केली. रात्रीस तीं गलबतें कदाचित् कांठावर जाऊन पोंहोचतील, ह्मणून कोलम्बस खडा पाहारा करीत बसला. या गोष्टीविषयीं अनिश्चय आणि संभव हे दोनही उत्पन्न झाले. अशा समयीं कोणीही डोळा मिटला नाहीं, परंतु तारवाच्या तक्तपोशीवर असून जिकडे जमीन दिसायाचा संभव होता तिकडे एकाग्र चित्तानें टकळी लावून पाहत बसले, कारण कीं जमीन शोधून काढणें हा त्यांचे मनांत बहुतदिवस उद्देश होता.

जमीन पाहण्याविषयीं ते फार उत्सुक झाले होते ह्मणून रात्रभर त्यांस झोंप आली नाहीं.

मध्यरात्रीच्या पूर्वीं सुमारें दोन तास कोलम्बस गलबताचे अग्रभागीं उभा होता, ते समयीं याला दूर उजेड दिसला, तो यानें इसाबेला राणीचा पेद्रो गुटियेरेस या नावाचा जामदार याचे बराबर आला होता, त्यास एकांतीं बोटानें दाखविला. गुटियेरेस यानें तो उजेड पाहिल्यावर आरमाराचा जो जमाखर्च राखणारा साल्सीदो यास त्यानें हाक मारिली; नंतर त्या तिघांसही, तो उजेड एके जाग्यापासून दुसरे जाग्याकडेस कोणी नेतच आहे काय, असें दिसलें; पिंटा या नावाचें गलबत सार्वकाल सर्व गलबतांच्या पुढें असे, त्यापासून मध्यरात्री नंतर थोडक्याच वेळानें जमीन! हो जमीन! असा आनंदाचा ध्वनि ऐकूं आला. परंतु आभासात्मक दर्शनें होऊन ते इतका वेळ फसले होते, ह्मणून त्यांतून कोणा एकासही ती गोष्ट ते समयीं खरी वाटेना, यास्तव कार्य सिद्धि होईल किंवा नाहीं या चिंतेमध्यें अति उतावीळ होऊन दिवस उगवण्याची वाट पाहत बसले; परंतु प्रातःकाळ होताक्षणींच सर्व संशय आ-

णि भयें यांची निवृत्ति झाली. प्रत्येक तारवावरून उत्तरेकडेस सुमारें तीन कोसांवर एक बेट दृष्टीस पडलें. त्या बेटांतील शेतें मोठीं आणि हिरवींचार अशीं होतीं, त्यांमध्यें झाडी फार असून पुष्कळ ओढ्यांचें पाणीं त्यांस मिळत असे, तेणेंकरून तें स्थल अति सुशोभित अशा देशाप्रमाणें दिसलें. असें दर्शन होतांच पिंटा या तारवांतील खलाशी लोकांनीं परमेश्वराचा आभार मानण्याकरितां त्याचे गुणानुवाद गावयास आरंभ केला. ते वेळेस बाकीच्या सर्व तारवांतील लोकही, आनंदाश्रु गाळीत, हर्षयुक्त भाषण करण्याच्या परम उल्हासांत, त्यांचे बरोबर गाऊं लागले; अशी भगवंताचे ठिकाणीं कृतज्ञता दर्शविल्यानंतर, त्या लोकांनीं आपले अधिकाऱ्या बराबर यथान्याय वर्तणूक केली. तो प्रकार असा कीं आपलेकडून जो अन्याय झाला त्याबद्दल आपण शिक्षेस योग्य आहों, असें मनांत आणून, व **कोलम्बस** आपणास पूज्य आहे, असें समजून, ते सर्व जाऊन **कोलम्बसाच्या** पायीं पडले; आणि आमचें अज्ञान, अविश्वास, व उद्धटपणा, ज्यांमुळें आपणास इतकी व्यर्थ चिंता प्राप्त होऊन आपण उत्तम प्रकारेंकरून योजिलेला बेत सिद्धीस जावयास इतकीं विघ्नें उत्पन्न झालीं होतीं, त्यांविषयीं आह्मांस क्षमा असावी, असें ते बोलिले. नंतर सानंदाश्चर्याच्या भरामध्यें **कोलम्बसा**विषयीं जी त्यांची असद्बुद्धि होती ती सोडून त्यांनीं सद्बुद्धि धारण केली, आणि ज्या पुरुषाची नुकतीच त्यांनीं हेलना केली होती, व ज्यास त्यांनीं भयाभीतही केलें होतें, त्या पुरुषास सर्व प्राचीन काळच्या कल्पना आणि विचार यांसही दुःसाध्य अशी जी गोष्ट

ते, परमेश्वराचा आभार मानून, आपल्या वाईट वर्तणुकीकरितां, कोलम्बसाची क्षमा मागतात.

ती सिद्धीस नेण्याकरितां परमेश्वरानें अमानुष कल्पना आणि धैर्य हीं दिलीं आहेत, असें ते बोलूं लागले.

नंतर सूर्योदय होताक्षणींच सर्व तारवांमध्यें मनुष्यें हत्यार बंद होऊन बसलीं. त्यांनीं आपले बावटे उभारिले, आणि वीररसप्रधान गायनें गावयास आरंभ केला, व दुसरे युद्ध विषयक डामडौल करून त्या बेटांजवळ येण्याकरितां तारवें हाकारिलीं. जेव्हां हे किनाऱ्याजवळ येऊन पोहोंचले तेव्हां तो किनारा माणसांनीं भरून निघाला आहे असें त्यांनीं पाहिलें. हा अपूर्व चमत्कार पाहण्याकरितां ते सर्व लोक त्या ठिकाणीं जमले होते; त्यांचे शरीराची स्थिति व हावभाव यांवरून कोलम्बसाचे लोकांस असें दिसून आलें, कीं असे विलक्षण पदार्थ आपोआप त्यांचे दृष्टीस पडल्यामुळें त्यांस मोठें आश्चर्य आणि चमत्कार वाटला आहे. कोलम्बसानें जी ही नवीन सृष्टि शोधून काढिली तींत प्रथमतः पाऊल ठेवणारा यूरोपीअन काय तो हाच होता. कोलम्बस उंच पोषाख आंगावर घालून व नागवी तरवार हातांत घेऊन जेव्हां जमीनीवर उतरला, तेव्हां याचे मागून याचे लोकही उतरले. नंतर या सर्वांनीं गुढघे टेंकून जी जमीन पाहण्याची यांचे मनांत इतके दिवस इच्छा होती तिचें चुंबन केलें, आणि क्रूसाची मूर्ति उभारून तिचे पुढें साष्टांगनमस्कार घालून, ईश्वरानें यांचे जलपर्यटनाचा शेवट फार आनंददायक केला म्हणून, त्याची हे प्रार्थना करूं लागले. अशा प्रकारचे कृत्यांत पोर्तुगीज लोकांचा नवीन देश शोधून काढल्यावर जो शिष्टाचार करण्याचा सांप्रदाय असे तो सर्व करून, का-

नवीन देशांतील लोकांचें प्रथम दर्शन.

कोलम्बस नवीन खंडांत उतरतो.

ग्नील आणि लियोन एथील सरकारच्या नावानें त्या देशामध्यें या सर्वांनीं झेंडा लाविला.

स्पेन देशीय लोक आणि नवीन खंडांतील लोक परस्पर आश्चर्य मानितात

स्पेनदेशांतील लोक जेव्हां अशा कृत्यांत गुंतले होते, तेव्हां त्या नवीन देशांतील पुष्कळ लोक त्यांचे सभोंवार उभे राहिले, आणि स्पेनदेशीय लोक जीं कृत्यें करीत होते, त्यांमध्यें त्यांचीं कांहीं समजून न पडून, व त्यांपासून परिणाम काय होतील हेंही प्रथमतः लक्षांत न येऊन, तोंडांतून एकही अक्षर नकाढितां मोठ्या आश्चर्यानें, त्यां कृत्यांकडेस त्यांनीं टकळी लाविली होती. स्पेनदेशीय लोकांचा वेष, तसाच त्यांचे आंगाचा पांढरेपणा व त्यांच्या दाढ्या, आणि त्यांचीं हत्यारें, चमत्कारिक, व आश्चर्य होण्या जोगीं, दिसलीं. स्पेनदेशीय लोक ज्या मोठे गलबतांत बसून समुद्रांतून आले, तीं गलबतें आपले पक्षांचे योगानें पाण्यांतून चालतात, आणि त्यांपासून मेघगर्जनेसारिखा भयंकर शब्द होऊन वीज आणि धूर हीं उत्पन्न होतात, असें या नवीन देशांतील लोकांचे दृष्टीस पडलें; तेणेंकरून त्यांस इतकी भीति उत्पन्न झाली कीं, तीवरून ते स्पेनदेशीय लोकांस उत्तम जातीचे लोक मानूं लागले, आणि असें ठरविलें, कीं हीं सूर्याचीं लेंकरें पृथ्वी पाहण्याकरितां खालीं उतरलीं आहेत.

यूरोपखंडांत ज्या वस्तु पाहिल्या होत्या त्यापेक्षां नवीन खंडांतील त्या वस्तु अगदां भिन्न दिसतात.

सांप्रत यूरोप खंडांतील लोकांच्या नजरेस जी रचना पडत होती ती पाहून, त्यांस तद्देशीय लोकांपेक्षां ह्मणजे कमी आश्चर्य वाटलें असें नाहीं. यूरोपखंडामध्यें ज्या शाखभाज्या, वनस्पति, आणि वृक्ष, उत्पन्न होत असत त्यांपासून या नवीन देशांतील ते पदार्थ अगदींच भिन्न होते. एथील

जमीन पिकाऊ दिसली; परंतु तीमध्यें लागवडीची चिन्हें थोडींच दिसत होतीं. एथील हवा जरीं अतिशय आनंदकारक होती, तरीं ती स्पेनदेशीय लोकांसही उष्णशी जाणवे. या नवीन देशांतील लोकांचा स्वभाव फारच भोळसर होता, आणि ते अगदीं नम्र असत. त्यांचे काळे सडक व लांब केश खांद्यावर लोंबत, अथवा त्या केशांस गांठी देऊन ते आपले डोक्याच्या सभोंवताले बांधीत. ते दाढ्या राखीत नसत, त्यांचें सर्व शरीर गुळगुळीत असून त्यांचे मुखाचा वर्ण तांबडसर असे; त्यांची आकृति चमत्कारिक असून ती केवळ ओंगळ नसे; आणि त्यांचें स्वरूप नम्र आणि भयशील असे. ते जरीं उंच नव्हते तरीं चांगल्या बांध्याचे आणि चंचल असे असत. ते, आपले तोंडांस, व शरीराचे दुसरे कांहीं अवयवांस, नकतकी मारणारा असा मनास येईल तो रंग, देत असत; ते लोक भीतीमुळें प्रथमतः स्पेनदेशीय लोकांबरावर संकोचानें वागत होते, परंतु लवकरच यांच्याशीं संघट्टण पडून, त्या लोकांनीं, स्पेनदेशीय लोकांपासून मोठ्या आनंदानें बहिरी ससाण्याचे गळ्यांत बांधण्याच्या घांटी, गळेसर, आणि दुसऱ्या कांहीं टुमदार खेळण्याच्या वस्तु, घेतल्या, आणि त्यांचे बद्दल आपल्या जवळ ज्या सामग्रीचा संग्रह होता ती सामग्री, आणि कापसाचे सुताच्या गुंड्या, हे पदार्थ दिल्हे; व्यापाराचे मोठे मोलाच्या पदार्थांपैकीं हा कापसाचा पदार्थ मात्र ते लोक उत्पन्न करीत असत. अस्तमानाचे समयीं **कोलम्बस** त्या नवीन बेटांतील बहुतेक लोकांसहवर्त्तमान आपले तारवांकडेस परत आला; ते लोक ज्या नावांत बसून

नवीन खंडांतील लोक त्याचें बरोबर व्यवहार करितात.

पहिली भेट मोठ्या सुखसमाधानानें होते.

कोलम्बसाबरोबर गेले त्यांस ते होडक्या असें ह्मणत; त्या होडक्या आवड धोवड रीतीनें जरीं झाडाचे बुंध्याच्या केल्या होत्या, तरीं त्यां लोकांनीं त्या आश्चर्य होण्यासारिख्या कुशलतेनें वल्हीं मारून चालविल्या. अशा प्रकारें प्राचीन आणि नवीन महाद्वीपांतील लोकांच्या पहिले भेटीमध्यें हरएक गोष्ट, मोठ्या स्नेहभावानें, आणि उभयपक्षीं समाधान होई अशा रीतीनें, चालली. त्यांमध्यें सुख आणि महत्पदाविषयीं इच्छा करणारे जे **यूरोप** खंडांतील लोक ते, जे जे देश त्यांचे दृष्टीस पडत चालले त्यांपासून जे लाभ त्यांस प्राप्त होणार त्यांविषयीं मोठमोठे विचार करूं लागले. परंतु भोळसर आणि यथायुक्त विचार करण्यास असमर्थ असे जे या नवीन बेटांतील लोक, यांची, स्वकीय देशाचे संनिध प्राप्त झालेले जे अनर्थ आणि नाश यांचेकडेस, प्रथमतः दृष्टि पोंहोंचली नाहीं.

कोलम्बस, आरमाराच्या नाइकीची, व राजकीय सत्तेची पदवी धारण करितो.

ते समयीं **कोलम्बसानें** आरमाराचे अधिपतीची पदवी आणि राजकीय सत्तेचा अधिकार धारण करून, यानें जें बेट शोधून काढिलें होतें त्यास **सान् सालवदोर** असें नाव दिलें. परंतु तेथील लोकांनी जें त्यास **ग्वानाहाने** ह्मणून नाव दिल्हें होतें त्या नावानेंच त्याची चांगली प्रसिद्धि आहे. हें बेट, ज्यांस **लुकाया** अथवा **बहामा** बेटें ह्मणतात त्यांचे विस्तीर्ण समुदायांतलेंच, होय. हें बेट ज्या **गोमिरा** बेटापासून **कोलम्बसाचीं** तारवें निघालीं त्या बेटाच्या पश्चिमेस ३००० मैलांवर आणि दक्षिणेकडेस ४ च अंशावर आहे; **कोलम्बसानें** केवळ पश्चिमेकडेसच जाण्याचें फार चांगलें ह्मणून जें योजिलें होतें त्यास चार अंशांचेंच अंतर पडलें.

कोलम्बसानें त्या बेटाचा किनारा पाहण्यांत दुसरा दिवस घालविला, आणि तेथील सर्व लोकांचें दारिद्य पाहून यास असें वाटलें कीं ज्या संपन्नदेशाकरितां मी शोध चालविला आहे तो हा नव्हे; परंतु आशिआ खंडाच्या पूर्वेकडे जे देश पसरले आहेत त्यांचा शोध लागेल ह्मणून जो याचा सिद्धांत होता त्यावरून **कोलम्बसानें** असें ठरविलें, कीं महासागरामध्यें हिंदुस्थानाजवळ जीं बेटें भूगोलवेत्त्यांनीं वर्णिलीं आहेत त्या बेटांतलेंच **सान् साल्वदोर** हें बेट होय. **कोलम्बसानें** जीं मनुष्यें पाहिलीं त्यांतील बहुतेकांनीं सोन्याचीं तकटें जवाहिराप्रमाणें नाकांत घातलीं होतीं, असें अवलोकनकरून, ती मौल्यवान् धातु त्या लोकांस कोठून प्राप्त झाली याचा यानें मोठ्या तत्परतेनें शोध केला. त्या समयीं त्या लोकांनीं दक्षिणेकडेस बोट दाखवून त्या भागांतील प्रदेशांत सुवर्ण पुष्कळ आहे, असें **कोलम्बसाचे** मनांत खुणा करून आणून दिल्हें. तेव्हां ज्या समृद्ध देशांकरितां आपण जलपर्यटन आरंभिलें आहे, त्या देशांचा तिकडे शोध लागून, आपणास जे श्रम आणि अरिष्टें भोगावीं लागलीं त्यांचें सार्थक होईल, असा पुरा भरंवसा वाटून, **कोलम्बसानें** तत्क्षणीं तिकडे जाण्याचा निश्चय केला. तिकडे जाते समयीं **कोलम्बसानें** **सान् साल्वदोर** एथील सात आसामी आपले बरोबर घेतले; कारण कीं ते **स्पेनदेशीय** लोकांची भाषा शिकून तद्देशीय लोकांचा मतलब समजून देण्याकरितां व वाट दाखविण्याकरितां उपयोगी पडतील. **कोलम्बसानें** या सातांजणांस आपले बरोबर नेण्याकरितां जेव्हां निवडिलें, तेव्हां त्या

वाट दाखविण्या करितां व दुसऱ्या बेटांतील लोकांची भाषा समजावून देण्याकरितां नवीन देशांतील सात असामी बरोबर नेतो.

निष्कपटी पुरुषांनीं, कोलम्बसानें आपला बहुमान केला, असें कल्पिलें.

कूबा शोधून काढितो

यानें कितीएक बेटें पाहिलीं, आणि मोठमोठ्या बेटां-पैकीं तीन बेटांत जाऊन त्यांस सांता मरीआ दे कोन्सेप्शिओन, फेर्नान्दीना, आणि इसाबेला, अशीं नांवें दिल्हीं. परंतु तेथील जमीन उत्पन्न व लोक बहुत करून सान् साल्वदोर प्रमाणेंच होते, याकरितां त्या बेटांतून एकांतही हा राहिला नाहीं. हा जिकडे तिकडे सोन्याविषयीं शोध करूं लागला, तेव्हां त्या सर्व लोकांनीं खुणाकरून जें त्यास उत्तर दिल्हें, तेणेंकरून तें दक्षिणेंतून आणिलें आहे असें यानें जाणिलें, आणि तिकडेस जाण्याचा मार्ग धरून लवकरच एकदेश शोधून काढिला. तो देश फार विस्तृत दिसला, परंतु यानें जे इतर देश शोधून काढिले होते त्यांप्रमाणें या देशाची जमीन सपाट नव्हती, परंतु उंचवटे, टेंकड्या, नद्या, रानें, आणि मैदानें, यांहींकरून तिचे स्वरूपांत इतका भेद पडला कीं तेणेंकरून तें शेवटीं बेट ठरेल किंवा महाद्वीपाचा प्रदेश ठरेल, याविषयीं यास संशय उत्पन्न झाला. याचे गलबतावर जे सान साल्वदोर एथील लोक होते, ते या स्थलास कूबा असें ह्मणूं लागले, आणि कोलम्बसानें त्यास जुआना असें नाव दिल्हें. कोलम्बस आपलीं तारवें घेऊन, त्या स्थळीं एक मोठी नदी होती तींत तिचे मुखाजवळ शिरून, त्या बेटाचे जवळ येतांच, तेथील सर्व लोक पर्वतावर पळून गेले. परंतु त्या स्थळीं तारवांची उस्तवारी करण्याचा कोलम्बसाचा निश्चय होता, त्यामुळें यानें

कोलम्बस जवळ येतांच तेथील लोक पर्वतावर पळून जातात.

त्या देशाच्या आंतला भाग व तेथील लोक यांविषयीं ते बातमी सांगतात.

सान् साल्वदोर एथील लोकांपैकीं एकजण बरोबर घेऊन आपले लोकांतून कांहीं लोक त्या देशाच्या आंतील प्रदेश पाहण्याकरितां पाठविले. ते लोक किनाऱ्यापासून ६० मैलांपलिकडेस जाऊन परत आल्यावर, अशी बातमी सांगूं लागले कीं, आजपर्यंत जितक्या जमीनी आपण पाहिल्या त्यांपेक्षां या देशाचे जमीनीत धान्य अधिक उत्पन्न होतें, आणि लागवड ही अधिक केली आहे; त्या ठिकाणीं पुष्कळ पसरलेल्या झोंपड्यांशिवाय एक खेडेगांव आमचे दृष्टीस पडलें, त्यांत हजारांपेक्षां अधिक लोक होते, ते जरी नग्न होते तथापि सान् साल्वदोर एथील लोकांपेक्षां अधिक सुज्ञ असे दिसले. परंतु सान् साल्वदोर एथील लोकांप्रमाणेंच त्यांनी आमच्या पायांचें चुंबन करून, आह्मी स्वर्गींचे कोणी ईश्वरी पुरुष आहों असें समजून, व अतिशय मान्यता राखून, आमचा आदरसत्कार केला. त्यांनी आह्मांस जीं कंदमूलें खावयास दिल्हीं होतीं, त्यांची रुचि भाजलेल्या कास्तान्या झाडाच्या फळासारिखी होती; तसेंच दुसरें एक चमत्कारिक धान्य ज्यास मका असें ह्मणतात तें सर्व भाजलें अथवा दळून त्याचा कांहीं पदार्थ केला असतां त्यास फारच रुचि येते. त्या देशांत कुत्र्यांवांचून चतुष्पाद जनावरें नव्हतीं, आणि त्या कुत्र्यांस भोकतांही येत नव्हतें. तेथें ससासारिखा एक प्राणी होता, याची आकृति त्याचेपेक्षां फार लहान होती. आह्मी त्या लोकांजवळ सोन्याचे कांहीं दागिने पाहिले, परंतु त्यांची किंमत फार मोठी नव्हती.

या बातमीदार लोकांनी त्या देशांतील कांहीं लोकांस आपले बरोबर आणिले होते; त्या लोकांनी कोलम्बसास

असें समजाविलें कीं, आह्मीं जे हे सुवर्णाचे अलंकार केले आहेत तें सुवर्ण कूबानकान एथें आह्मांस मिळालें. या शब्दाचा त्या लोकांच्या मतानें पाहतां कूबा एथील मध्यभाग असा अर्थ होतो; परंतु कोलम्बसास त्यांची भाषा समजत नसे, व त्यांचे उच्चारांशाही यास सहवास नसे, आणि हिंदुस्थान शोधून काढण्याविषयीं जे याचे सिद्धांत त्यांकडेसच नेहेमीं याच्या कल्पना धांवत, याजकरितां उच्चाराचे सारिखेपणावरून कोलम्बसाचे मनांत अशी कल्पना आली कीं, त्या लोकांनीं मोठ्या खानाविषयीं सांगितलें, आणि त्यावरून यानें असा तर्क केला कीं, मार्को पोलो यानें जें काथे एथील संपन्न राज्य वर्णिलें आहे तें फार दूर नाहीं. या कल्पनेवरून कोलम्बसास हा देश पाहण्यांत कांहीं काळ घालवावा लागला. कोलम्बसानें, कूबाच्या उत्तरेकडील किनाऱ्यावर जें पोर्तो देल प्रिन्चिपे ह्मणून स्थल होतें त्यापासून पूर्वेकडील शेवटचे मर्यादेपर्यंत जितकीं बंदरें होतीं, तितकीं बहुधा पाहिलीं, आणि जिकडे तिकडे ज्या रचना आपोआप याचे दृष्टीस पडल्या त्यांचें सौंदर्य पाहून यास आनंद झाला, व त्या जमीनीची अतिशय फलद्रूपता पाहून यास आश्चर्यही वाटलें; या दोनही गोष्टी अपूर्वच याचे दृष्टीस पडल्या, तेणेंकरून याचे कल्पनाशक्तीसही अधिकच उत्तेजन आलें. इतकें जरी झालें तथापि, कोलम्बसाच्या लोकांची द्रव्य विषयक इच्छा, व ज्या दरबारांत परत जावयाचें होतें त्या दरबारच्या आशा तृप्त होण्याजोगें सुवर्ण, यास सांपडलें नाहीं. यूरोप खंडांतील लोकांस तद्देशीय लोकांचें अज्ञान व भोळेपण पाहून

त्या देशाविषयीं कोलम्बसाचे तर्क.

त्याचें सौंदर्य व फलद्रूपता यांहांकरून यास फार आनंद होतो.

जितकें आश्चर्य वाटलें होतें, तितकेंच कोलम्बसाची सुवर्णाचे शोधाविषयींची इतकी उत्कंठा पाहून तद्देशीय लोकांस वाटून, त्यांनीं पूर्वेकडे बोट दाखविलें. कारण कीं त्या दिशेकडेस हेटी या नावाचें बेट होतें त्यांत ती धातू त्या लोकांजवळ जितकी होती त्यापेक्षां अधिक असे. त्या समयीं कोलम्बसानें आपलीं तारवें त्या दिशेकडेस वळवायास सांगितलें, तेव्हां मार्तिन् आलोन्सो पिंझोन हा त्या देशांत जें द्रव्य आहे तें प्रथमतः आपल्या हाताखालीं घालायास उतावीळ होऊन, व बाकीचे लोक येऊन मिळत तोंपर्यंत गलबत हळू चालूं दे म्हणून जें त्याच्या मुख्य अधिकाऱ्यानें खुणा करून सांगितलें तेंही न जुमानून, आपल्या सोबत्यांचे पुढें गेला. कोलम्बस वारा उलटा लागला म्हणून डिसेंबर महिन्याच्या ६ वे तारिखेपर्यंत हेटीबेटास पोहोंचला नाहीं. ज्या बंदरीं तो प्रथम पोहोंचला त्या बंदरास व त्या बेटास, ज्या सरकाराकडून कोलम्बसाची नेमणूक झाली होती त्याचे सन्मानार्थ कोलम्बसानें क्रमेंकरून सेंत निकलास आणि इस्पान्योला अशीं नावें दिल्हीं. हा काळपर्यंत कोलम्बसानें जे देश शोधून काढिले त्यांतून या देशाचें मात्र यानें दिलेलें नाव राहिलें. कोलम्बसाची आणि पिंटा या गलबताची गांठ न पडल्यामुळें, व त्या बेटांतील लोक भीतीस्तव रानांत पळून गेल्यावरून त्यांच्याशींही याचें दळणवळण न पडल्यामुळें, हा सेंत निकलास या बेटापासून लवकरच निघाला, आणि त्या बेटाच्या उत्तरेकडील तीरानें गलबत हाकारून दुसऱ्या बंदरांत शिरून त्यास यानें कोनसेप्शिओन असें नाव दिल्हें. या स्थळीं

इस्पान्योला हें बेट शोधून काढिलें.

एथील लोक कोलम्बस जवळ येतांच रानांत पळून जातात.

कोलम्बसाचें कांहीं अधिक भाग्य उघडलें; तो प्रकार असा, कीं, कोलम्बसाचे लोक ज्या ठिकाणीं होते तिकडून एक बायको अति त्वरेनें जात होती, तिला त्या लोकांनीं गांठून मोठ्या नम्रतेनें तिचे बरोबर संभाषणादिकरून, व कांहीं खेळण्याचे पदार्थ ज्यांस त्या देशांत किंमत फार पडत असे ते तीस देऊन, तिला वाटेस लाविली. त्या स्त्रीनें, या अन-ओळखी लोकांच्या नम्रतेविषयीं, व यांच्यामध्यें आश्चर्यकरण्याजोगे जे गुण होते त्याविषयीं, स्वदेशीय लोकांजवळ वर्णन करून, त्या लोकांनीं तीस ज्या वस्तू दिल्या होत्या, त्या मोठ्या उत्साहानें त्यांस दाखविल्या. ते समयीं त्या लोकांस परम आश्चर्य वाटून त्या परके लोकांची अशीच कृपा आपणावरही व्हावी अशी त्यांस उत्कंठा झाली, तेणेंकरून त्यांचे पोटांतील सर्व भीति दूर होऊन त्यांची बंदरास जाण्याविषयीं प्रवृत्ति झाली. तेथें गेल्यावर त्यांनीं चमत्कारिक पदार्थ पाहिल्यावरून, व कोलम्बसानें त्यांस बाहेरून मात्र सुशोभित अशा वस्तू दिल्यावरून, त्यांची जिज्ञासा व मनोरथ हे पूर्ण झाले. ते लोक बहुत करून ग्वानाहानी आणि कूबा या दोन बेटांतील लोकांप्रमाणेंच होते; त्यांप्रमाणेंच ते नग्न, अज्ञानी, आणि भोळसर असत, व सभ्यलोकांमध्यें ज्या कळा उपयुक्त अशा दिसतात त्याही त्यांस त्यांप्रमाणेंच माहित नव्हत्या, असें दिसतें. परंतु ते लोक फार नम्र, भावार्थी, आणि भित्रे, होते, ह्मणून स्पेन देशीय लोकांस त्यांजवर आपलें वर्चस्व पाडायास आयास लागला नाहीं. असें होण्याचें मुख्य कारण ह्मटलें तर हेंच कीं, तद्देशीय लोकांस पराकाष्ठेचेंच सानंदाश्चर्य

त्यांचा भय दूर होतात.

स्पेन देशीय लोक स्वर्गीचे मनुष्य अशी त्यांस भ्रांति होती.

झाल्यावरून दुसरे बेटांतील लोकांप्रमाणें स्पेन देशीय लोक मनुष्यापेक्षां श्रेष्ठ पदवीचे आहेत, व ते साक्षात् स्वर्गाहून उतरले आहेत, असा त्यांसही भ्रम झाला. त्यांचे जवळ त्यांचे शेजाऱ्यांपेक्षां सुवर्ण पुष्कळ होतें तें देऊन त्यांनीं तत्काळ त्याचे बदल घांटा, गळेसऱ्या, व टांचण्या हे पदार्थ घेतले. हा व्यवहार समसमान जरीं नव्हता तरीं यापासून आपणास नफा झाला, असें प्रत्येकानें मानल्यावरून उभय पक्षींही मोठा आनंद झाला. या ठिकाणींच त्या देशचे एके राजपुत्राने अथवा मुख्यानें येऊन कोलम्बसाची भेट घेतली. साधारण लोकांस जितका डामडौल माहित असतो तितका सर्व त्या राजाबरोबर होता. तो ज्या पालखीमध्यें बसून आला तीस चार भोई होते, व त्याचे बरोबर त्याचे ताब्यांतील जे बहुत लोक होते ते त्या राजाची मोठ्या आदरानें चाकरी करीत. त्या राजाची चाल मोठी प्रौढ व सभ्यपणाची होती. तो आपले लोकांबरोबर फार संकोचवृत्तीनें वागत असे, परंतु कोलम्बस आणि स्पेन देशीय लोक यांचे बरोबर तो फारच अघळपघळ वागूं लागला. त्या राजानें कोलम्बसास सोन्याचे पातळ पत्रे व मोठ्या करामतीनें केलेला एक कंबरपट्टा देऊन त्यांचे बदल जे पदार्थ त्यानें घेतले ते जरी थोडक्या किंमतीचे होते तरीं त्या राजास ते मोठ्या आदरानें ग्रहण करण्यासारिखे होते.

त्यांच्या मुख्यांतील एक्या मुख्याचें वर्णन.

कोलम्बसाचे मनांतून अणखीही सोन्याच्या खाणी शोधून काढावयाच्या होत्या, म्हणून त्या देशांतील ज्या लोकांबरोबर याचा रब्बात पडला होता त्यांस त्या खाणींच्या स्थलां-

आशिआ खंडाच्या दूरच्या प्रदेशांविषयीं हें अल्पपर्यटन चालविलें आहे ते प्रदेश दूर नाहींत अशी कोलम्बसाची खात्री होत्ये.

विषयीं पुसत चालला, तेव्हां त्या लोकांनीं एका डोंगरी देशाकडेस बोट दाखविलें; त्यास ते सिबोआ असें ह्मणत. तो देश समुद्रापासून पूर्वेकडचे आंगास कांहीं अंतरावर होता. कोलम्बस त्या देशाचा उच्चार ऐकून आश्चर्य भरित झाला, कारण तो उच्चार यास सिपांगो या नावासारिखा वाटला. हें नाव पूर्वेस पर्यटन करणारे प्रवासी लोक व मार्को पोलो यांनीं जपान बेटास दिलें होतें, यावरून आपण शोधून काढलेले देश, आशिआ खंडाच्या दूरदूरचे प्रदेशीं जे देश आहेत त्यांचे शेजारीं आहेत, याविषयीं कोलम्बसाचे मनांत संशय राहिला नाहीं. ते देश शोधून काढावे हाच याचे पर्यटनाचा हेतु होता ह्मणून तेथें आतां आपण जाऊन लवकर पोंहोचूं अशा भरंवशानें यानें पूर्वेकडची वाट धरली. त्या ठिकाणीं गेल्यावर आपले सोईसपडे असें एक बंदर पाहून तेथें हा उतरला, आणि त्या बंदरास सेन्त थोमास असें नाव दिल्हें. नंतर जो प्रांत ग्वाकानाहारी ह्मणून एक मोठा अधिकारी होता त्याचे अमलांत आहे असें कोलम्बसास समजलें; हा गृहस्थ, पूर्वीं तें बेट ज्या पांचजण राजांनीं वाटून घेतलें होतें, त्यांतलाच होय, असें कोलम्बसास पुढें माहित झालें. त्या अधिकाऱ्यास कोलम्बस आल्याची बातमी लागतांच त्यानें आपले सेवक कोलम्बसाकडे पाठविले; ते समयीं त्या सेवकांनीं आपल्या अधिकाऱ्याचें नाव सांगून मोठे करामतीनें केलेला एक मुखवटा कोलम्बसास नजर केला, याचे कान, नाक, आणि मुख, हीं मउ सोन्याचीं केलेलीं होतीं. आणि पूर्वेकडेस कितीएक कोशांवर एके बंदरापाशीं त्या अधिका-

त्याचें राहण्याचें ठिकाण आहे तेथें आपण यावें असें आमंत्रण केलें. या बंदरास सांप्रत केप फ्रांसे असें ह्मणतात. त्या समयीं कोलम्बसानेंही त्या राजाची भेट घेण्याकरितां आपले लोकांपैकीं कांहीं लोक पाठविले. ते तेथें जातांच, तो राजा मोठ्या थोरपणानें त्यांचे बरावर वर्तला, तेणेंकरून त्या लोकांचें तिकडे चांगलें लक्ष लागलें असें दिसतें. त्या लोकांनीं परत आल्यावर त्या देशाचें व तेथील लोकांचें चांगल्या तऱ्हेनें वर्णन केलें, तेणेंकरून ज्या ग्वाकानाहारीकडून यास आमंत्रण आलें होतें त्याची भेट घेण्याविषयीं कोलम्बस परम उतावीळ झाला.

आपल्या लोकांपैकीं जे लोक ग्वाकानाहारी-चे भेट घेण्याकरितां पाठविले होते ते तेथील वर्तमान सांगतात.

याच उद्देशानें डिसेंबर महिन्याच्या २४ वे तारखेस कोलम्बसानें संत थोमास एथून तारूं हाकारिलें, ते वेळेस वारा चांगला असून समुद्रही अगदीं शांत होता, आणि कोलम्बसाचा, अतिशय उद्योगामुळें दोन दिवसांत अगदीं डोळ्यास डोळा लागला नव्हता, ह्मणून सुकाणूं एके गलबत हांकणाराच्या स्वाधीन करून, व सकाणूस क्षणभरही विसंबूं नको अशी त्यास बजावून ताकीद करून, मध्य रात्रीस आपण थोडीशी झोंप घेण्याकरितां गेला. त्या सुकाणवाल्यानें संकटांचें भय न मानून, आपल्या जवळचें सुकाणूं गैरसावधपणानें एके अडाणी मनुष्याच्या स्वाधीन केलें. ते समयीं तें गलबत पाण्याच्या प्रवाहानें खालीं वाहत जाऊन एके खडकावर आपटलें, तेव्हां त्या धक्याच्या सपाट्यानें कोलम्बस जागृत झाला, आणि मोठ्या लगबगीनें तारवाच्या मजल्यावर गेला; तेथें पाहतो तों सर्व अव्यवस्था आणि निराशा

संत थोमास एथून तारूं हाकारितो.

याचें गलबत खडकावर आपटतें.

झालेली आहे.' तशा प्रसंगामध्यें कोलम्बसानें भाव कायतें धैर्य धरून, कांहीं खलाशीलोकांस होडी घेऊन नांगर मागें ओढून घ्यावयास आज्ञा केली. परंतु त्या खलाशांनीं कोलम्बसाचे आज्ञेप्रमाणें करावयाचें सोडून, तेथून दीड कोसाच्या अंतरावर नीण्या या नावाचें गलबत होतें तिकडेस चाल केली. नंतर कोलम्बसानें गलबताचा भार कमी करण्यासाठीं डोल काठी कापावयास सांगितली, परंतु याचे हे सर्व प्रयत्न अकाळीं झाले. गलबत बुडीं फुटलें तेणेंकरून पाणी इतक्या त्वरेनें आंत भरलें कीं त्या तारवांत नुकसान न होऊं देण्याचा उपाय थकला; परंतु ते समयीं समुद्र खळखळत नव्हता, व नीण्याच्या गलबतापासुन होड्यांची कुमकही वेळेवर मिळाली, तेणेंकरून खलाशी लोकांनीं आपले प्राण मात्र वांचिवले. या अनर्थाची बातमी त्या बेटांतील लोकांस कळतांच, त्यांचा राजा ग्वाकानाहारी आपले सर्व लोक घेऊन समुद्राचे काठीं आला. तेथें आल्यावर स्पेन देशीय लोक संकटांत पडलेले पाहून, त्यांस उपद्रव करण्याचा हा जरी चांगला योग आला होता, तरी तसें न करितां, त्या बेटवाल्यांनीं स्पेन देशीय लोकांवर असा अनर्थ गुजरला म्हणून फार श्रमी होऊन व नेत्रांतून अश्रू टाकून मोठ्या जिव्हाळ्यानें शोक केला. असा जो त्यांस कळवळा आला तो उगीच शुष्काशुष्कीच दाखवून त्यांचें समाधान न होतां, त्यांनीं पुष्कळ होड्या समुद्रांत घालून फुटलेल्या तारवांतून जितक्या वस्तु निघावयासारिख्या होत्या तितक्या काढायास स्पेनदेशीय लोकांनीं ज्याप्रमाणें सांगितलें त्याप्रमाणें मदत केली. इतक्यांचा प्रयत्न एकत्र

नीण्या या गलबतापासून होड्यांची कुमक आपडल्यामुळें खलाशी लोक आपले जीव वाचवितात

फुटलेल्या तारवांतून ज्या वस्तु निघण्यासारिख्या होत्या तितक्या काढायास त्या बेटांतील लोक सहाय्य करितात

झाल्यामुळें त्याचे हातून त्या वस्तु मोठ्या किंमतीच्या होत्या त्यांतून बहुतेक बाहेर निघाल्या. ते जिन्नस किनाऱ्यावर आणितांच ग्वाकानाहारीनें स्वतः त्यांजवर देखरेख ठेविली, आणि ते सर्व जिन्नस एके ठिकाणी रचून ठेवून तेथें हत्यारबंद शिपाई उभे केले. ते शिपाई, त्या पाहुण्यांचे जिन्नस कोणी गुप्तपणीं चोरून नेऊं नये व त्यांकडे कोणी निरखूनही पाहूं नये म्हणून, लोकांस त्या जिनसांच्या जवळ येऊं देत नसत. दुसरे दिवशीं प्रातःकाळीं कोलम्बस नीन्या या नावाचे गलबतावर असतां, ग्वाकानाहारीनें तेथें जाऊन याची भेट घेतली, आणि कोलम्बसाचें जें नुकसान झालें होतें त्याची सांदासांद करावयास आपले जवळ जितकें होतें तितकें देऊं करून याचें समाधान केलें.

ग्वाकानाहारीच्या औदार्याचें चमत्कारिक उदाहरण.

या समयीं कोलम्बसाची अशी अवस्था झाली होती कीं, आपलें कोणी तरीं समाधान करावें, याचीच या प्रसंगीं यास अपेक्षा होती; कारण कोलम्बसास अद्यापि पिंटा या गलबताचें वर्तमान न लागल्यामुळें, आपला विश्वासघातकी सोबती, हे जे आपण अलौकिक शोध केले यांची बातमी प्रथमतः नेऊन मोठेपणा मिळविण्याकरितां, व हें वर्तमान पूर्वी राजाचे कानावर घालून जी कीर्ति व सन्मान वास्तविक पाहतां मला योग्य आहेत, ते हरण करून घेण्याकरितां, आपण यूरोप खंडास गलबत घेऊन गेला, असें यास निभ्रांत वाटलें होतें. एथें तर बाकी एकच गलबत याचे जवळ राहिलें होतें, आणि तें एवढ्या विस्तीर्ण सागरांतून इतकीं मनुष्यें यूरोप खंडास परत न्यावयासही समर्थ नव्हतें, कारण कीं तें गलबत

कोलम्बसाची संकटावस्था.

सर्व गलबतांमध्यें फारच लहान आणि गैरमजबुदीचें होतें. या सर्व गोष्टींपैकीं प्रत्येक गोष्ट भयप्रद होती, तिणेंकरून कोलम्बसाचें मन पराकाष्ठेचेंच चिंताग्रस्त होऊन गेलें. अशा प्रसंगीं पिंझोन यास जाऊन गांठावें, आणि तो खोट्या बातम्या सांगून स्पेन देशामध्यें आपणास प्रतिकूळ अशा ज्या गोष्टी लोकांच्या मनांत ठसवील त्या काढून टाकाव्या, अशी इच्छा उत्पन्न झाल्यामुळें कोलम्बसास विलंब न करितां तिकडे जाण्याचें आवश्यक पडलें. त्या देशाची जमीन पिकाऊ होती, व तेथील लोकांचे स्वभाव नम्र होते, यावरून, कोलम्बसानें नुकतीच जी आपले मनांत कल्पना बांधिली होती, ती नीण्या या गलबतावरून इतकी मनुष्यें नेण्याचें संकट पडल्यामुळें दृढ झाली. कोलम्बसाचे मनांत असें होतें कीं, आपले खलाशी लोकांपैकीं कांहीं लोकांनीं एथें राहून एतद्देशीय लोकांची भाषा शिकावी, त्यांचे स्वभाव कसे काय आहेत ते पाहवे, देश कोणत्या प्रकारचा आहे याचा तपास करावा, खाणींचा शोध लावावा, मी परत येतेवेळेस आपले बरोबर जे लोक आणीन त्यांचे वसाहती करितां सोईवार जागा तयार करून ठेवावी, आणि अशा प्रकारें नवीन शोधून काढलेल्या देशांपासून जे लाभ माझे मनांतून होतील असें आहे त्यांची प्राप्ति आयासावांचून होईल असें करून ठेवावें. याप्रमाणें आपले लोकांतून कांहीं लोकांस ठेवण्याचाही यानें निश्चय केला, आणि जेव्हां यानें ती गोष्ट आपले लोकांस विदित केली, तेव्हां त्यांनींही ती मान्य केली. कोलम्बसाचे लोक बहुत दिवस जें हें जलपर्यटन

खलाशी लोकांपैकीं कांहीं लोकांस त्या बेटांत ठेवण्याचा निश्चय करितो.

घालले होते याचे श्रमास कंटाळले होते, व त्यांस स्वभावतः ख्याली खुशाली भोगावयास पाहिजे असे, याकरितां, व त्या देशांत द्रव्य मिळण्याचीं चिन्हें दिसून आल्यावरून तेथील द्रव्य जमा करण्याकरितां, स्वसंतोषानें तेथें राहण्यास कितीएक लोक तयार झाले.

तेथें राहण्याकरितां त्या लोकांतून बरेच लोक तयार होतात.

ही मसलत सिद्धीस नेण्याविषयीं ग्वाकानाहारी याचे अनुमोदनावांचून दुसरी कोणतीहि न्यूनता नव्हती, आणि तें अनुमोदन मागण्यास ग्वाकानाहारीच्या निःशंक भोळेपणामुळें कोलम्बसास संधीहि चांगली सांपडली. कोलम्बसानें, मोठ्या युक्तीनें तुटक तुटक शब्द बोलून, व खुणा मुद्रा करून, आमचीं तारवें जवळ येतांच या बेटांतील लोक इतक्या धांदलीनें पळून गेले, याचें कारण समजून घेण्याची इच्छा दर्शित केली; तेव्हां त्या अधिकाऱ्यानें यास असें समजाविलें कीं, आग्नेयी दिशेकडील बेटांतले कारिबीअन या नावाचे लोक बंडें करून या देशांत फार उपद्रव करितात. ते लोक उग्र आणि शूर आहेत, व ते रक्तामध्यें फार आनंद पावून जे हतभाग्य बंदिवान त्यांचे हातीं सांपडतात त्यांचें मांस खातात. एतद्देशीय लोक जरीं पुष्कळ असले तरीं त्यांस त्या कारिबीअन लोकांबरोबर लढाई करावयास धीर होत नाहीं. स्पेनदेशीय लोक प्रथम दृष्टीस पडतांच, एथील लोकांनीं, कारिबीअन लोकच आले असें समजून, दाट आणि कोणाचाही प्रवेश न होण्याजोग्या झाडींत जाऊन आपली प्राणरक्षण करण्याची जी नेहेमींची युक्ति, ती स्वीकारिली. ग्वाकानाहारी त्या भयदायक शत्रूंविषयीं बो-

कारिबीअन लोकांच्या भयंकर स्वाऱ्यांची यास खबर कळवितात.

पुढील उपद्रवांपासून त्यांचें संरक्षण करण्यापुरते खलाशी लोक त्या बेटांत ठेवण्याविषयीं हा बोलणें घालितो.

लत असतां यानें भीतीचीं चिन्हें आणि त्या शत्रूंचा पराभव करण्याविषयीं आपले लोकांच्या असामर्थ्याची मनोमय साक्षी इतकी दर्शविली कीं, तिणेंकरून त्या कारिबीअन लोकांच्या उपद्रवापासून एतद्देशीय लोकांचें आपले मतें ज्या युक्तीनें चांगलें रक्षण होईल त्या युक्तीचें ग्वाकानाहारीजवळ बोलणें लाविलें असतां त्यास भय प्राप्त होणार नाहीं असें कोलम्बसानें ठरविलें; आणि तत्काळ त्या शत्रूंचा पराभव करण्याविषयीं स्पेनदेशीय लोकांची मदत देण्याचें कबूल केलें. नंतर कोलम्बस ज्या राजाचे चाकरीस होता, त्या शक्तिमान् राजाचे आश्रयाखालीं ग्वाकानाहारी आणि त्याचे लोक यांनीं राहावें, आणि त्या बेटांतील लोकांचें पुढील उपद्रवापासून रक्षण करण्या पुरते, व मागील उपद्रवांचा सूड उगविण्या पुरते, आपले लोक त्या बेटांत ठेवावे, याविषयीं यानें बोलणें घातलें.

कोलम्बस एक किल्ला बांधितो

त्या भोळ्या राजानें कोलम्बसाचें बोलणें मोठ्या उत्कंठेनें मान्य केलें, आणि स्वर्गाहून उतरलेले, व बलामध्ये मृत्युलोकच्या लोकांपेक्षां वरिष्ठ, अशा लोकांच्या आश्रयानें मी आतां निर्भय झालों, असें तो मानूं लागला. नंतर एक लहानसा किल्ला बांधण्याकरितां जागा नेमिली, तेथें ख्रिस्ताचे दिवसीं ह्मणजे डिसेंबर महिन्याच्या २५ व्या तारखेस कोलम्बस येऊन उतरला, ह्मणून त्या किल्यास यानें नाविदाड असें नाव दिलें. त्या किल्या भोंवतीं एक खोल खंदक खणिला, आणि त्याचे तट, लांकडाचे मोठमोठ्या सरांचा टेंका देऊन, मजबूद केले, व कोलम्बसाचे बुडालेल्या तारवांतून

काढिलेल्या मोठमोठ्या तोफा त्यांजवर नेऊन, रोंखून ठेविल्या. हें काम दहा दिवसांत समाप्तीस गेलें, कारण त्या लोकांची ती भोळी जात, आपले पारतंत्र्याची जी ही पहिली इमारत ती बांधण्यामध्यें मोठ्या अविचाराच्या तत्परतेनें श्रम करण्यांत गुंतली होती. या काळामध्यें कोलम्बस, आपल्या मोहक शक्तीच्या योगानें, व औदार्यानें, त्या बेटांतील लोकांस स्पेन देशांतिल लोक मोठे ह्मणून जें वाटत होतें, तेंच वृद्धिंगत करायास श्रम करीत होता. कोलम्बस स्पेनदेशीय लोकांचा स्वभाव लोकांचें बरें करावें असा आहे, असें त्या लोकांचे मनांत आणून द्यावयास यत्न करीत असतां, त्यांचा ज्यांवर क्रोध होईल त्यांचें पारिपत्य व नाश करायास त्यांचे आंगीं सामर्थ्य आहे, याचेंही कांहीं चमत्कारिक उदाहरण तद्देशीय लोकांस दाखवावें, असें याच्या मनांत आलें. याच हेतूनें कोलम्बसानें त्या पुष्कळ लोकांच्या समक्ष आपले लोक लढाईच्या क्रमानें उभे केले, आणि स्पेन देशांतील तरवारींची तीक्ष्णता, भाल्यांचें सामर्थ्य, आणि धनुष्यांचें चलनवलन, यांची दिसण्यांत मात्र मोठ्या डामडौलाची, परंतु कोणास उपद्रव न होई, अशी कवाईत जेव्हां त्यांचेकडून करविली, तेव्हां ज्या रानटी लोकांस लोखंडाचा उपयोग कसा करावा हें जन्मांत माहित नव्हतें, व ज्यांस माशांचीं हाडें टोंकास बसविलेले बोरूचे तीर, लांकडी तरवार, आणि अग्नींत घालून कठीण केलेले भाले, यांवांचून दुसरीं लढाऊ शस्त्रें ठाऊक नव्हतीं, त्यांस आश्चर्य वाटून त्यांचे अंगाचा थरकांप झाला. असें जें त्यांस आश्चर्य

स्पेनदेशीय लोकांच्या युद्धविषयक पराक्रमाचा व त्यांच्या शस्त्रसामर्थ्याचा हा मोठा थाटमाट करून दाखवितो.

आणि भय वाटलें होतें, तें कमी होण्याच्या अगोदरच कोलम्बसानें तोफांचे आवाज करविले. हा जो एकाएकीं धडका झाला तेणेंकरून तर त्यांस इतकें भय वाटलें कीं, ते आपले हात तोंडावर ठेवून जमीनीवर आडवे पडले. नंतर ज्या वृक्षांकडे तोफांचा रोख धरिला होता त्या वृक्षांवर गोळ्या लागून जो चमत्कारिक परिणाम झाला होता तो जेव्हां त्यांनीं पाहिला, तेव्हां असें ठरविलें कीं, ज्यांचेजवळ अशीं नाशकारक शस्त्रें आहेत, व जे आपल्या शत्रूवर गर्जना आणि विद्युलता यांच्या साह्यानें येतात, अशा लोकांचा पराभव करणें असंभाव्य होय.

आपल्या पाठीमागें ज्यांस राहावयास सांगितलें त्यास याचे उपदेश.

तद्देशीय लोकांवर स्पेनदेशीय लोकांचें सहज वर्चस्व पडे, इतकी यांची परोपकारशीलता व सामर्थ्य त्या लोकांचे मनांत पक्कें ठसवून देऊन, कोलम्बसानें आपले लोकांपैकीं ३८ असामी त्या बेटांत ठेवण्याकरितां नेमिले, आणि त्या लोकांचा अधिकार कोर्दोवा एथील गृहस्थ दीएगो दि आरादो यास सांगितला, व फेर्दिनान्द आणि इसाबेला यांपासून जे अधिकार यास मिळाले होते तेच अधिकार यानें त्या गृहस्थास दिले, आणि त्या थोडकेसे लोकांची उपजीविका व संरक्षण होण्याकरितां जितक्या वस्तु पाहिजे होत्या तितक्या सर्व त्यांस दिल्या. त्यासमयीं कोलम्बसानें आपले लोकांस एक मतानें वागायास, आपले धन्याची मोकळे मनानें आज्ञा मान्य करायास, जबरदस्ती करून तद्देशीय लोकांस संताप न आणायास, व ग्वाकानाहारीबराबर स्नेहभाव वृद्धिंगत करायास, आणि लहान लहान टोळ्या

करून फिरून अथवा किल्यापासून फार दूर जाऊन त्या लोकांचे अमलाखालीं न येण्यास बजावून सांगितलें. नंतर मी लवकरच परत येईन, व येतेवेळेस हा देश अगदीं आपले ताब्यांत घेण्यास व आपले शोध सफल करण्यास पुरे इतकी कुमक ही मी आपले बराबर आणीन, असें वचन दिलें; आणि राजा व राणी यांस तुमचीं नावें सांगून तुमची योग्यता व कामें फलद्रूप होण्यासारिखीं करीन असें त्यांशीं कबूल केलें.

हा नाविदाड एथून निघतो.

अशा प्रकारें आपले लोकांच्या रक्षणाविषयीं प्रथमच पक्की सावधगिरी करून ठेवून कोलम्बसानें १७९३ मध्यें ज्यानेवारी महिन्याच्या ४ थ्या तारखेस नाविदाड हें स्थळ सोडिलें आणि पूर्वेकडेस गलबत हाकारून त्या बेटाच्या उत्तर किनाऱ्यावर पुष्कळ बंदरें शोधून काढून त्यांस नावें दिलीं. नंतर ६ वे तारखेस पिंटा हें गलबत ज्याचा दीड महिना अधिकच वियोग झाला होता त्याचा शोध लागला, आणि कोलम्बस जेव्हां त्या तारवाचे जवळ गेला, तेव्हां वाऱ्याच्या सपाट्यानें माझा मार्ग सुटला आणि तो वारा तोंडचा लागला ह्मणून माझ्यानें परत येववेना असें मिष करून, आपण जें केलें तें गैरशिस्त नाहीं असें दाखवायास पिंझोन यानें प्रयत्न केला. ते समयीं कोलम्बसास त्याचे कृत्रिमी विचारांविषयीं अद्यापि संशय वाटून, त्यानें आपला बचाव करण्याकरितां जें सांगितलें तें अयुक्तिक आणि असत्य आहे, असें जरीं समजलें, तरीं हा समय त्यास अधिकाऱ्याच्या नात्यानें दबकावण्याचा नव्हे असें वाटून, व जो हा मित्र-

कोलम्बस आणि पिंझोन यांची गांठ पडली.

समागम झाला तेणेंकरून चिंता उत्पन्न होणाऱ्या अशा भयापासून मी मुक्त झालों असें समाधान पावून, पिंझोन यानें आपलेवरील दोष उडावा ह्मणून जें सांगितलें तें जरीं अगदीं लंगडें होतें तरीं त्याचा कोलम्बसानें सहज रीतीनें स्वीकार केला, आणि पिंझोन याजवर पहिल्याप्रमाणें प्रीति ठेविली. पिंझोन यानें, कोलम्बसास सोडल्यानंतर, त्या बेटांतील कितीएक बंदरें पाहिलीं, आणि तेथील लोकांबरोबर व्यापार करून कांहीं सुवर्णही मिळविलें, परंतु एकादा मोठा शोध केला असें नाहीं.

पिंझोन यानें आपल्या वर्तणुकीविषयीं जें सांगितलें तें समाधान होण्याजोगें जरी नव्हतें तरीं त्याचा स्वीकार करितो

यूरोप खंडास परत जाण्याचा निश्चय करितो.

आपले तारवांची अवस्था आणि आपले लोकांचा स्वभाव या दोन गोष्टी पाहून यूरोप खंडास लवकर परत गेलें पाहिजे असें कोलम्बसास वाटलें. तो प्रकार असा कीं, तारवांस अशा पुष्कळ दिवस चाललेल्या जलपर्यटनामध्यें फार उपद्रव सोसावा लागला यामुळें त्यांतून पाणी आंत येऊं लागलें होतें, आणि इकडे कोलम्बसाचे लोकांस स्पेन देश सोडून फार दिवस झाले होते, आणि त्यांस या अशा चमत्कारिक व कधीं ऐकिलेल्या नाहींत अशा गोष्टी स्पेन देशीय लोकांस सांगावयाच्या होत्या, ह्मणून त्यांनीं स्वदेश पुनः पाहण्याविषयीं फार उतावळी दाखविली होती. यावरूनच कोलम्बस ज्यानेवारी महिन्याच्या १६ वे तारखेस ईशानी कडेस चालू झाला आणि लवकरच जमीन नदिसे इतका दूर गेला. कोलम्बसानें जीं जीं बेटें शोधून काढिलीं त्यांतून जे कांहीं लोक यानें आणिले होते ते याच्या बरोबर होते, आणि याचे शोधांचा मुख्य उद्देश काय तें

सुवर्ण तें, यांशिवाय कितीएक देशांमध्यें व्यापार चालू क-रण्यासारिखे जे पदार्थ होते त्यांचे नमुने, तसेच बहुत अज्ञात पक्षी, व कांहीं स्वतःसिद्ध चमत्कारिक पदार्थ, ज्यांचेकडे विद्वान् लोकांचें लक्ष लागावें, आणि ज्यांहींकरून इतर जनास आश्चर्य वाटावें असे होते ते सर्व कोलम्बसानें गोळा करून आपले बराबर घेतले. हें पर्यटन फेब्रूआरी महिन्याच्या १४ वे तारिखेपर्यंत सुखरूप चालून कोलम्बस अटलांतिक महासागरांतून सुमारें ७५० कोशांवर गेला होता. ते समयीं वारा सुटायास आरंभ झाला, आणि तो अधिकाधिकच वाढत चालला असें होतां होतां शेवटीं पराकाष्ठेचें तुफान झालें. अशा प्रसंगीं कोलम्बसाची नौकाशास्त्रामध्यें जी कुशलता आणि माहिती होती तिच्या योगें जितके उपाय सुचले तितके सर्वही कोलम्बसानें आपले तारवांचे रक्षणार्थ केले. परंतु त्या तुफानाच्या झपाट्यापुढें कांहीं चालेना, आणि अजून त्यास्थलापासून जर्मानहि फार दूर पडली याकरितां विनाश अपरिहार्य दिसून आला. अशा संकट समयीं सर्वशक्त जो परमेश्वर त्याची प्रार्थना करणें, साधु पुरुषांचीं नावें घेणें, नवस व मंत्रजप करणें, इत्यादिक मनुष्याचे भयभीत अंतःकरणास देवभोळेपणामुळें सुचलेले, तसेच स्वधर्मांत सांगितलेले, जे सर्व उपाय त्यांचा मात्र त्या खलाशी लोकांस आधार होता. त्याकाळीं या संकटापासून मुक्त होण्याची आशा न दिसून ते लोक निराश होऊन बसले, आणि प्रतिक्षणीं लाटांमध्यें आपण गरक होऊन जाऊं असें त्यांस वाटूं लागलें. अशा भयानक प्रसंगीं आपलें धैर्य-

कोलम्बसानें महत्प्रयास केला तरी विनाश अपरिहार्य दिसून येतो.

खलाशी लोक निराश होऊन बसतात.

कर स्वरूप धारण करून जेव्हां अंतकाळ पुढें उभा राहतो तेव्हां जे मनोविकार मनुष्याचे अंतःकरणांत वेदना आणि भीति उत्पन्न करितात त्या विकारांशिवाय कोलम्बसाचे अंतःकरणांत एक दुसरीच काळजी उत्पन्न झाली. तो प्रकार असा; त्या प्रसंगीं कोलम्बसांस असें भय पडलें कीं, आपण जे हे आश्चर्य होण्या जोगे शोध केले यांचें ज्ञान आतां नाशाप्रत पावेल, आणि आपल्या युक्तीची जी ही आनंददायक सिद्धि तीपासून मनुष्यमात्रास जे लाभ झाले असते ते नष्ट होतील, आणि आजपर्यंत जीं पराक्रमाचीं कृत्यें झालीं त्यांमध्यें सर्वोत्कृष्ट जें हें कृत्य तें उपस्थित करून तें पुढें चालिवणारास योग्य अशी जी प्रतिष्ठा तिणेंकरून आपलें नाव वंशपरंपरा चालावयाचें त्याचे बदल आतां एके अविचारी आणि ठक अशा साहस कर्म कर्त्याच्या नावाप्रमाणें चालेल. हे विचार मनांत आल्यावरून आपल्या प्राणाचे नाशाविषयींची जी बुद्धि ती तर अगदींच नष्ट होऊन गेली. कोलम्बसानें प्रयत्न करून जें संपादन केलें होतें त्याचें स्मरण राही असें करून ठेवण्याविषयीं जितकी यास चिंता पडली तितकी आपले आयुष्याच्या नाशाविषयींही पडली नाहीं. यामुळेंच कोलम्बसानें तारवांतील खोलीमध्यें जाऊन आपण केलेल्या जलपर्यटनाचें, आपण ज्या मार्गानें गेला त्याचें, आपण शोधून काढलेल्या देशांचीं स्थलें व संपत्ति यांचें, आणि त्या देशीं ठेविलेल्या लोकांचें संक्षिप्त वर्णन एके कातड्यावर लिहिलें, आणि तें कातडें तेलकट फडक्यामध्यें गुंडाळून व मेणाच्या पोळीमध्यें घालून तें एके लांकडाच्या भांड्यांत घातलें, नंतर

कोलम्बसानें प्रयत्न करून जें संपादन केलें होतें त्याचे रक्षणाविषयीं याची उत्सुकता.

याकरितां जे उपाय योजिले ते.

त्या भांड्याचें झांकण चांगलें बसवून इतक्या महत्वाची जी ही गोष्ट ती दैववशात् जगास प्राप्त होईल अशी आशा धरून यानें तें भांडें समुद्रांत सोडून दिलें.

शेवटीं असा चमत्कार झाला कीं आणखी दुसरे कृत्या-करितां ज्या प्राणाचा उपयोग पडणार त्याचें संरक्षण करण्या-करितां साक्षात् ईश्वरच मध्यें पडला. ते समयीं वारा कमी होऊन समुद्र शांत झाला आणि १५ व्या तारिखेस संध्या-काळीं **कोलम्बस** व याचे लोक यांनीं जमीन शोधून काढिली, आणि तो कोणता प्रदेश याविषयीं जरीं पुरतें ठाऊक नव्हतें तरीं ते तिकडे गेले. तेथें गेल्यावर तें आझोरेस बेटें अथवा पश्चिमे कडील बेटें यांतील **पोर्तुगाल** देशाचे सरकाराच्या ताब्यांतील **सांता मरीआ** या नावाचें बेट होय असें त्यास लवकरच समजून आलें. तेथील सुभेदारा बराबर एक मोठी लढाई करून व तीन आपलें शौर्य आणि चातुर्य दाखवून **कोलम्बसानें** नवीन सामग्री तसेंच दुसरें जें त्यास पाहिजे होतें त्या सर्वांची तयारी करून घेतली. इतकें जरी झाले तरी तुफानाचे पहिल्या दिवशीं **पिंटा** या नावाचें गलबत दिसेनासें झालें होतें तें अद्यापि दृष्टि पडलें नाहीं या गोष्टीवरून **कोलम्बसाचें** चित्त फार उद्विग्न होऊन गेलें. प्रथम **कोलम्बसास** असें वाटलें कीं तें गलबत समुद्रांत बुडून त्यावरील सर्व खलाशी लोक मरण पावले असतील. नंतर याच्या मनांत जे पहिले संशय होते तेच उत्पन्न झाले, आणि **पिंझोन** यानें आपलें अगोदर **स्पेन** देशास पोचून आपण जे शोध केले त्यांची प्रथम बातमी सांगून आपले कीर्तीचा कांहीं वाटा मि-

सामग्री तसेच दुसरे जे पदार्थ कोलम्बसास पाहिजे होते ते यास प्राप्त होतात.

पिंटा या गलबतामुळें यास जे संशय व भयें प्राप्त झालीं तीं.

ळवावा ह्मणून त्या देशाकडेस गलबत हाकारिलें असेल असें यास भय पडलें.

दुसऱ्या वादळां-त सांपडतो. हीं त्याची मसलत चालू देऊं नये ह्मणून वारा अनुकूल होतांच कोलम्बस आझोरेस बेटांहून निघाला. नंतर कोलम्बस स्पेन देशाच्या किनाऱ्यापासून फार दूर नसतां, ह्मणजे कोलम्बसाच्या जलपर्यटनाची समाप्ति जवळच आली असतां, व कांहीं विघ्न होण्याचाही रंग दिसत नसतां, अकस्मात् दुसरें एक तुफान झालें; परंतु याचा झपाटा पहिल्यापेक्षां कांहीं कमी होता. या तुफानामध्यें दोन दिवस आणि दोन रात्री

टेगस नदीमध्यें विश्रांति घेतो. कोलम्बस सापडल्यामुळें यास टेगस नदीमध्यें तारूं थांबवावें लागलें. तेथून पोर्तुगाल देशच्या राजास अर्ज केल्यावर त्यास लिस्बोन शहरास यावयास परवानगी झाली. आजपर्यंत नवीन नवीन शोध करण्याचे काम ह्मटलें ह्मणजे आमचें असें पोर्तुगीज लोक मानीत असत; त्या कृत्यांत दुसरे लोक शिरून पहिल्या प्रयत्नानें आमची बरोबरी केली एवढेच नाहीं, तर आमची कीर्त्ति ही पासून टाकिली, असें पाहिल्यावर, जो त्यांचे ठायीं स्वाभाविक मत्सर उत्पन्न व्हावयाचा त्यास एकीकडे ठेवून अलौकिक आणि असंभाव्य अशीं कृत्यें करणाऱ्या पुरुषास योग्य असा जो सन्मान तो कोलम्बसास देऊन त्या लोकांनीं याची भेट घेतली.

पोर्तुगाल एथील राजा याचा आदरसत्कार करितो. त्या राजानें कोलम्बसास आपले समक्ष आणिलें आणि याचे बरोबर मोठ्या सन्मानानें वागून कोलम्बसानें आपण केलेल्या जलपर्यटनाचें जें वर्णन केलें तें खेदयुक्त आश्चर्यानें ऐकिलें. ते समयीं कोलम्बसाची तर आपले शोधांचा मोठेपणा वर्णन

करण्यामध्यें परम समाधान वृत्ति होऊन गेली, आणि ज्या लोकांनीं आपल्यास उपहासास्पद व स्वदेशास नाशावह अशा अज्ञानानें **कोलम्बसाच्या** युक्ति मिथ्या कल्पना करणारे व ठक असे जे साहसी लोक त्यांच्या कल्पनेसारिख्या मानिल्या होत्या, त्या लोकांस आपल्या युक्ति पोकळ नाहींत असें सिद्ध करून देण्याचें याचे आंगीं सामर्थ्य आलें होतें तेणेंकरूनही यास समाधान वाटलें.

कोलम्बस स्पेन देशास परत यावयास फार उतावीळ झाला होता ह्मणून हा **लिस्बोन** शहरांत पांच दिवस मात्र राहिला. नंतर मार्च महिन्याच्या १५ वे तारिखेस हा **पालोस** एथील बंदरीं जाऊन पोहोंचला; त्या बंदराहून **कोलम्बस** निघाल्या दिवसापासून आजपर्यंत ७ महिने आणि ११ दिवस झाले होते. त्या बंदराचे जवळ जवळ **कोलम्बसाचें** गलबत आल्याचा शोध लागतांच, **पालोस** एथील लोक, आपले सोयरेधायऱ्यांस व स्वदेशीय लोकांस भेटण्याकरितां, व त्यांचे जलपर्यटनाची बातमी ऐकण्याकरितां, मोठ्या उत्कंठेनें समुद्रतीरीं धांवतच गेले. नंतर त्या लोकांस हें जलपर्यटन सफल झालें असें जेव्हां समजलें, व नवीन शोधून काढलेल्या देशांपासून जे चमत्कारिक लोक व अज्ञात जनावरें आणि तऱ्हे तऱ्हेचे पदार्थ **कोलम्बसानें** आणिले होते ते जेव्हां त्यांनीं पाहिले, तेव्हां सर्वांस मोठा हर्ष झाला; आणि त्यासमयीं घंटानाद करून तोफा सोडून **कोलम्बस** जेथें उतरला होता तेथें जाऊन यास राजासारिखा मान देऊन याची भेट घेतली, नंतर ते सर्व लोक, **कोलम्बस** व **कोलम्ब**

स्पेनदेशांत आऊन उतरल्यावर यास जे सन्मान व बहुमान मिळाले ते.

पिंटा हें गलबत येऊन पोहोंचतांच यास आनंद झाला.

याचे खलाशी यांचे सहवर्तमान, देवालयामध्यें गेले; आणि प्राचीनकालीं जितकीं पर्यटनें झालीं त्यापेक्षां बहुत दिवस चाललेलें व अधिक महत्वाचें जें हें जलपर्यटन तें मोठ्या आश्चर्यानें चालवून, त्यांत ज्यानें यश दिलें असा जो परमेश्वर त्याची त्यानीं स्तुति केली. त्याच दिवशीं संध्याकाळीं वादळाच्या झपाट्यामुळें उत्तरेकडेस घसरलेलें **पिंटा** या नावाचें गलबत त्या बंदरास येऊन लागलें तें पाहून **कोलम्बसास** फारच समाधान वाटलें.

बार्सिलोना एथें मोठ्या समारंभानें कोलम्बसास आणावें असा हुकूम होता.

ते समयीं राजा आणि राणी **बार्सिलोना** एथें होतीं; त्यांस आपण कार्यसिद्धि करून आलों याविषयीं कळिवण्याची **कोलम्बसानें** प्रथमतः सावधांगिरि राखिली. **फेर्दिनान्द** आणि **इसाबेला** यांस ही अकल्पित गोष्ट कळतांच अतिशय आश्चर्य होऊन परम आनंद झाला, आणि **कोलम्बसाचीं** लोकोत्तर कृत्यें आणि शोध यांचें साद्यंत वर्तमान याचेच मुखापासून श्रवण करावें ह्मणून त्यांनीं अतिशय सन्मानयुक्त आणि स्तुतिपर अशा शब्दांनीं **कोलम्बसास** त्वरित दरबारास येण्याविषयीं आज्ञा केली. **कोलम्बस बार्सिलोना** एथें जात असतां आसपासच्या गांवचे लोक जमा झाले, आणि हा जिकडेस चालला होता तिकडे याचे पाठीमागून सानंदाश्चर्य करित आणि वाहवा वाहवा ह्मणतच चालले. ज्या महत्कृत्यामुळें **फेर्दिनान्द** आणि **इसाबेला** यांचे राज्यास इतकें तेज चढलें त्या महत्कृत्यास योग्य असा समारंभ करून त्या उभयतांच्या **आज्ञेवरून कोलम्बसास** शहरांत आणिलें. नवीन शोधून काढलेल्या देशांपासून **कोलम्बसानें** जे आपले बरोबर लोक

आणिले होते ते सर्वांच्या पुढें होते, ते समयीं त्यांचे मुखाचा चमत्कारिक वर्ण, त्यांच्या चमत्कारिक रानवट आकृति आणि त्यांचे विलक्षण पोषाख यांवरून तीं दुसऱ्याच जातीचीं मनुष्यें आहेत असें दिसलें. त्या लोकांचे पाठीमागून तद्देशीय लोकांच्या अशिक्षित कौशल्यानें केलेले सुवर्णाचे अलंकार, व पर्वतांमध्यें सांपडलेले सोन्याचे रज आणि नद्यांमधून जमा केलेला चूर हे पदार्थ आणिले. त्यामागून नवीन शोधून काढलेल्या देशांतील नानाप्रकारचे जिन्नस व तेथील चमत्कारिक पदार्थ दृष्टीस पडले. नंतर अशा समारंभासह वर्तमान स्वतां कोलम्बस शहरांत आला; आणि हा चमत्कार पाहण्याकरितां जितके लोक जमले होते तितक्या सर्वांच्या दृष्टी यानें आपलेकडे आकर्षून घेतल्या; व ज्यानें आपले चातुर्यानें आणि धैर्यानें प्राचीन कालीं अज्ञात अशा मार्गानें स्वदेशीय लोकांस नवीन जगाचें ज्ञान करून दिलें अशा लोकोत्तर पुरुषाकडे सर्व लोकही टकटका पाहत राहिले. फर्दिनान्द आणि इसाबेल्ला या उभयतांनीं राजकीय पोषाख करून शोभायमान छताखालील सिंहासनावर बसून कोलम्बसाचें आगत स्वागत केलें. तो प्रकार असा कीं, जेव्हां कोलम्बस जवळ आला तेव्हां त्या दोघांनीं उभें राहून, त्यांच्या हस्तांचें चुंबन करण्याकरितां कोलम्बस गुडघे टेकून उभा राहिला होता यास वरतीं उठविलें, आणि याचे करितां जी एक खुर्शी तयार करून ठेवविली होतीं तिजवर बसा, आणि आपल्या जलपर्यटनाचें समग्र वर्णन करा, असें यास सांगितलें. त्या समयीं कोलम्बसानें स्पेन देशीय लोकांचे स्वभावास व

याची मोठ्या आदरसत्कारानें राजा व राणी हीं उभयतां भेट घेतात.

ज्या सभेमध्यें वर्णन करीत होता तिचे मोठेपणास योग्य जो प्रौढपणा व चित्ताचें स्थैर्य या दोन गोष्टी धारण करून, तसाच जे मोठमोठे गृहस्थ आपले हातून महत्कृत्यें घडल्यामुळें समाधान पावतात व आपलीं महत्कृत्यें बाह्यात्कारें मोठमोठीं दाखवून लोक जी निरर्थक स्तुति करितात ती ज्यांस प्रिय वाटत नाहीं, त्या पुरुषांचे ठायींच असणारा जो स्वाभाविक साधेपणा तो धरून, **कोलम्बसानें** आपल्या जलपर्यटनाचें वर्णन केलें. जेव्हां **कोलम्बसानें** आपलें संभाषण समाप्त केलें तेव्हां, राजा आणि राणी या उभयतांनीं, गुडघे टेंकून आपले ताब्यांतील राज्यास ज्या नवीन देशांपासून इतके लाभ प्राप्त होतील अशी त्यांस आशा होती, त्या देशांचा शोध लागला ह्मणून, सर्व शक्त जो परमेश्वर त्याची अंतःकरणपूर्वक प्रार्थना केली. नंतर कृतज्ञता आणि सानंदाश्चर्य या दोन गोष्टीवरून **कोलम्बसास** जितके सन्मान देण्याचे सुचले तितके सर्व दिले. पूर्वी **सांता फे** एथें जो करारनामा झाला होता त्यांत जितके अधिकार लिहिले होते तितके सर्व **कोलम्बस व कोलम्बसाचे** वारस यांस पक्केपणीं ठरवून देण्याविषयीं सनदा लिहिल्या. **कोलम्बसाचे** कुटुंबास वडे लोकांची पदवी दिली, आणि सर्वांहून मोठे पदवीचे गृहस्थांस जितका आदर सत्कार असे तितका सर्व प्रसंगी राजा आणि राणी व त्यांचे पाहून सर्व दरबारी लोक **कोलम्बसास** देऊं लागले. परंतु **कोलम्बसानें** जे देश शोधून काढिले होते ते हस्तगत करण्याकरितां आणि दुसरे जे अधिक संपत्तिमान् देश याचे मनांतून निश्चयें करून सांपडतील असें होतें, त्यांचा शोध

कोलम्बस व याच्या संतता यांस जी बक्षिसें व ज्या पदव्या दिल्या त्या.

करण्याकरितां पुरेसें आरमार त्वरित तयार करून द्यावें असा जेव्हां हुकुम झाला, तेव्हां नर यास फारच आनंद झाला, कारण ही गोष्ट निरंतर मोठमोठ्या विषयांकडेस प्रवण असें जें कोलम्बसाचें चपल मन त्यास तृप्ति होण्यासारिखी होती.

दुसऱ्या जलपर्यटनाची तयारी करायास कोलम्बसास हुकुम मिळतो.

या पर्यटनाकरितां तयारी होत असतां, कोलम्बसाच्या सफल झालेल्या जलपर्यटनाची कीर्त्ति सर्व यूरोपखंडभर पसरून संपूर्ण लोकांचें लक्ष उद्दीपित झालें. कोलम्बसानें एक नवीन खंड शोधून काढिलें आहे, असें जेव्हां त्या सर्व लोकांनीं ऐकिलें, तेव्हां ते लोक आश्चर्यभरित होऊन, त्यांचे कल्पनेच्या बाहेरील जी ही गोष्ट तीविषयीं त्यांचा अगदीं विश्वासच पटेनासा झाला; परंतु हा जो कोलम्बसानें महान् शोध केला होता याचें स्वरूप समजण्याविषयीं, व त्यापासून जीं फलें प्राप्त होणार त्यांचा विचार करण्याविषयीं, समर्थ असे जे विद्वज्जन त्यांस, या शोधाचें सुवर्त्तमान समजतांच परमाश्चर्य वाटून, मोठा आनंद झाला. ते विद्वान् लोक कोलम्बसाचे जलपर्यटनाविषयीं परमानंदानें बोलूं लागले, आणि जितक्या भूगोलावर वस्ती व्हावयाजोगी आहे तितक्या भूगोलाची रचना, व तेथील उत्पन्न, मनुष्यमात्रास पुरतेपणीं समजे इतकी, ह्या अलौकिक गोष्टीमुळें, मनुष्याची ज्ञानमर्यादा ज्या कालामध्यें वाढली, आणि नवीन शोध व लक्ष्यपूर्वक अवलोकन करण्यास एक नवीन जागा झाली, अशा कालामध्यें ते असल्यामुळें जें त्यांस सुख झालें त्याविषयीं एकमेकाचें अभिनंदन करूं लागले. नवीन् सांपडलेल्या देशांविषयीं आणि ते पृथ्वीच्या कोणत्या प्रदेशांत आहेत याविषयीं ते विद्वान्

याच्या कार्यसिद्धीची कीर्ति ऐकून यूरोपांतील सर्व लोकांचें लक्ष तिकडे लागतें.

आपण शोधून काढलेले प्रांत आशिआ खंडांत असावेत असें जें कोलम्बसाचें मत तेंच त्या देशांत उत्पन्न होणाऱ्या पदार्थांचें लक्ष्यपूर्वक अवलोकन करून दृढ करितो.

लोक नानाप्रकारच्या कल्पना आणि तर्क बांधूं लागले, परंतु **हिंदुस्थान** या सामान्य नावाखालीं **आशिआखंडांतील** ज्या विस्तीर्ण देशांचा समावेश केला आहे त्यांतच या देशांची गणना करावी असें जें **कोलम्बसाचें** मुळचें मत तेंच हा धरून बसला; कारण यानें शोधून काढलेल्या देशांत उत्पन्न होणाऱ्या पदार्थांचें यानें जें लक्ष्यपूर्वक अवलोकन केलें होतें तेणेंकरून त्या मतास दृढता आली होती. तो प्रकार असा, **हिंदुस्थानामध्यें** सुवर्ण पुष्कळ आहे असें ठाऊक होतें, आणि यानें जीं बेटें शोधून काढिलीं होतीं त्यांत त्या धातूचे इतके चांगले मासले आढळले होते कीं, त्यांवरून त्या धातूच्या मोठमोठ्या खाणी सांपडतील असें यास वाटूं लागलें होतें. **हिंदुस्थान** एथें दुसरा उत्पन्न होणारा पदार्थ कापूस तोही तेथें पुष्कळ होता. त्या बेटांतील कंकोळ **हिंदुस्थानांतील** मिऱ्यांचे जातीचा आहे, असें यानें कल्पिलें होतें. **हिंदुस्थानांत** रेवाचिनी ह्मणून जी औषधि उत्पन्न होत्ये तिच्ये सारिखी एक मुळी तेथें याचे दृष्टीस पडली, ती रेवाचिनीच होय असा यास भ्रम झाला होता. **हिंदुस्थानांतील** पाखरांस जसे शोभायमान पंख असतात त्याप्रमाणेंच यानें जीं आपले देशीं पाखरें आणिलीं होतीं त्यांस होते. या देशांतील मगर **हिंदुस्थानांतील** सुसरीसारखा दिसे. या सर्व गोष्टी तोलून पाहिल्यावर **स्पेनदेशीय** लोकांनींच **कोलम्बसाची** कल्पना मान्य केली असें नाहीं, तर **यूरोपखंडांतील** दुसरे लोकांनीही मान्य केली, आणि जे देश **कोलम्बसानें** शोधून काढिले होते ते **हिंदुस्थानाचे** भागांतील होत असें त्या सर्वांनी क

सर्व यूरोपभर या मताचाच स्वीकार करितात.

ल्पिलें. याच कल्पनेवरून फर्दिनान्द आणि इसाबेला या उभयतांनीं पूर्वी जो तहनामा केला होता तो कोलम्बस परत आल्यावर त्यास बाहाल करते समयीं यानें शोधून काढलेल्या देशांस इन्दीज असें नाव दिलें. ज्या चुकीमुळे अशी कल्पना केली ती चूक उघडकीस येऊन नवीन खंडाची वास्तव स्थिति निश्चित केल्यानंतरही तें नाव राहिलें आहे; परंतु यूरोपांतील सर्व लोकांनीं त्या देशास वेस्त इन्दीज आणि त्यांतील राहाणारांस इन्दिअन्स असें अभिधान दिलें.

ज्या चुकीमुळे त्या देशांस वेस्तइन्दीज हें नाव दिलें ती चूक जरी लवकर उघडकीस आली तरी तेंच नाव राहिलें.

कोलम्बसानें जे देश शोधून काढिले होते त्यांचीं ज्या नामानें प्रख्याति केली तें नाव फार मनोहर होतें, व तेथील संपत्तीचे व पिकाऊ पणाचे यानें जे नमुने दाखविले ते चांगले गणनीय होते, आणि प्रवासी पुरुषांची अतिशयोक्तीनें सांगण्याची जी स्वाभाविक प्रवृत्ति असते तीप्रमाणेंच कोलम्बसाच्या लोकांनीं जी वर्तमानें सांगितली तीं लोकांस फारच प्रिय वाटलीं, ह्मणून, स्पेनदेशीय लोकांमध्यें पराक्रमाचीं कृत्यें करण्याची आश्चर्य करण्यासारिखी उमेद उत्पन्न झाली. त्या लोकांस गलबतांतून स्वाऱ्या करण्याची जरीं थोडकीच सवई होती तरी ते जलपर्यटन करायास निघण्याकरितां उतावीळ झाले. प्रत्येक पदवीचे लोकांनीं आह्मास चाकरीस ठेवावे ह्मणून स्वसंतोषानें विनंती केली. त्या लोकांची जी महत्पदप्राप्तीची आणि द्रव्यसंपादन करण्याची इच्छा तीस ज्या अशा मोठमोठ्या आशा दिसूं लागल्या त्यांस ते भुलल्यामुळें, जलपर्यटनास जो बहुत काळ लागणार व जीं अनेक संकटें प्राप्त होणार यांचें त्या लोकांस किमपि भय वाटलें

स्पेनदेशीय लोकांमध्यें पराक्रमाचीं कृत्यें करण्याची आश्चर्य करण्याजोगी उमेद उत्पन्न होणे

फर्दिनान्द हा-ही अशीच उमेद धरितो.

नाहीं. फर्दिनान्द जरीं सशंक व नवीन आणि पराक्रमाचे कृत्यास पराङ्मुख असा होता, तरीं त्याचे प्रजेस जी उमेद आली होती ती त्यानेंही धरली. त्या उमेदीच्या भरांत दुसऱ्या जलपर्यटनाची तयारी स्पेन देशामध्यें जी त्वरा कधीं

दुसऱ्या जलपर्यटनाची अनिशय त्वरेनें मोठी तयारी होत्ये

झालीच नव्हती अशा त्वरेनें झाली, आणि ती इतकी मोठी झाली कीं सांप्रतच्या काळामध्यें ती चांगली गणनीय होती. त्या आरमारामध्यें १७ तारवें होतीं, आणि त्यांतून कितीएक सामानसुमानानें भरलीं होतीं; त्या आरमारांत १५०० मनुष्यें होतीं, आणि त्यांमध्यें मोठ्या योग्यतेच्या चाकऱ्या केलेले असे पुष्कळ कुलीन गृहस्थ होते. त्यांतून बहुतेकांची त्या देशांमध्यें जाऊन राहण्याचीच योजना केली होती म्हणून

त्या तारवांचे आणि त्यांतील सामानसुमानाचें वर्णन.

तो देश हस्तगत करून तेथें वसाहत करण्याकरितां ज्या वस्तूंची अपेक्षा होती त्या सर्व त्यांनीं बराबर घेतल्या. तशीच यूरोपखंडांतील सर्व प्रकारचीं घरगुती जनावरें, व हजार वाऱ्यांनीं वेस्त इंदीज एथील हवेमध्यें जीं बीजें व ज्या वनस्पती उगवण्यासारिख्या होत्या त्या, आणि सर्व प्रकारचीं भांडीं व हत्यारें व तेथील लहानशा वसाहतीमध्यें जे कारागीर फार उपयोगी होते ते सर्व घेतले.

परंतु हें आरमार जरीं मोठें भयंकर आणि पुष्कळ सामानसुमानासुद्धां तयार झालें होते तरीं फर्दिनान्द आणि इसाबेला यांनीं त्या नवीन शोधून काढलेल्या देशांचे स्वामित्वाच्या अधिकाराविषयीं त्या आरमाराच्या कृत्यांवरच भरंवसा ठेविला नाहीं; तर यांचे मनांत जे प्रांत घ्यावयाचे होते त्यांचीं, पोर्त्तुगीज लोकांनीं जी चाल घालून ठेविली होती ती-

प्रमाणें, व त्या कालच्या असत्य धर्माप्रमाणें, रोम देशांतील मुख्य धर्माध्यक्षापासून सनद करून घेण्याचें, त्या उभयतांस आवश्यक पडलें. त्या काळीं पोपास जीजस ख्रिस्त याच्या जागीं मानून, व त्याचा सर्व अधिकार याचेकडे आहे असें समजून, पृथ्वीवर जितकीं राज्यें आहेत तितक्या सर्वांचा पोपाकडेस अधिकार आहे असें सर्व लोक कल्पीत असत. ते वेळीं पोपाचे पीठावर साहावा आलेक्सान्दर होता त्याचे आंगीं मनुष्यत्वास बट्टा लावणारे असे सर्व दोष होते. हा ज्यावेळेस् जन्मला त्या वेळेस फेर्दिनान्दाचे ताब्याखालीं होता, आणि आपले कुटुंबाच्या कल्याणार्थ महत्पदप्राप्तीच्या युक्ति सुलभ रीतीनें सिद्धीस न्यावयाकरितां, स्पेनदेशाचा आश्रय संपादन करण्याविषयींही हा उत्सुक होता, ह्मणून स्पेनदेशच्या राजांचें समाधान करण्याविषयीं याची फार इच्छा असे. फेर्दिनान्द आणि इसाबेला यांनीं, ख्रिस्ति धर्मावर विश्वास न ठेवणारे लोक ज्यांत राहत असत असे जे देश शोधून काढिले होते, व जे काढणार होते, त्या सर्वांचा पूर्ण अधिकार यानें मोठ्या औदार्यानें त्या उभयतांस दिला; अशा औदार्यामुळें याच्या पदरचें तर कांहीं खरचलें नाहीं, परंतु उलटा हा ज्या स्थानावर होता त्या स्थानाचा ह्मणजे पोपाचे पदवीचा अधिकार व स्वामित्ववाद हे मात्र पुरतेपणीं स्थापित झाले. जीजस ख्रिस्त याचेपासून जी शक्ति यास प्राप्त झाली होती त्या शक्तीच्या महात्म्यावरून यानें कास्तील एथील सरकारास जे विस्तीर्ण देश बहाल केले, त्या देशांचे स्वामित्वाची पदवी यास प्राप्त होण्याची इतकी दूर वर होती

नवीन खंडांत जाऊन राज्य करण्याचा जो हक रोम देशांतील मुख्य धर्माध्यक्षापाशीं मागितला तो यास मिळतो.

त्या काळीं रोम देशांतील धर्माध्यक्ष कोणत्या प्रकारचा होता याचें वर्णन.

कीं, यास ते देश कोठें आहेत हेंही माहीत नव्हतें, आणि ते देश मुळीं आहेत किंवा नाहींत याची देखील भ्रांति होती. पूर्वीं पोर्तुगाल देशाच्या सरकारास जी सनद करून दिली होती तीस या सनदेपासून कांहीं अडथळा न यावा ह्मणून, एके ध्रुवापासून दुसरे ध्रुवापर्यंत आझोरेस बेटांच्या पश्चिमेस १५० कोशांवर एक रेषा कल्पून ती यानें दोहोंमध्यें मर्यादेसारिखी करून ठेविली; आणि आपले अधिकाराच्या बलावर त्या कल्पितरेषेच्या पूर्वेकडचा प्रदेश पोर्तुगीज लोकांस आणि पश्चिमेचा स्पेनदेशीय लोकांस दिला. फेर्दिनान्द यानें ही सनद करून मागण्यानें, खिस्ती धर्म वृद्धिंगत करण्याची अतिशय उत्कंठा हेंच कारण होय, असें जेव्हां दर्शविलें, तेव्हां आलेक्सान्दर यानें ही त्याच मुख्य उद्देशानें मी ती सनद करून दिली असें दाखविलें. या स्तुत्य उद्योगामध्यें आपलें चित्त फार आहे असें उघड करून दाखविण्याकरितां, त्या पोपानें कातालोनिआ एथील पाद्रे बोइल या नावाचा जो मोठा कीर्त्तिमान् महंत त्याचे अधिकारा खालीं कांहीं धर्मोपदेष्टे देऊन, त्यानें आपले बदल त्या देशामध्यें जाऊन तेथील लोकांस उपदेश करावा ह्मणून त्यांची कोलम्बसाबरोबर पाठिवण्याची योजना केली. कोलम्बसानें आपले बरोबर जे इन्दिअन लोक आणिले होते त्यांस खिस्ती धर्मांचे ज्ञानाचा कांहीं अंश प्राप्त होतांच, त्यांनीं राजा व राजपुत्र आणि त्यांचे दरबारांतील मुख्य कारभारी यांस धर्मपितृस्थानीं मानून मोठ्या समारंभानें बाप्तिस्मा घेतला. अशीं जीं हीं नवीन जगांतील फळें तीं, धार्मिक पुरु-

फेर्दिनान्द यानें पोपापासून सनद करून घेण्याविषयीं जो हेतु दर्शविला तो.

इन्दिअन लोक बाप्तिस्मा घेतात.

यांनी जी वृद्धि इच्छिली होती, व ज्या वृद्धीची आशा धरायास त्यांस कारणही होतें, त्या वृद्धीनें पुढें चालली नाहींत.

याप्रमाणें **फर्दिनान्द** आणि **इसाबेला** या उभयतांनीं पृथ्वीच्या इतक्या मोठ्या विस्तीर्ण प्रदेशावर नवीन नवीन शोध चालवायास व तेथें आपलें राज्य स्थापायास जे अधिकार त्या काळीं पुरतेपणीं सबल असे मानीत ते संपादन केल्यावर, त्या आरमाराचे निघण्यास कोणत्याही गोष्टीचा प्रतिबंध राहिला नाहीं. **कोलम्बसानें** जे लोक त्या नवीन देशांत ठेविले होते त्यांस पुनः भेटण्याकरितां, व ज्या कीर्तीचे पथांत हा शिरला होता तो पथ पुढें चालविण्याकरितां, हा फार उतावीळ झाला होता ह्मणून, यानें सप्तंबर महिन्याच्या २५ व्या तारिखेस **केर्डाजचे** अखातापासून तारूं हाकारिलें, आणि **गोमिरा** बेटांवर पुनः येऊन तेथून लागलेंच पहिल्या जलपर्यटनापेक्षा अधिक दक्षिणेकडेस आपलें गलबत चालविलें. असा रोख धरल्यामुळें अयनवृत्तांमध्यें जे नियमित प्रदेशीं वारे असतात त्याचें यास अधिक स्थैर्यानें सुख भोगायास सांपडल्यामुळें, यानें जीं बेटें शोधून काढिलीं होतीं त्यांच्या पल्लीकडे बरेंच पूर्वेस जो बेटांचा समूह होता तिकडेस हा येऊन पोंहोंचला. **गोमिरा** बेटांहून निघाल्यापासून २६ वे दिवशीं **कारिबी** अथवा **लीवर्ड** या बेटांतील एक बेट याचे दृष्टीस पडलें, आणि नवीन खंडांतील कांहीं भाग शोधून काढण्याविषयीं याचे बरोबरचे खलाशी लोक फार उतावीळ झाले होते ह्मणून त्या बेटास **देसिआडा** असें नाव दिलें. नंतर **कोलम्बसानें** क्रमेकरून **दोमीनिका**, **मारिगालान्ते**, **ग्वाडा-**

कोलम्बसानें निघणें.

यानें [illegible] धरिला तो.

जमीन याचे दृष्टीस पडली.

तेथील लोक कोणत्या प्रकारचे होते याविषयीं.

लूव, मान्तीगा, सान यूआन दि पुरर्तो रीको, आणि वायव्येकडेस जातांना जीं कितीएक इकडे तिकडे पसरलेलीं दुसरीं बेटें यास लागलीं तीं सर्व यानें पाहिलीं. या बेटांत च्याकानाहारीनें ज्या हिंसक लोकांचें भयंकर वर्णन केलें होतें त्याच लोकांची जात राहाते असें यानें पाहिलें. ते समयीं च्याकानाहारीचीं वर्णनें अतिशयोक्तीचीं नव्हतीं असेंही यास दिसून आलें, कारण कीं तद्देशीय लोकांची युद्धविषयक आणि निर्भय अशी जी उमेद ती प्रगट झाल्यावांचून स्पेनदेशीय लोकांस, जमीनीवर उतरण्यास कधीं सांपडलेंच नाहीं; ह्मणजे तद्देशीय लोकांबराबर कज्या कफावत केल्यावांचून त्यांस उतरायास जागा मिळाली नाहीं; आणि त्यांनीं लढाईंत जिंकिलेल्या शत्रूंच्या शरीरांचें मोठ्या आनंदानें भक्षण करून ज्या अघोर मेजवान्या केल्या होत्या त्यांत अवशिष्ट राहिलेले कांहीं भाग त्या लोकांचीं जीं राहण्याचीं ठिकाणें असत, त्यांमध्यें, स्पेनदेशीय लोकांच्या दृष्टीस पडले होते.

आपण वसविलेल्या ठाण्याची पुनः भेट घेण्याविषयीं याची उत्कंठा

परंतु कोलम्बसानें जें ठाणें वसविलें होतें त्याची कशी काय अवस्था आहे हें जाणण्याकरितां व त्यांस सामानसुमानाचा जो तोटा पडला असेल तो पुरविण्याकरितां हा फार उत्कंठित झाला होता, ह्मणून यानें त्या बेटांतून एके बेटांतही न राहतां नीट हिस्पान्योला या बेटाची वाट धरली. जेव्हां हा नाविदाद ह्मणजे ज्या ठिकाणीं आराना याचे ताब्यांत आपलीं ३८ मनुष्यें यानें ठेविलीं होतीं तें स्थल, याचे

तिकडे आल्यावर याची निराशा.

दूरसा येऊन पोहोंचला, तेव्हां त्या लोकांतील एकही दृष्टीस पडेना ह्मणून हा चकित होऊन गेला, आणि ते लोक आपले

कांठावर आल्यानंतर सर्व पदार्थ अस्ताव्यस्त झालेले याचे दृष्टी पडतात.

स्वदेशीय लोकांस भेटायाकरितां मोठ्या उल्हासानें धांवत येतील अशी क्षणोक्षणीं मार्गप्रतीक्षा करूं लागला. नंतर ते लोक खुशाल आहेत किंवा नाहींत याविषयीं चिंताक्रांत होऊन त्यांजवर कोणता प्रसंग येऊन गुजरला असेल याविषयीं मनांत विचार करीत लवकर समुद्रकांठावर आला. तेथील लोकांपासून याचे लोकांचें यास वर्त्तमान समजायाचें, परंतु तेही लोक पळून गेले होते; **कोलम्बसानें** जो किल्ला बांधिला होता तो अगदीं मोडून तोडून टाकिला होता, व त्या किल्याचे सभोंवतीं फाडून चिंध्या केलेले पोषाख व छिन्नभिन्न झालेलीं शस्त्रें व भांडीं पसरलेलीं होतीं, या चिन्हांवरून त्या किल्यांतील लोकांच्या अपघाताविषयीं संशय धरायास **कोलम्बसास** जागा उरली नाहीं. **स्पेनदेशीय** लोक, आपल्या स्वदेशीय लोकांचें स्मरण करून देणाऱ्या या दुखजनक पदार्थांवर अश्रुपात करीत आहेत, इतक्यांत **ग्वाकानाहारीचा** भाऊ त्यांचेजवळ आला. तेव्हां त्यापासून **कोलम्बसानें** तें बेट सोडल्यावर पाठीमागें जें वर्त्तमान झालें त्याची सर्व हकीकत ऐकून घेतली.

आपल्या पाठीमागें जें झालें त्याची सर्व हकीकत ऐकून घेतो.

तो प्रकार असा; **स्पेनदेशीय** लोकांबरावर त्या इन्दियन लोकांचें फार दळणवळण पडल्यामुळें त्या भोळे लोकांचे मनांत प्रथमदर्शनीं **स्पेनदेशीय** लोकांविषयीं जी दैविकबुद्धि उत्पन्न झाली होती ती उत्तरोत्तर कमी होत गेली. **स्पेनदेशीय** लोकांच्या मूर्खपणामुळें व त्यांच्या वाईट वर्त्तणुकीमुळें एतद्देशीय लोकांचे मनांत त्यांचेविषयीं जे कांहीं हितावह विचार ठसून गेले होते त्यांचा लवकरच नाश झाला, आणि मनुष्यांमध्यें ज्या इच्छा व जी आश-